

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941

Andra kammaren.

Nr 3.

Fredagen den 17 januari.

Kl. 11 f. m.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde undertecknad, jämlikt herr talmannens förordnande, vid protokollet.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att herr Senander i dag uppkommit och intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Avlämnades följande Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen av herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* propositionen, nr 29, angående åtgärder till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter; samt av herr statsrådet *Bergquist* propositionen, nr 10, med förslag till instruktioner för riksdagens justitieombudsman och militieombudsman.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogos för remiss till utskott i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1941/42 och, nr 3, angående fortsatt giltighet för förskottsstaten för försvarsväsendet m. m.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.*

Därvid anförde:

Herr **Vougt**: Herr talman: Under tidigare år plägade återseendets glädje efter en lång skilsmässa ge sin stämning åt riksdagsarbetets början i januari. Numera saknar riksdagspremiären denna krydda. Det är några knappa veckor sedan vi skildes efter ett i vissa avseenden ganska hårt arbete under hösten. Finansministerns nya budget hör inte precis heller till de oemotståndliga glädjämnen och innebär knappast några större överraskningar. Så mycket mera har det första sammanträffandet denna riksdag dominerats av mötet med de 52 nya ledamöter, som vår aktade ålderspresident för en vecka sedan hälsade välkomna till denna kammare. En förnyelse med något mer än en femtedel är kanske inte ovanligt mycket i denna kammare. Men samtidigt har det skett en avsevärd politisk förskjutning, större och mer genomgripande än någonsin förr i den svenska riksdagen. För första gången har en meningsriktning en otvetydig och rymlig majoritet över de andra. Valet i höstas blev därjämte en historisk milstolpe. Visserligen har det tidigare i ett par mindre länder förekommit socialdemokratiska majoriteter, vunna genom fria val, men de tillhörde ett annat tidsskede, voro små och förmådde inte sätta nämnvärda spår efter sig.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Utän tvivel skulle valresultatet efterlämnat helt andra känslor — både av segerglädje och av bitterhet — om detta val ägt rum i en annan tid. När utgången nu beröres i den politiska revy, som remissdebatten av ålder utgör, finnes det heller ingen anledning att vänta några patetiska meningsutbyten. Om orsakerna till det förtroende, som en och en halv miljon väljare visade det parti, för vilket jag här har äran att tala, har mycket blivit sagt och skrivet. För min del avstår jag gärna från alla mera invecklade tolkningsförsök. Men tre faktorer synas mig ha fällt utslaget. Väljarna ha givit sitt erkännande åt det sätt, varpå socialdemokratiska partiet under åtta år burit sitt ansvar i regeringsställning, och valutgången får anses vara ett klart förtroendevotum för dess ledare, som under hela denna tid med ett kort avbrott beklätt posten som vårt lands statsminister. Den får på samma gång anses som ett godkännande av det samarbete med andra politiska riktningar, som inleddes redan 1933, som tog sig uttryck i koalitionsregeringen år 1936 och som på hösten 1939 fick formen av en allmän samlingsregering.

Och i sista hand blev valutgången ett resultat av väljarnas uppslutning kring den självständighetspolitik, som Sverige framgångsrikt fört under ett och ett halvt års krig ute i världen och som de sett med orubblig fasthet företrädd i statsministerns person.

Det har då och då blivit sagt, att det största partiet oförtjänt dragit fördelar av den samling, i vars tecken valet ägde rum. Därmed må vara hur som helst, våra medtävlare om folkets röster böra dock inte glömma bort att dessa en och en halv miljon röster tillfallit ett parti, som steg för steg måst arbeta sig fram, till dess det nu står i spetsen för den demokratiska samlingen inom landet. Dess program har under många valrörelser utnyttjats för skrämselförsök, som inte sällan lyckats, hur groteska de än varit. Under senare år ha de varit utan effekt, och väl är det, ty de ha inte sällan varit i stånd att förhindra en sådan diskussion om de mest ändamålsenliga formerna för samhällets verksamhet och de mest rationella lösningarna på våra problem, som kunnat vara till ledning för nationen.

De olika partierna ha nu, herr talman, låtit sina meningsskiljaktigheter fara för att enas kring det gemensamma, det enda och avgörande, som i så hög grad ger sin prägel åt den budget vi ha framför oss, nämligen strävandet att med bevarad ockränkt frihet föra vårt land genom krigets år. Och likväl kan det inte bestridas, att nyanser framträda esomoftast i vårt bedömande, kanske inte då det gäller den ena sidan av saken, nämligen våra försvarsanstalter, men fastmera i fråga om den andra, folkförsörjningen. Partier uppstå inte ur tomma luften, inte heller ur idéer ovanom verkligheten, utan ur människors behov och önskemål, sådana de framträda i olika grupper och klasser. Den brist på ekonomisk jämlikhet, som alltjämt präglar det svenska samhället, förmärkes mindre starkt då produktionsutvecklingen skrider framåt, då nationalinkomsten så påtagligt ökas som fallet under de senaste decennierna varit här i landet. Men olikheterna utjämnas icke. Inte heller bringas det bottenkikt av mänskligt liv att försvinna, som är oförenligt med verklig demokrati. Men de goda konjunkturernas guldregn sprider sig även till undan-gömda skrymslen och vrår. Annorlunda är det då strömmen vänder, då inkomsterna minska, produktionsvolymen pressas ihop, arbetslösheten växer och — som i nuvarande läge — priserna stiga och de nödvändigaste varorna tryta. Pressningen blir då alltid mest kännbar i de sämst ställda befolkningslagren. Bristen på jämlikhet förnimmes starkare. Det är därför naturligt om den frågan nu ställes till oss från många hem i Sveriges land: Vad ämna ni göra för att rätta till de sociala bristerna? Den socialdemokratiska majoriteten i andra kammaren känner den frågan särskilt ställd till sig. Och likväl är det så, att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tider som de nuvarande äro föga ägnade att ta itu med djupgående ingripanden och samhällsreformer, som kräva långsam och metodisk anpassning. Svårigheten att utplåna ojämnheter och rätta till skevheter framträder inte minst i samband med en så väsentlig del av vårt produktionsliv som jordbruket. Sveriges jordbruk har nu också haft olyckan att drabbas av en dålig skörd, som emellertid utfallit ojämnt också den. Statsmakterna ha måst förhjälpa jordbrukarna till förbättrade priser, inte minst för att stimulera produktionen, men priserna bli i olika grad betungande för konsumenterna och hjälpa producenterna i olika mån. Det finnes jordbrukare, för vilka näringen nu är en mer lukrativ affär än kanske någonsin, andra som se sina förhoppningar krympa att arbeta sig upp ur sin misär. Men vi måste beklagligtvis erkänna, att tidsomständigheterna inte ge någon möjlighet för ett försök i stort att komma till rätta med fördelningsproblemet, detta framför allt därför att produktionens vidmakthållande är det viktigaste av allt.

Men det måste samtidigt, herr talman, åtminstone borde man kunna hoppas det, råda enighet om en annan sak, nämligen att statsmakterna i alla sina avgöranden måste hålla den sociala rättfärdighetssynpunkten i ögonsikte.

I det sammanhanget må det också vara tillåtet att uttala en förhoppning. Det skulle vara att det samarbete, som nu äger rum mellan de demokratiska partierna i vårt land, och som främst har värnet av vår fred och vår frihet till syfte, också skall bära spår i ökad förståelse och ökad vilja att vinna resultat när den tid är över, som nu tvingat oss tillsammans. Tyvärr måste det erkännas, att intrycket av obruten vilja till sammanhållning på alla håll här i riksdagen inte förblev ogrumlat under den gångna urtiden. I mitten av hösten inföll den uppgörelse mellan regeringen och jordbrukets organisationer, som i produktionens intresse tillförsäkrade jordbrukarna avsevärda prisförbättringar. Det var med en viss förvåning vi bevittnade att strax efteråt vid behandlingen av ett par stora frågor en falang här i andra kammaren inom det parti, som särskilt framställer sig som jordbrukets företrädare, verkade för ändringsförslag, som togo sikte på gagn för jordbrukarna med betänklig glömska av hänsyn till andra samhällsgrupper. Jag har inte för avsikt, herr talman, att gå närmare in på denna sak, men jag nämner den för att ge min ärade vän, herr Svensson i Grönvik, så mycket större anledning att avge den förklaring å sin grupps vägnar, som han säkerligen själv anser nödvändig.

Jag vill inte heller gärna ge upphov till det missförståndet att jag i detta sammanhang närmast skulle åsyfta den brist på lojalitet mot partiets egna representanter både i regeringen och i utskotten, som vid dessa tillfällen trädde i dagen. Jag avser fastmera bristen på lojalitet mot det samarbete vi enats om att söka upprätthålla i landets intresse. I de fall jag påtalat tycktes det närmast vara fråga om en önskan att föra fram de egna synpunkterna i medvetandet om att riksdagens majoritet likväl skulle fatta beslut i den för land och folk nödvändiga riktningen. Det kan ju tänkas att den frestelsen kan bli ännu större sedan den socialdemokratiska riksdagsgruppen fått en majoritet, som räcker för alla avgörande beslut.

De tilldragelser jag berört ha framkallat intrycket, att en del av bondeförbundets ärade medlemmar här i riksdagen strävar tillbaka till den isolering, som präglade partiets politik före krisuppgörelsen 1933. Det kan emellertid inte vara riktigt att draga alltför vittgående slutsatser rörande de svenska jordbrukarnas inställning av det faktum att inom en grupp här i riksdagen lusten till isolering och säraktioner understundom tyckes överväga. Men det måste bestämt understrykas, att den offervillighet och den ansvarskänsla, som visas av andra samhällsklasser, framför allt då av arbetarna, icke utan allvarliga vådor för vår demokrati kan få besvaras med en ensidig omtanke om sitt eget

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
på andra håll. De organiserade arbetarna ha i dagarna att godtaga en löne-indexuppgörelse, som inte motsvarar vad de förlora genom dyrtiden. Då de godkänna den i det allmännas intresse, anse de sig ha rätt att förvänta samma hänsyn från andra.

Det vore också en fråga att fundera över om någon part kan ha någonting att vinna på att nu pressa sina krav för långt. Även om det skulle lyckas, kommer en morgondag, då de olika produktionsgruppernas möjligheter att göra sina anspråk gällande troligen ligga annorlunda till än nu.

På något håll har det sagts, att de politiska episoder jag syftar på ägnats för mycket uppmärksamhet. För min del kan jag endast försäkra att den uppmärksamheten inte skall slappna i framtiden. Oppositionen skall vara fri i den svenska riksdagen, har det sagts med full rätt, låt vara att i en gemensam regeringsbildning ligger en begränsning av lusten till opposition. Men rätten att kritisera oppositionen är också fri, i och utanför riksdagen. Det är nödvändigt att hålla sökarljusen riktade emot alla ansatser att otillbörligt utnyttja de svårigheter med vilka vi kämpa, och jag kan försäkra, att strålkastarna i fortsättningen komma att hållas tända.

Frågan om förhållandet mellan regering och riksdag har, herr talman, under den gångna hösten flitigt dryftats. En del av pressen har levat i en oavlätlig ängslan för riksdagens värdighet och självständighet. Mig förefalla de bekymren högst överdrivna. Det är sant att ett högljutt vapengny numera sällan tränger ut från Helgeandsholmen. Vill man söka sensationer, skall man finna dem annorstädes än i uppgörelsen mellan partierna här i riksdagen, vilket också borde vara möjligt sådan som världen ser ut utanför våra gränser. Å andra sidan är det inte riktigt, att riksdagens utskott numera visa mindre omsorg i granskningen av regeringens förslag än förr i världen.

Vad behandlingen i utskotten beträffar, ligger det troligen till så, att de enskilda utskottsledamöterna känna sig ha större handlingsfrihet sedan regeringsförslagen redan i regeringen varit underkastade prövning ur de olika partiernas synpunkt.

Att riksdagen skall upprätthålla sin grundlagsenliga rätt att granska regeringsförslagen i stort och smått, den saken behöver inte diskuteras från denna plattform. Det är likaså alldeles onödigt att framhålla, att det skall ske med allt tillbörligt ansvar. Det är en annan sak huruvida — som det också påståtts — riksdagen i den meningen låtit sig trängas i bakgrunden, att det inte alltid är från riksdagens forum viktiga meddelanden bekantgöras för Sveriges folk. Det har sagts från regeringsbanken att i intet fall någon avsikt förefunnits att eftersätta riksdagen, och för det löfte som ligger i detta besked ha vi förtroende.

Sammanhållningen inom riksdagen är en sak, kontakten mellan regering och riksdag en annan, men synbarligen finnes det också en tredje samarbetsfråga, som rör regeringens inre förhållanden. Statsrådet Domö har nyligen i en intressant artikel återgivit sina intryck från samlingsregeringens första år. Enligt hans utsago tar regeringen kollektivt ställning till alla större frågor, medan en viss ministerstyrelse utvecklar sig i mindre. Ärendena få då gå på vederbörande departementschefs eget ansvar. En sådan utveckling är naturlig. En viss grad av ministerstyrelse har i själva verket länge betraktats som oundviklig här i landet, ehuru grundlagen inte tillåter den, och konstitutionsutskottet erkänner den praktiskt genom att föra talan endast mot föredraganden i de fall, då ansvar påkallas enligt någon av de tillgängliga paragraferna. Men i detta sammanhang är det ju svårt att avgöra, om ett ärende hör till de stora eller de mindre. Om den saken kan oenighet tänkas uppstå mellan regering och riksdag eller mellan partierna. Med all uppskattning av det tunga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

arbete, som den nuvarande tiden pålägger regeringsledamöterna, skulle jag vilja hysa den förhoppningen, att statsrådet Domös uttalande inte får uppfattas så att den kollektiva lojaliteten alltför mycket kommer att ges till spillo. Riksdagens ställning vore det inte ägnat att stärka. Den blir snarare starkare om riksdagen — ifall det blir nödvändigt — får mäta sina krafter med regeringens i dess helhet.

Efter dessa reflexioner, herr talman, skall jag övergå till att yttra några ord om det budgetförslag, som i dag skall remitteras, vilket jag gör utan att egentligen ha några råd att sända med i och för utskottsbehandlingen. Denna budget är ju mer en stomme, en arbetsplan, än ett avslutat helt. Det lär vara finansministern själv, som talat om en löpande räkning. Med den halvårs-långa budgetbehandling, som förekommer i den svenska riksdagen, har det alltid varit svårt att uppgöra riksstaten med något så när hållfasta kalkyler ett och ett halvt år innan den budgetperiod går till ända, för vilken vi planera. Nu äro faktorerna ovissare än någonsin. Icke ens de försvarsutgifter, som utgöra den post, kring vilken allting annat grupperas, kunna bestämt fixeras. Deras storlek blir beroende på omständigheter, över vilka vi inte ensammas råda. Det enda vissa är, att vi inte kunna underlåta att planera även för utgifter till maximum. Om den saken råder en glädjande enighet. Svenska folkets offervilja är storslagen då det gäller förberedelserna för värnet av vårt oberoende. Om den börda synes tung, som de nu levande få att bära, och om likväl åtskilligt måste skjutas på framtiden, är det likväl ingen i ansvarig ställning som tvekar om detta offer. I motsatt fall kunde vi inte stå till svars för kommande generationer.

Och trots allt vittnar budgeten om tillförsikt. Den gör det genom de försvarsanslag vi anse nödvändiga, ty de visa vår tro på vår förmåga att värna landet om krigets olycka kommer över oss. Men intrycket av tillförsikt bestämes också av den tydliga föresatsen att bevara den sociala standard vi här i landet uppnått, i den mån den beror på statsmakternas åtgöranden. Socialministern infriar nu det löfte han gav redan i höstas att föreslå riksdagen en höjning av folkpensionerna. Detta initiativ hälsas överallt med tillfredsställelse, och det måste förutsättas, att riksdagen kan så snabbt behandla förslaget, att den skisserade planen för tilläggens utbetalande skall kunna hållas.

Situationen på arbetsmarknaden har på sistone utvecklats i en hotfull riktning, låt vara att antalet arbetslösa sprungit mindre starkt i höjden än vi trodde oss kunna vänta vid det stora krigets början. Det är något som uppenbarligen sammanhänger med övergången till nya yrken i samband med näringslivets anpassning efter förändrade förhållanden. Åtskilliga tecken tyda nu på stabiliserade konjunkturer, arbetslösheten företer samma drag som tidigare, d. v. s. den är i avsevärd omfattning koncentrerad till de större städerna. Byggnadsverksamhetens nästan totala förlamning har haft sina givna följder. Socialministern har nu bebådats en tilläggsbudget till innevarande års riksstat för arbetslöshetens bekämpande. Han har öppet tillkännagivit de svårigheter han har att kämpa med. Jag vet mig kunna försäkra, att den grupp jag tillhör skall ge allt det stöd den kan i den mån det kommer an på att övervinna motstånd från enskilt håll mot förverkligandet av de statliga initiativ, som kunna ifrågakomma.

Herr Wigfors' finansplan stärker tillförsikten även i ett tredje avseende. Jag syftar på den beräkning, som ger vid handen, att våra merutgifter under innevarande tid, mätt med nationalinkomsten som värdeskala, ungefärligen skulle motsvaras av en tillbakagång till 1930 års nivå. Hur osäker en sådan kalkyl än kan vara, kan den inge oss förhoppningen att komma igenom dessa

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
svåra år till ett pris, som är ofantligt mycket lägre än de flesta folk nödgas betala.

Finansministern lämnar öppet, på vilket sätt underskotten skola betalas. Det förefaller klokt så till vida som de metoder man kan tillgripa måste komma att i hög grad bero på om kriget och avspärningen tagit slut eller inte, då sluträkningen skall göras upp.

Om resultaten av departementschefernas besparingsbemödanden har det redan uppstått en diskussion. För min del skall jag avstå från att deltaga i den. Sannolikt komma åtskilliga motioner i dagarna att visa, hur uppskattningarna av den rätta sparsamheten gå isär.

Det synes mig i stället befogat, herr talman, att till sist ägna några ord åt Sveriges förhållande till yttervärlden. Vid remissdebatten för ett år sedan pågick kriget i Finland och kastade sin skrämmande skugga över våra förhandlingar liksom över allt dagligt liv i vårt land. Freden i mars var bitter, men den ingav likväl hopp om orubbad fred i Norden för en tid framåt. Händelserna i april gäckade dessa förhoppningar. Den vapenvila, som efter två månaders strid kom till stånd i vårt västra grannland, har skapat förhållanden utan motstycke tidigare i Nordens historia, medan i Danmark utvecklingen varit mindre dramatisk.

För oss här i Sverige står det klart, att de bestående vänskapsband, som den främmande ockupationsmakten påstår sig åstunda, endast kan åstadkommas genom respekt för folkets självstyrelse. Motsatsen anse vi vara inte bara en kränkning av värden, som vi själva skatta högst av allt och som vi komma att försvara till det yttersta för egen del, utan också en politisk okloket. Att det skedda på intet sätt minskar utan tvärtom stärker känslan av andlig samhörighet mellan oss och våra vänner i Danmark och Norge, den saken bör inte förtigas från denna plattform.

För egen del har Sverige tillförsäkrats respekt från de krigförande makternas sida för sin vilja att bevara sin fred och sin självständighet. Detta hindrar inte, att i den internationella pressdiskussionen framställts krav på en orientering, som är oförenlig med vår självständighet. Till den neutralitet från vår sida, som alla förklara sig villiga att hålla i helgd, hör självfallet att vi inte kunna diskutera en nyordning, för att använda ett ofta brukat och missbrukat ord, som utesluter en insats byggd på ett självständigt bedömande och ett fritt handlande.

Diskussionen om en ny ordning i Europa saknar för övrigt verkliga hållpunkter. Det är helt i linje med Sveriges traditionella politik att söka bidra till en rättvis ordning, som verkligen gör skäl för namnet. Det har varit vår strävan under de tjugo år, då förhoppningarna fästes vid samarbetet inom Nationernas förbund för att skapa en tryggad fred och rättvisa livsvillkor för alla stater. Arbetet för en framtida ordning kan också påräkna vår förståelse och medverkan, så vitt den vilar på aktningen för vår egen och andra mindre staters självständighet och rätt att leva sitt eget fria liv.

Om vår neutralitets- och självständighetspolitik står vårt folk lika enigt som kring ansträngningarna att stärka försvarsberedskapen. Må ingen tro att vår ställning som neutralt land avtrubbar vår medkänsla med de folk, som drabbats av sådan förstörelse och så många namnlösa lidanden, då kriget nu glidit in i sitt tredje år. Det är vår förhoppning att ett fritt och starkt Sverige skall förmå göra en insats av värde, då återuppbyggandets tid en gång börjar för Norden och för Europa.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! I en tid så full av bekymmer och besvärligheter som den vi nu genomleva borde det finnas mycket som re-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

gering och riksdag skulle ha anledning att talas vid om en dag sådan som denna. Ser man emellertid till den kalla verkligheten finner man, att det är långt ifrån enkelt att ordna en sådan överläggning, att den ger vad man verkligen skulle önska. För det första möter man frågor, som visserligen äro i var mans tankar men som inte lämpligen kunna diskuteras inför öppen ridå. För det andra nödgas man konstatera, att mycket av det som rör sig omkring oss för närvarande är så ovisst, att det är omöjligt att göra några bestämda uttalanden och att det också är omöjligt att av regeringen begära de preciserade uttalanden och bestämmelser, som man skulle haft anledning att under normala förhållanden begära. I det läge, vari vi befinna oss, bör dagens debatt ur statsnyttans synpunkt bli i någon mån begränsad, och jag övergår till att helt kort säga några ord om vad jag under nuvarande förhållanden anser särdeles betydelsefullt för vårt land för att därutöver göra några randanmärkningar till den avlämnade statsverkspropositionen.

Vi känna oss alla djupt tacksamma över att vårt land hitintills kunnat bevara sin frihet och därtill förskonats från krigets faser. Ingen kan dock med fog beskylla oss för likgiltighet och att vi suttit med händerna i knät under det år som gått och bidat det ovissa, som ödet kunde ha i beredskap åt oss. Sveriges folk har under det gångna året bildligt talat levat ungefär som jag har tänkt mig att nybyggarna på Amerikas prärier en gång i tiden fingo leva, nämligen med geväret inom räckhåll. Vi ha känt, att farorna lurat på oss på olika håll, och vi ha måst vara vaksamma. Stora ansträngningar ha gjorts för att förbättra våra försvarsanordningar. Vi ha bedrivit en intensiv utbildning av såväl befäl som manskap. Jag vill erinra om, hurusom försvarsministern för en tid sedan yttrade, att det var den största utbildning som någonsin pågått av försvarets folk i detta land. Vi ha byggt upp en hemvärnsorganisation, som omfattar många tiotusentals personer. Vi se där folk ur alla åldrar och alla samhällsklasser som offra så gott som varje ledig stund för att skaffa sig den utbildning som man anser de åtaganden de gjort kräva. Därutöver söka vi anskaffa material för försvarets räkning, och när vi se på försvarets huvudtitel — för att inte tala om de tilläggsstater herr Sköld ibland kommer med — få vi klart för oss att det inte rör sig om några småsaker. Vi ha också byggt ut våra befästningsanordningar, och de som tillhörde andra särskilda utskottet vid urtima riksdagen och deltog i de resor, som utskottets ledamöter företogo till olika delar av landet, fingo bekräftat att det pågick ett intensivt arbete.

Vi ha försökt ordna våra försörjningsanordningar inom det av stormakterna avspärrade område, som vi befinna oss i. *Regeringen kan räkna med stöd från hela vårt folk så länge den fullföljer en utrikespolitisk kurs, som tydligt anger vår önskan om vänskapliga förbindelser med andra folk men på samma gång icke döljer det värde vi sätta på vår frihet och de offer, vi äro beredda till för att värna densamma.* Det finns måhända ett fåtal medborgare här i landet — jag hoppas de inte äro alltför många — som icke dela en sådan uppfattning, men man kan ifrågasätta, om dessa äro verkliga svenskar. En del av dem torde vara så förankrade i främmande intressen att vi ha all anledning att hålla dem under observation. Jag tillåter mig i detta sammanhang att ge en bestämd varning till regeringen mot att vara för efterlåten gentemot sådana människor, som kunna äventyra landets säkerhet, de må sedan ha sitt Mecka, dit de valfärda, i det ena eller andra väderstrecket.

När det gällt den svenska regeringens ställningstagande i frågor, som nära berört våra nordiska grannfolk, har det vid mer än ett tillfälle hörts missljud och undran. Sedan rysk-finska kriget upphört och det blivit möjligt att under lugnare förhållanden bedöma Sveriges handlingssätt, ha nog många av dessa missljud försvunnit, och kvar står en stark och levande känsla av sam-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

hörighet mellan Finlands och Sveriges folk. En viss oklarhet kanske däremot tyvärr ännu råder beträffande vårt förhållande i våras till det norska folket, och uppgifter ha varit synliga på ömse sidor om Kölen, uppgifter, som ibland ha kommit från Amerika — jag tänker då på stortingspresident Hambros uttalande — att vi icke skulle ha varit välvilligt inställda mot Norges folk, när det råkade i sin olyckliga belägenhet. Ja, det har till och med sports, att vi direkt skulle ha försvårat vårt broderfolks möjligheter att försvara sitt lands oberoende. Jag skulle djupt beklaga, om sådana misstankar mot Sverige vunne tilltro. De kunde skapa en långvarig och svår misstro mellan två närbesläktade folk, som leva sida vid sida. För att få belägg på att sådana beskyllningar voro ogrundade, riktade jag för några månader sedan en fråga till hans excellens statsministern — en fråga, som inte återfinns i något riksdagsprotokoll — om just dessa förhållanden, om Sverige under det kampen pågick i Norge tillåtit sig något som varit till skada för Norges folk eller om Sveriges regering på något sätt påverkat den norske konungen eller den norska regeringen att lämna landet. Jag fick besked att så icke var fallet, och jag har icke anledning att tro annat än att det beskedet ännu gäller.

Tiden är hård och framtiden mera oviss än någonsin. *Vi skulle dock förneka oss själva, om vi icke gäve uttryck åt den fasta förhoppningen att nordisk kultur och nordisk frihetsanda sådan som den under århundraden byggts upp, till förfång för ingen men till bättnad för hela Europas kulturliv, måste överleva denna tid, så full av politiska jordskalv.*

I detta sammanhang vill jag även framhålla som min övertygelse, att det svenska folket, i händelse bitter nöd skulle uppstå bland grannfolken, helt visst skall visa sig villigt att till hjälp bryta en bit av sin egen kaka, även om denna därigenom skulle bli knappare.

Genomgår man statsverkspropositionen ser man, att försvarsministern fullföljer utbyggnaden av vårt militära försvar på sätt som han tidigare tillkännagivit och som ju riksdagen känner till. När jag tog del av försvarsministerns uttalande och såg, vilka väldiga belopp han nu rör sig med, men också förstod det energiska arbete han bedriver för att utbygga våra försvarsanordningar, erinrade jag mig vad herr Sköld vid ett annat tillfälle yttrade här i riksdagen. Det var när kommunisterna en gång klandrade honom för att han kommit till en ny och som jag tyckte förnuftigare uppfattning i jordbruksfrågan. Då svarade herr Sköld, att det var hans gamla avlagda byxor de diskuterade. Det gällde beträffande jordbruksminister Sköld. Till herr försvarsminister Sköld skulle jag vilja säga: omkostymeringen är fullständig. Den går väsentligt längre än vad den gjorde den gången, och jag skulle vilja tillägga: — Tänk vilka fördelar för landet, om den skett några år tidigare!

Försvarsministern har i olika sammanhang skisserat en ny försvarsordning, och den finnes också omnämnd i statsverkspropositionen. Önskvärt vore, om försvarsministern så fort ske kan underställde riksdagen förslag till en ordentlig grundval för den nya försvarsorganisationen. Beträffande övningstiden har ju regeringen helt resolut och utan vidare förelagt riksdagen en proposition, där man sätter övningstiden till 360 dagar, däri icke inberäknade eventuella repetitionsövningar. Jag tror detta är nödvändigt, och jag konstaterar det med tillfredsställelse efter tider, då man inte har vågat tala om att rucka på övningstiden. Försvarsministern får säkerligen de anslag beviljade, som han anser sig nödsakad begära, även om de äro mycket stora. Men jag uppberor vad jag tror jag sagt försvarsministern en gång tidigare: man har anledning att hemställa till försvarsministern att han tillser, att pengarna användas på ett klokt och förnuftigt sätt.

Det står att läsa i statsverkspropositionens översikt av det ekonomiska lä-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

get, att de försvarspolitiska och försörjningspolitiska synpunkterna allt mer flyta över i varandra. Det är säkerligen riktigt, och det är en uppfattning som vi, icke minst på det håll jag företräder, ha haft mycket länge. Därav följer, att vi måste uppbjuda våra krafter till det yttersta icke bara på det militära försvarets område utan också på folkförsörjningens. Allt eftersom avspärrningen blir mera kännbar måste vi omsorgsfullt utnyttja våra tillgångar i råvaror och de förädlingsmöjligheter, som finnas inom det egna landet. Det är en stor fördel för vårt land att vi i tider som dessa ha en sådan tillgång som den svenska skogen och att vi ha en jordbruksnäring, som vi dess bättre ha tillåtit hållas uppe på en så hög produktionsnivå som den för närvarande dock har. Vi våga nog säga, att utvecklingen av Sveriges ekonomiska liv i stort sett artat sig gynnsammare än vad man kunnat vänta i våras efter händelserna i Norge och Danmark.

I sin proposition nr 1 till urtima riksdagen i fjol talade finansminister Wigforss om risken för en stark depression med åtföljande arbetslöshet. Socialminister Möller uppehöll sig också mycket och gärna vid dessa farhågor i sina tal under tiden närmast föra andrakammarvalet. Denna risk synes nu ha i någon mån minskats. I stället framgår av konjunkturinstitutets rapport, att man kan hoppas på uppsving inom vissa grenar av företagsamheten. Inom den på grund av avspärrningen givna ramen för vårt näringsliv ha genom förenade ansträngningar av statsmakterna och enskilda kunnat uppnås betydelsefulla resultat för vår folkförsörjning. Vi äro skyldiga att ge ett varmt erkännande åt de statliga organens oavslätliga strävanden att utnyttja alla möjligheter för att trygga folkförsörjningen men också, och icke mindre, åt den energi och orädda företagsamhet, som det enskilda näringslivet visat, när det gällt att övervinna svårigheter, hålla produktionen i gång och bereda arbetskraften selsättning. Handelsavtalen, särskilt det tyska, ha underlättat en anpassning till det nya läget. — Jag skulle här vilja göra en liten parentes och säga, att om handelsministern och folkhushållningsministern varit närvarande, skulle jag till dem velat rikta en vädjan, huruvida vi icke möjligen skulle kunna få veta något mera om i vilken utsträckning de handelsavtal, som slutits med Tyskland, Italien och Ryssland, inverka på produktionen här hemma. — Särskilt tillfredsställande är, att exporten av våra viktigaste stapelartiklar har kunnat fortgå i så pass stor utsträckning som skett. Därigenom har industriens totala produktion kunnat hållas uppe på en nivå, som under förhandenvarande läge måse anses vara någorlunda tillfredsställande. Den betydande minskning i exporten, som vållats genom avspärrningen, har i viss utsträckning kompenseras genom industriproduktionens omläggning till framställning av ersättningsvaror. Och här stå vi säkerligen ändå endast i början av utvecklingen.

Vad beträffar byggnadsverksamheten har denna nog minskat till ungefär hälften av förkrignivån beträffande industriella byggnader och till en katastrofalt låg nivå när det gäller bostadsbyggnader. I vissa städer har emellertid efterfrågan på bostäder ökat under den senaste tiden, och man har därför trott, att produktionen av bostadslägenheter skulle kunna komma i gång igen. Jag vill minnas, att man i konjunkturinstitutets redogörelse också ger uttryck åt en sådan förhoppning. På den punkten ställer jag mig emellertid ganska tveksam. Visserligen kunna kommunerna, och kanske även staten, subventionera en produktion av bostadslägenheter, om de vilja satsa skattemedel därpå. Men de kunna lika litet som privata företagare vänta sig att få någon som helst ränta på de nedlagda pengarna. Om man emellertid skall få i gång ej endast en begränsad offentlig byggnadsverksamhet utan även den privata, som hittills har fått svara för den övervägande delen av bostadsproduktionen, måste man ändra på produktionskostnaderna. Det går icke att bygga hus, som en-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

last kunna upplätas mot hyror, vilka avsevärt överstiga den nuvarande hyresnivån. Skall byggnadsverksamheten komma i gång, måste vi kunna framställa bostadslägenheter, vilka icke äro dyrare än att folk med begränsade inkomster har råd att bo i dem. Jag tror icke, att detta kan gå på annat sätt än att vi måste pressa tillbaka själva byggnadskostnaderna. Kanske i någon mån också sänka kravet på standarden. Jag anser icke, att det är någon önskvärd utveckling, långt därifrån, att vi kanske få övergå från två rum och kök såsom minimum till ett rum och kök o. s. v., men jag befarar, att vi icke ha någon annan väg att gå, om vi skola få fram bostäder, som folk ha råd att bo i. Man får kanske också räkna med att en del av den utrustning, som man trots vara nödvändig i moderna lägenheter, kan i någon mån slopas. Vi få även lov att tänka på möjligheten att få ned arbetskostnaderna och pressa materialpriserna. Det senare kan till en del åstadkommas genom en standardisering. Jag ber socialministern tänka på detta, innan han sätter i gång en statlig byggnadsverksamhet, som visserligen bereder ett visst antal arbetstillfällen men kanske också håller kostnaderna uppe på en nivå, som omöjliggör en mera allmän nybyggnads- eller bostadsförbättringsverksamhet.

Till de mörka punkterna i vår ekonomiska beredskap hör fjolårets felslag-na skörd. Den betyder visserligen icke, att vår livsmedelsförsörjning är direkt hotad, men givetvis har den medfört en allvarlig försämring i hela vårt ekonomiska liv. Vi ha fått en kanske behöblig påminnelse om i huru hög grad vi alla, både producenter och konsumenter, äro beroende av jordbruket och dess produktionsresultat. För att i någon mån kompensera jordbrukarna för det minskade skördeutbytet ha produktpriserna måst höjas, och vi förstå, att detta medför bekymmer för konsumenterna. Men vi hoppas, att det skall finnas förståelse för nödvändigheten av att hålla produktionen uppe. Detta är dock det viktigaste. Vart vi vända oss i världen eller i Europa, se vi i dessa dagar fruktansvärda vittnesbörd om nöd och brist. Här i Sverige behöver ingen hungra. Vårt jordbruk kan i allt väsentligt svara för vårt folks försörjning, och vi tro och hoppas, att det skall vara möjligt för jordbruket att trots försämrade produktionsbetingelser hålla uppe sin produktion på sådan nivå, att vi även i fortsättningen skola kunna känna trygghet i detta avseende. Och jag är övertygad om att jordbrukets utövare skola göra vad de förmå för att trygga livsmedelsförsörjningen vad på dem ankommer. De priser, som betalas för jordbruksprodukterna, ligga icke heller över den allmänna prisnivån, snarare tvärtom. Jag tillåter mig i detta sammanhang säga, att när herr Vougt i sitt anförande här före mig försökte åstadkomma en liten uppgörelse med bondeförbundet, så skall jag icke inlåta mig på den, men jag vill dock göra den lilla reflexionen, som för all del är alldeles självklar, att en politisk meningsriktning och Sveriges jordbrukare i gemen icke är alldeles samma sak.

Nu riktas våra förhoppningar mot det nya skördeåret. Blir utfallet av skörden gott, betyder det en stor lättnad i vår folkförsörjning, och det skulle även medföra en ökning i nationalinkomsten, som nu vore synnerligen välbehöblig för att möta de väldiga krav, som försvaret alltjämt ställer på vårt folk.

Den väldiga miljardbudget, som vi ställas inför, och beträffande vilken det är ytterst svårt att få något grepp om var den börjar eller slutar eller hur den skall täckas, måste ju framkalla stora farhågor. Att här börja räkna upp de stora siffror det rör sig om nyttar föga. Den fråga vi emellertid kunna göra är, huruvida alla utgifterna måste vara av denna storleksordning. Den största utgiftsökningen gäller försvarskostnaderna. På den punkten ha regering och riksdag varit överens och haft stöd av hela folket; när det gäller att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

i en ytterst farofylld tid värna vårt lands oberoende få vi påtaga oss långt gående uppoffringar. Särskilda åtgärder för att trygga folkförsörjningen sluka också mycket pengar men äro i stor utsträckning ofrånkomliga. Vissa åtgärder beträffande folkgrupper, som sitta hårt till — jag tänker närmast på folkpensionärerna — äro nog också nödvändiga. Däremot är jag icke säker på, att man till ofrånkomliga utgifter måste räkna förmalningsersättningar och vissa andra subventioner, vilkas lämplighet och nödvändighet kunna diskuteras.

Starka röster ha höjts, både i riksdagen och kanske framför allt i pressen, för en mera effektiv besparingsaktion inom åtskilliga områden av statsverksamheten, och tvingande skäl tala för att vi måste söka begränsa utgifterna. Jag tror dock, att vi efter en genomläsning av statsverkspropositionen kunna ena oss om, att de olika departementscheferna småprutat och gnidit på så gott som alla anslag, men att den sammanlagda summa som sparats är liten i proportion till hela budgeten. Vi måste göra klart för oss, att om någon mera avsevärd besparing skall ske, måste detta medföra, antingen en avsevärd nedskärning av statens nuvarande förvaltningsapparat eller också att vi slopa vissa statliga anslag helt och hållet. Vi få se, vad de herrar, som sent omsider tillkallats och utrustats med »geddesyxan», kunna åstadkomma. Vi få hoppas, att de kunna nå ett någorlunda gott resultat.

Man får väl tyda finansministerns icke alldeles kristallklara uttalanden angående köpkraften, den begränsade varuförsörjningen och prisstegrings-tendensen på sådant sätt, att finansministern hyser mycket starka betänkligheter mot att vidtaga åtgärder, som kunna befaras underlätta eller påskynda en inflatorisk utveckling. Men på samma gång synes han ha svårt att bestämma sig för åtgärder mot inflation, i händelse dessa åtgärder skulle återverka ofördelaktigt på arbetsmarknaden. Jag tänker i det sammanhanget kanske mera på herr Wigforss' uttalande i propositionen nr 1 vid urtima riksdagen än en del av de uttalanden, som äro gjorda i den nu föreliggande statsverkspropositionen. Det är icke svårt att förstå finansministerns bekymmer i detta hänseende och de svårigheter som möta honom. Jag skulle dock vilja tillråda finansministern, att han försöker använda sin mycket skickliga framställningskonst till att göra klart för det svenska folket, att en inflation är ett hänsynslöst sätt att försämra livsföringen för människorna, framför allt för samhällets svagaste grupper.

Jag skall icke ånyo upprepa vad som tidigare vid olika tillfällen har sagts om inkonsekvenser och försummelser i vår ekonomiska politik. Men jag skulle vilja understryka, att just i fråga om beskattningen åtskilligt har eftersatts till skada både för statsfinanser och för penningväsende. Jag har tillåtit mig framhålla det tidigare, och jag upprepar det nu, att nog skulle en konsumtionsbeskattning ha kunnat tillgripas åtskilligt tidigare. Om så hade skett, hade underskottet i budgeten kunnat minskas med minst ett hundratal miljoner kronor, och en viss konsumtionsbegränsning hade då också tidigare kunnat ske.

Vad man skulle ha önskat återfinna i propositionen vore ett försök att lägga upp finansieringen på längre sikt. Jag erkänner visserligen, att det icke är särdeles lätt att åstadkomma en sådan i nuvarande läge, men någon ansträngning borde kunna ha gjorts. Finansministern har avgivit en mycket intressant redogörelse i statsverkspropositionen angående ökningen av vår nationalinkomst. Han finner, att den har ökat så pass avsevärt under de sista årtiondena, för att icke tala om de sista åren, att det finns rätt stora möjligheter för oss att klara en ekonomisk kris. Det är glädjande, att våra ekonomiska resurser ännu så länge äro så pass betydande som de äro. Jag tror också,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att vi ha utsikter att reda oss under en rätt så svår kris, om bara vårt näringsliv får möjlighet att hålla produktionen någorlunda i gång.

1941 års riksdag är nu färdig att börja sitt arbete. Vilka svårigheter den får att brottas med innan den åtskils veta vi icke. Vi hoppas emellertid, att de icke skola bli svårare, än att vi skola kunna bemästra dem. Vi kunna befara, att tiden framför oss, innan freden återvänder och blir bofast i Europa, kan komma att bjuda på stora faror och bekymmer. Och jag skulle anse det vara ytterst felaktigt och olyckligt, om Sveriges folk skulle få den uppfattningen, att vårt land icke längre vore utsatt för någon fara. Ett sådant tidsläge som det nuvarande manar till sammanhållning kring det väsentliga och till gemensamma ansträngningar att föra det svenska statskeppet genom bränningarna. Efter höstens val ha socialdemokraterna ensamma majoritet i riksdagen och kunna, om de vilja, driva fram beslut utan hänsynstagande till andra grupper. Den föregående ärade talaren från denna plats, herr Vougt, började sitt anförande med att tala om de stora valframgångar, som den politiska meningsriktning han tillhör har vunnit. Jag erkänner, att det är riktigt, att de vunnit dessa framgångar vid höstens val. Jag skulle endast vilja göra det tillägget till vad herr Vougt därom anförde, att jag förstår, att han kan vara glad att de vunnit dessa stora framgångar trots det att partiet i stort sett övergivit sitt program och fått nalkas vad andra grupper anse vara rätt och riktigt. Det har visat sig, att detta icke på något sätt skadat partiet och minskat dess förtroende hos det svenska folket.

Statsministern och andra representanter för hans parti ha försäkrat, att de icke äro så gripna av »maktens härlighet», att de anse sig kunna undvara samarbete med andra. Statsministern gjorde dock den reservationen, att »en riksdagsmajoritet icke kan gå så långt i hänsyn, att den icke längre skulle kunna motsvara de rimliga förväntningar, som folkmajoriteten bakom densamma har rätt att hysa». Jag är övertygad om att den meningsriktning jag här i dag företräder är beredd till uppriktigt samarbete och samverkan men dock icke hur långt som helst och på vilka villkor som helst. Hysa vi en bestämd uppfattning i en fråga komma vi att hävda densamma, även om den skulle stå i strid mot en stor majoritets mening.

Det har varit åtskillig diskussion om förhållandet mellan regering och riksdag samt riksdagens möjlighet att hävda sig. Herr Vougt var också inne på denna fråga. Jag måste säga, att det skall bli intressant att se, vad den blodförnyelse, som 1940 års val medförde, kan komma att betyda i detta avseende. Jag är icke alldeles säker på, att den medför några så utomordentligt betydelsefulla ändringar. För mig är det icke huvudsaken, om endera av statsmakterna, regeringen eller riksdagen, kan hävda sig vid alla tillfällen på den andras bekostnad. Vad jag anser vara väsentligt är resultatet av regeringens och riksdagens samfälliga arbete. Kunna vi säga, att det resultatet blir någorlunda tillfredsställande, då är denna diskussion av mera teoretisk betydelse. Min uppfattning är, att om riksdagen finner, att den blir alltför mycket åsidosatt, så har den stora möjligheter att tillmötesgå statsministerns önskan att ta initiativ och försöka hävda sig. De av kammarens ledamöter, som voro närvarande vid sista arbetsplenum under den urtima riksdagen i fjol, tror jag funno, att det fanns stora möjligheter att säga ifrån till ett statsråd, när man ansåg, att han kom med en proposition, som icke var tillfredsställande. Det är icke säkert, att det svenska folket fick detta intryck, men det hänger samman med den omständigheten, att ärendet behandlades i kammare vid en tidpunkt, då tidningarnas representanter icke voro lika talrikt närvarande, som de brukade vara på förmiddagen.

Jag sammanfattar vad jag här velat framföra: Regeringen har riksdagens

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

förtroende, när den upprätthåller vänskapliga förbindelser med andra folk men bestämt hävdar vårt folks fasta vilja att leva i nationell frihet.

Sveriges folk känner en stark samhörighet med de övriga nordiska folken.

Beträffande våra inrikespolitiska spörsmål vill jag framhålla, att vårt näringsliv hittills har rätt sig relativt bra och att vi icke ha någon anledning till modlöshet utan med all energi böra arbeta vidare.

Våra statsutgifter ha starkt stegrats och kräva all omtanke och sparsamhet. Vi måste allvarligt anstränga oss för att undgå en långtgående penningförsämring och de olyckor som därmed följa.

Men det viktigaste är att först och sist behålla vilja och tro på framtiden, att vårt land skall kunna rida ut svårigheterna och leva vidare, samt att vi äro beredda att göra allvar av vår åldrige Konungs maningsord uppe på rikssalen inför den samlade riksdagen: »Det är också min fasta förhoppning att med stöd av ett enigt och beslutsamt folk alltjämt kunna bevara freden och friheten för vårt land.»

Herr andre vice talmannen **Österström**: Herr talman! Med förklarlig, och jag vill också gärna säga berättigad, stolthet förde representanten för det socialdemokratiska partiet i vår erinran den stora seger, som vanns i andra-kammarvalen i höstas av hans parti. Hans konstaterande kan ju omöjligen bestridas, och jag misstänker, att vi så småningom bli i tillfälle att många gånger resonera i denna kammare om de politiska konsekvenserna av denna lägeförskjutning, som inträffat med anledning av den socialdemokratiska valsegern. För dagen synes det dock icke vara absolut nödvändigt att närmare analysera de möjliga följderna och stridsfrågorna. Jag lyssnade helt naturligt — som ni alla — med största uppmärksamhet till herr Vougts omedelbara slutsatser i det sammanhanget, och jag tyckte, att de lyckligtvis icke voro några stridssignaler. Den sociala omvårdnadens plikt bestrides icke av folkpartiet — andra få tala för sig i den mån de ha lust —, detta så mycket mindre som svensk liberalism av ålder räknat såsom en av sina väsentliga uppgifter att förverkliga en rationell, lyftande och folkkraften berikande socialpolitik. Långt innan ordet socialism ännu kommit över en enda människas läppar i detta land, långt innan det fanns en enda socialdemokratisk organisation i Sverige, kämpade liberala svenska män och kvinnor en lidelsefull kamp för de kroppsarbetande gruppernas rätt till en människovärdig existens socialt och kulturellt. Jag konstaterar desslikes att i vårt land icke en enda betydelsefull social reform blivit genomförd, icke en enda, herr Vougt, som icke liberalismen har absolut avgörande del uti. Jag har velat säga detta i anslutning till den socialdemokratiska gruppledarens deklaration för att herr Vougt och hans vänner redan nu skola känna sig absolut lugna för att plikten mot den sociala folkomvårdnaden icke skall svikas av oss. Det är knappast *där* skiljelinjen mellan oss och socialdemokraterna går.

Sedan ett par ord om statsverkspropositionen. Om det finns någon sanning i den gamla satsen, att lasternas och njutningarnas summa alltid är konstant hos oss syndliga människor, då skulle det nog vara ganska intressant att en liten stund vid ett visst tillfälle ha befunnit sig i finansministerns skinn. Jag skyndar mig att lugna honom och kammaren med att säga, att det naturligtvis icke ett ögonblick är min avsikt att beskylla herr Wigforss för lastbarhet och njutningslystnad i vanlig simpel mening. Snarare gör han väl på oss alla intrycket av att vara ett exemplariskt stycke asket i detta ords bästa mening. Men just därför hör han enligt min mening i så mycket högre grad kunna tillgodogöra sig rent intellektuella njutningars vällust och sötma. Förhåller det sig så, då måste det för honom ha varit en sällsam och underbar stund,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

fyllt av nästan otäckt raffinerad fröjd, när han fick sina regeringskollegers, herrarna Bagge och Andersson, namn på det budgetförslag, som innefattas i propositionen nr 1, vilken nu skall remitteras till vederbörande riksdagsutskott. Man kan verkligen, om man har en smula fantasi, så väl föreställa sig herr Wigforss känslor i det ögonblicket. Här har han suttit på finansministerns plats i riksdagen och år efter år å dragande kall och ämbetets vägnar nödgats bevittna den synen — ganska deprimerande förresten — att de borgerliga partiledarna lagt pannorna i djupa veck och givit uttryck på ett sorgesamt sätt åt sina stora och tunga bekymmer för den statsfinansiella utvecklingen och bristen på verkliga sparsamhetstag. Allt detta har herr Wigforss fått genomlida. Men hämndens gudinna har tydligen tyckt synd om honom och beslutat giva honom en härlig upprättelse. Ty en vacker dag sitta alla tre herrarna i samma regering och herr Wigforss och hans vedersakare i många debatter skola gemensamt snickra ihop ett budgetförslag. Resultatet av deras gemensamma ansträngningar blev alltså vad som nu föreligger. Tja! Man kan ju reagera olika inför verket. Har man, som herr Skoglund, ett sunt och lugnt östgötskt bondetemperament, så säger man som greven sade: Hm! För min egen del skulle jag antagligen behöva en häftigare reaktion för att uttrycka mina känslor, exempelvis något i stil med: O, himmel! Så mycket är under alla förhållanden säkert att nog är herr Wigforss hämnad. Jag tycker dock förstås, att apparaten för hans rehabilitering är en smula för stort tilltagen. Kunde det icke ha räckt med något mindre än ett helt världskrig?

Jag har försökt att sätta mig in uti, hur statsråden Bagge och Andersson hade betett sig, om det varit deras uppgift i stället för herr Skoglunds och min att i dag ex officio från denna talarstol såsom representanter för respektive partigrupper bedöma innehållet i den statsverksproposition och budgetuppläggning, som de nu själva äro medansvariga för. Men jag erkänner gärna att jag haft en smula svårt att komma till klarhet, hur de båda herrarna skulle ha uppburit sina roller i dag. Ty vad man rimligen än kan påstå om budgetförslaget — återhållsamheten och sparsamheten är det väl knappast som präglar detta märkliga aktstycke, detta i många avseenden märkliga aktstycke vill jag tillägga. När jag förr om åren lyssnat till diskurserna mellan herr Wigforss och hans kritiker, har jag tyckt mig finna den skillnaden i ståndpunkterna att medan finansministern brukar plädera för *planhushållning*, mer eller mindre vidlyftig sådan, kämpar den blygsamme borgerlige representanten för någonting så enkelt och fantasilöst som *hushållsplan*. Men det kan väl icke vara möjligt att denna budgetuppläggning representerar ett principiellt realiserande av den socialistiska planhushållningens idéer — ty i så fall bli våra allra värsta farhågor överträffade. Likaledes hoppas jag innerligen att den s. k. finansplanen icke heller principiellt ligger till grund för den ekonomiska skötseln av en viss gård i Rasjön. I varje fall skulle man känna den dugliga husmodern på Rasjögården mycket dåligt, om man föreställde sig, att hon skulle vilja kalla detta för en hushållsplan i gammal hederlig mening. Får jag tro en praktiskt taget allmän uppfattning, sådan denna kommit till uttryck i kommentarerna till statsverkspropositionen, så är detta varken budgetförslag eller finansplan. Den innehåller varken klarhet om hur stora utgifterna komma att bli eller skattebesked. Men om man undantar vad som fattas, är den fullständig denna underliga plan.

Jag skall, herr talman, lugna kammaren i det avseendet att jag i fortsättningen ämnar bli alldeles allvarlig och sluta med de retoriska småknepen. Emellertid undrar jag om icke statsverkspropositionen är en handling, vilken man bäst karakteriserar genom att likna den vid förseglade order, som man i kritiska tider brukar skicka med flottan och vilka order få brytas först långt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ute på havet, när ingen återvändo längre är möjlig. Men det är icke regering-
en, som utfärdat denna order till oss. Regeringen har själv lytt en order utan
appell, som givits av pockande yttre förhållanden. Sanningen är helt enkelt
och simpelt den att de män, vilka bära ansvaret för statsverkspropositionen
och finansplanen vid denna riksdag, icke kunna veta vad som skall inträffa.
De kunna följaktligen icke heller veta vilka offer, som måste krävas ut av
oss alla, ty härom bestämmer i väsentliga stycken varken regering eller riks-
dag i nuvarande läge, även om vi naturligtvis icke helt sakna inflytande på
vårt ödes formning. För oss svenskar gäller i mycket hög grad vad som pränt-
ats i en liten strof:

Varifrån och varthän?

Ingen vet det.

Blott detta är visst:

Vår plikt är att kämpa
på sviktande bron.

Därför kunna de borgerliga partiledarna, som jag apostroferade och som
i egenskap av ledamöter av statsrådet ha medansvar för statsverkspropositio-
nens innehåll, vara fullkomligt tröst. Vi förstå dem ganska väl liksom deras
kolleger av andra partier, ty vi äro medvetna om hela den nuvarande situatio-
nens oerhörda ansvar, som påkallar en alldeles särskild vakthållning kring
omistliga värden. Jag och mina politiska vänner ha för visso icke lust eller
anledning att jäva de allmänna omdömen om och synpunkter på vad läget
ålägger oss, som uttalats av de två partirepresentanter, vilka före mig i dag
befunnit sig på denna plats. Det finns ingen risk att remissdebatten skall bli
ens den svagaste avskuggning av en riksrätt, vilket faktum dock knappast
får tagas såsom något bevis för att sakliga skäl till både invändningar och
anmärkningar alldeles skulle fattas. Det är väl däremot så, att, som de båda
föregående gruppordförandena antytt, vi nu måste avstå från att processa
alltför energiskt, i fall missnöjet icke berör de mycket stora intressena och de
mycket stora värdena.

Regeringens framställning till riksdagen i den nu föreliggande propositio-
nen är en framställning om fortsatt utbyggande av det svenska krigssamhället,
eller om man hellre vill uttrycka det så: det svenska *krigsberedskapssamhället*.
Vi ha, vilket de båda föregående talarna också konstaterat, ingen annan väg
att gå än denna att acceptera tidens hårda villkor för de folk, som vilja leva.
Mer behöver i den delen knappast sägas än att nationen är klart redobogen att,
som jag i ett annat sammanhang uttryckt det, svara tiden på dess eget brutala
språk — om vi bli tvungna att göra så. Ingen bedömare utifrån kan misstaga sig
om vår viljas och vår förmågas realiteter sådana de avspeglas i årets stats-
verksproposition i siffrorna om vår försvarsberedskap. Betänkligheterna få
vika inför det allt dominerande och avgörande kravet att icke underlåta någon-
ting, som kan vara av verkligt värde för ett maximalt utnyttjande av vår för-
svarskraft. Att smida denna rustning måste kosta oerhörda pengar — och vi
veta också att det kostar pengar. Men verkliga försvarsvärden åstadkommas
ju icke bara med att betala ut pengar i obegränsad omfattning. Man kan
naturligtvis en dag komma till den punkt, då fortsatt utbyggande av rust-
ningsapparaten medför en faktisk försvagning av styrkan på annat håll,
som kan bli ödesdiger. Risken i nuvarande läge, då det finns en naturlig klang-
botten hos hela folket för varje militärt krav och då varje invändning mot
anspråken, även de mest lojalt präglade invändningarna, avfärdas såsom
uttryck för bristande försvarsvilja och bristande ansvarskänsla — risken med
denna godtag-vad-som-helst-inställning är dock att vi tappa balansen, därför

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att den sakliga allmänna diskussionen i alltför hög grad upphör att vara ett starkt salt i vårt offentliga liv. Här gäller nog att man måste vara på sin vakt mot vissa farliga tendenser. Det har i ett sammanhang, som jag skall återkomma till, på sista tiden yppat sig sådana tendenser, som göra det berättigat att föra denna sak på tal. Emellertid bör slås fast, att hela nationen tvivelsutan har den meningen att det är oändligt mycket bättre att vi göra mera för beredskapens utbyggande än vad historien en gång — vi skola hoppas detta — säger hade varit absolut nödvändigt, bättre att göra för mycket än att göra mindre än vad som kunde och borde ha gjorts. När man tar del av de självanklagelser och den inre sönderslitenhet för att för litet blivit gjort i den nationella försvarskraftens intresse, som suger musten ur några av de olyckliga folken i Europa i dag, då är man tacksam för att Sveriges folk fått möjlighet att bättra vad som brast och förty med lugn hädanefter kan säga sig, att hur än våra öden länkas skall i detta avseende ingen process om underlåtenhetens politik behöva anställas. Vi göra vad vi kunna för att med förenade krafter bygga ett starkt värn för friheten.

Men åter, och återigen, måste riksdagen tyvärr trycka på, hur viktigt det är att den militära medelsdispositionen blir så väl planerad som möjligt är. Pengarna skola dock betalas med svenskt arbete och offer av svenska medborgare, av vilka många tillhöra ekonomiskt sett ytterst hårt pressade folkgrupper. Detta faktum pålägger alla ett oerhört ansvar. Framför allt ha militärerna, som disponera pengarna, detta ansvar. Redan tidigare i debatten i dag har konstaterats, att besparingsansträngningarna fått relativt magra resultat i riksstaten. Det har givits skäl varför så blivit fallet. De stora summorna, de betydande beloppen, kunna sparas på de militära anslagen genom nationell och välplanerad användning, alltså utan eftersättande av försvarets effektivitet. Den saken är klar. Med riktig insikt härom ha statsmakterna också gått i författning om ordnande av en fortlöpande gransknings- och revisionsverksamhet genom den s. k. krisrevisionen. I statsrevisorernas berättelse finns åtskilligt nämnt om krisrevisionen. En och annan gång skymtar i en liten tidningsnotis ett meddelande om att revisionen fäst uppmärksamheten på någonting och påtalat någonting, som den anser kunnat göras bättre. Men det är faktiskt mycket sällan som allmänheten får del av kommissionens arbete. Jag förutsätter därför att det för kommissionens arbetsgivare — jag syftar på regeringen, som tillsatt kommissionen — bör vara verkligen angeläget att fastställa en rimlig instruktion för offentliggörandet av vad som förekommit. Det är klart att man vid detta offentliggörande måste skydda vad som är militära hemligheter, men med god vilja lär den saken icke behöva vålla oöverstigligen hinder. Alltså förvänta vi en fyllig redogörelse för krisrevisionens resultat. Jag misstänker nämligen att kommissionen väl betalat sig. Icke minst i detta ögonblick, när staten vädjar till medborgarsolidariteten i det andra stora folklänets tecken, har det synnerlig betydelse att vi kunna hysa förtroende med avseende å penningmedlens användning.

Jag har sett att i tidningskommentarer till budgetförslaget man på sina håll har talat om försvarskostnaderna såsom »premie för friheten». Det går naturligtvis an att uttrycka sig så, allra helst om det konstateras, att detta är den enda premie i *penningar*, som vi ha möjligheter att erlägga. Men kompletterat till vår försvarsorganisation och våra militära dispositioner för fredens och frihetens bevarande är givetvis en av klokhet och gott omdöme präglad utrikespolitik. De tu måste vara ett — försvar och utrikespolitik. Av frukten känner man trädet. Vad vårt folk vet om vår utrikespolitiska verksamhet, alltså om regeringens strävanden, berättigar otvivelaktigt till det utomordentligt starka förtroende, som härutinnan kommer regeringen till del, och som städe

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

manifesteras. När i trontolet konstateras, att »Sveriges förhållande till främmande makter är gott», så lyssna vi till denna deklaration på ett annat sätt än under tider av fred. Medvetandet att kungsorden icke äro en fras men sanningen hel och full fyller oss naturligtvis med djupaste tillfredsställelse. När denna stormtids historia en gång blir skriven, skall det förmodligen visa sig, att vi hade många inflytelserika vänner ute i världen, som gjort oss betydande tjänster. Deras namn komma, åtminstone några av dem, att återfinnas i den historie-skrivningen, men så långt man kan se och överblicka, skall en särskild heders-plats finnas för Sveriges konung och samlingsregeringen. Kanske riksdagen också får vara med på ett hörn den gången. Resultaten av statsmakternas gemensamma ansträngningar på det utrikespolitiska fältet är — och därvidlag talar jag säkerligen på alla mina vänners vägnar — ett fullgiltigt svar till de enstaka kritiska rösterna. Det är en plikt att säga detta.

Jag kan helt instämma i vad herr Skoglund konstaterade, då han sade, att vi vilja understryka, att regeringen praktiskt taget har hela nationen med sig i sina strävanden att bevara vänskapen med andra folk, liksom också i vad han uttalade med avseende å våra känslor med anledning av de andra nordiska staternas bekymmer och prövningar. Vi hoppas innerligt, att en dag skall det stå klart icke bara för svenskarna utan för alla, vilket värde det ändå var icke endast för oss, att det fanns ett obrutet, starkt och fritt Sverige — en fast punkt i det myckna, som vacklade. En dag, förr eller senare, skall freden dock organiseras.

Då kommer man att ha behov av all den lidelsefrihet och objektivitet, som återstår i världen. Icke någon likgiltighet! Vi ha skyldighet icke blott att militärt rusta utan att desslikes representera sans och förnuft i denna den skoningslösa kampens tid. Därför ser man med en smula oro, hur lätt det är att på vissa håll vinna gehör och sympati för kopierandet av alla möjliga förebilder utifrån. Vad jag närmast då har i tankarna är projektet om skol-ungdomens militära trimning. Jag tvivlar naturligtvis icke på att förslaget grundas på fullt legitima motiv — saken är klar — men utan att fördjupa mig närmare i ämnet uttalar jag den förhoppningen, att ecklesiastikministern och regeringen med kritiska ögon ämna skärskåda saken, innan någonting förelägges riksdagen. Nitet är nog bra, men det måste ibland tyglas. Man förstår ju, att i mångt och åtskilligt formerna få vika för vad som utgives för att vara »statsnyttans intresse». Handlingskraften skapar berättigande åt så mycket, som normalt är demokratien en styggelse. Men vad som nu går av bara farten skall en dag pressas in i normaltillståndets tränga ram. Det kan vara skäl, att vi ha den morgondagen i sikte i våra förhållanden.

Med avseende å de inrikespolitiska förhållandena ha både herr Vougt och herr Skoglund en aning berört regeringens och riksdagens inbördes ställning och samarbete. Kammaren känner till min uppfattning i detta aktuella problem, och jag skall följa vid detta tillfälle dessa talares exempel och blott snudda som hastigast vid saken. För egen del vidhåller jag vad jag sade vid den urtima riksdagen förra året i detta ämne. Vad som inträffade i samband med den debatten och efter den debatten visar, hur svårt det är att nå ett resultat. Lojaliteten mot det egna partiets intressen är så stor, att det blir praktiskt nästan omöjligt att förutsättningslöst diskutera detta ofantligt viktiga problem. Uppträder jag kritiskt mot regeringen — märk då regeringen såsom kollektiv — så försöker man på högerhåll och på socialdemokratiskt håll att av någon absolut sakligt obegriplig anledning vända denna min kritik mot statsrådet Andersson. Man hör, hur det sägs: »Ha ha, det är en spricka i folkpartiet.» På detta sätt omöjliggöres — det vågar jag

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

försäkra — för riksdagspartierna att komma till tals med regeringen på det sätt, som jag trott vara det riktiga. Jag föreställde mig nämligen, att i fråga om statsmakternas samarbete man icke skulle diskutera de viktigaste principiella frågorna inom partigrupperna vid slutna sammanträden, utan jag inbillade mig, att dessa frågor borde dryftas inför öppna dörrar och öppna fönster. Men jag böjer mig för det trista faktum, att under nuvarande förhållanden finns det mycket litet att göra åt saken i riksdagen. Det är tydligen utifrån, genom den allmänna opinionens reagens, som en rättelse skall kunna åstadkommas. I motsats till den ironi, som herr Vougt ägnat den allmänna debatten i denna sak, skulle jag från denna plats vilja vädja till den svenska pressen att icke släppa taget om denna fråga. Den är tillräckligt viktig för att i fortsättningen dryftas. Diskussionen är lyckligtvis utanför riksdagen i full gång — lyckligtvis säger jag. Där förstår man, att problemet finns. En dag kommer också riksdagen att göra samma upptäckt. För att nu icke ge möjlighet till den ringaste misstolkning av vad jag sagt, vill jag hänvisa till att av innehållet i detta mitt anförande i dess helhet klart torde ha framgått att jag anser, att trots allt samlingsregeringen i nuvarande tid är ett så stort värde, att man får finna sig i att den också representerar många bekymmer ur parlamentarisk synpunkt.

Kritiska erinringar skulle med fullt fog kunna föras vidare exempelvis i viss mån till kristidskommissionernas verksamhet. Jag erkänner visserligen, att herr Skoglund har rätt i sitt generella omdöme, som ju varit i hög grad smickrande för alla de statliga organens åtgärder och ansträngningar för att trygga vår folkförsörjning, men jag skulle också vilja komplettera hans utomordentliga och reservationslösa betyg med att erinra om att det också finns skuggor i denna tavla. Smörregleringen var väl knappast någon lysande succé. Bränsleförsörjningens historia näppeligen heller, åtminstone icke såsom det nu utvecklar sig på den punkten. Det kan sägas, att det är lätt att vara efterklok. Ja visst, men det kan också sägas, att vi nog äro mycket tacksamma, om vederbörande, som svara för vårt materiella välbefinnande — eller skola vi säga befinnande — ville vara så innerligen hyggliga och lyssna till goda råd, när de ha vårt öde i sina händer. Större tillfredsställelse skänker det då att bevittna näringslivets tappra kamp för tryggnad av landets materiella behov trots alla de enorma svårigheter, som på grund av kända förhållanden vuxit fram. Den solidaritet med samhället, som visats av arbetsmarknadens parter, är också ett oskattbart värde.

Jag har försökt, herr talman, att giva uttryck åt den meningen, att vi svenskar fylla vår plikt i nuet, både mot oss själva och omvärlden, ifall vi parallellt med ett rimligt utbyggande och stärkande av vår militära värnkraft också sträva att trygga den demokratiska folkstatens utveckling och förkovran i alla avseenden. Det svenska lagsamhället väntar sedan många år på en genomgripande processreform. Jag vill minnas, att jag och mina närmaste politiska vänner redan för tio år sedan medverkade i sådant syfte. Nu lär allt förberedande arbete ligga färdigt såsom grundval för ett definitivt avgörande av denna fråga. Jag spørjer: Varför dröjer då saken? Ett meddelande i denna fråga av justitieministern skulle säkerligen vara välkommet för många av oss.

Därmed är jag framme vid slutorden, som jag återknyter till det socialdemokratiska resonemang angående socialpolitiken som drevs av herr Vougt från början. Även när det gäller allt detta, har jag tidigare tagit till orda så många gånger här i kammaren, att min uppfattning är känd. Jag tror alltjämt på nyttan av att satsa pengar i folkhälsa och folkkraft. Kanske är detta alldeles särskilt viktigt i nuvarande läge. Socialdepartementets intresse

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

för det folkhygieniska arbetets utveckling noterar jag också med tacksamt erkännande. De ökade kurserna för utbildande av distriktssköterskor äro en högeligen angelägen sak, att stödja institutet för folkhälsan likaså och tjänsteläkarnas utbildning ävenledes. I detta sammanhang uttalar jag min glädje över ecklesiastikministerns positiva uttalande om skolbarnsbespisningen. Sanningen är på marsch. Men för att återgå till socialdepartementet så skall det tydligen ovillkorligen finnas skönhetsfläckar i alla vackra ansikten. Det är faktiskt omöjligt att förstå, hur den prisvärda förståelse för socialhygienens utveckling och förkovran, som jag konstaterat, kan rimma med socialministerns kallsinnighet mot att tillsätta nödigt antal provinsialläkare. Förhållandet är nämligen detta, att vi icke kunna tillgodogöra oss de övriga socialhygieniska resurserna på ett rationellt sätt, så länge luckorna i tjänsteläkareorganisationen äro så stora, som de nu äro. Jag försäkrar socialministern — och jag tror mig ha någon liten smula erfarenhet — att det är det allra största slöseri att spara pengar på denna indragning. Det är verkligen en dålig medelsanvändning i fråga om sparsamhet. Folksolidaritet och folkkraft äro vad vi nu behöva. Det ha alla erkänt. Det har sagts åtminstone indirekt, men jag vill nu säga det direkt fastän med andra ord än dem, som använts av mina riksdagskamarater, som talat före mig. Det finns ett djupt och ouplösligt samband mellan folksolidaritet och folkkraft. Denna riksdag börjar sitt arbete med den bestämda viljan att främja dem bägge.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Den uppmärksamhet, som en föregående talare i denna debatt ägnade bondeförbundet och mig, gör det till en skyldighet för mig att säga några ord, då det skulle vara ogrannlaga att icke i den mån, jag kan, försöka tillmötesgå honom med ett svar. Jag gjorde under hans anförande den reflexionen, att det var en väsentlig skillnad mellan tonen i vad han sade och vad som sagts i pressen och i det, som framförts av hans partiordförande, nuvarande statsministern. Jag gjorde mig också den frågan, huru det skulle ställa sig, om dessa båda herrar bytte plats. Jag undrar, om icke i och med ett ombyte av platserna en förändring i viss mån skulle inträda i sättet att uttrycka sig. Skulle så ej bliva fallet, ifrågasätter jag, om under sådana förhållanden den nuvarande samlingsregeringens fortvaro skulle kunna äga bestånd. Det är självklart, att herr Vougt med en viss tillfredsställelse rullade upp för kammaren den socialdemokratiska valsegern. Den är ju ett faktum, men det är knappast nödvändigt att i detta sammanhang tala om den, annat än om man därmed vill konstatera maktställningen.

När herr Vougt därefter kom in på oss stackars små bondeförbundare, såg han ned på oss från sin höga piedestal med en viss medömkan. Det vare mig långt fjärran att i det hänseendet vilja göra mig jämbördig med herr Vougt, men jag skulle i all ödmjukhet vilja göra den lilla erinran, att även små kuggar i samhällsmaskineriet äro till nytta, och att det vore klokt att icke helt nonchalera det värde, som de ha i samhällslivets funktion, och detta icke minst — skulle jag vilja tillägga — i närvarande tid.

Gentemot herr Vougts tal om den olika mening, som gjorde sig gällande gent emot riksdagsmajoriteten beträffande omsättningsskatten, må jag undra, om han icke gjorde sig skyldig till en feltolkning angående motiveringen och innehållet i den framställningen, enär han, om jag icke hörde fel, sade, att avsikten därmed var att gagna jordbrukarna. Det förslag, som framfördes av en del av bondeförbundets riksdagsmän här i kammaren, avsåg emellertid att taga ut samma skattebelopp som omsättningsskatten. Det var ingen skillnad i det hänseendet, utan man hade den uppfattningen, att pengarna skulle inbetalas till staten. Alltså på den punkten rådde ingen meningsskiljaktighet, utan den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
gällde endast sättet att få in pengarna. Om jag uppfattade förslaget rätt, innebar det, att man skulle taga ut större belopp i direkt skatt samt undvika att belasta de svagast ställda i samhället och de stora familjerna, som alltid pressas hårdast genom en konsumtionsbeskattning. Konsumtionsbeskattningen utgår nämligen i förhållande till konsumtionen och icke i förhållande till bärkraften. Jag undrar, herr Vougt, om det icke vore anledning att tänka över huruvida det förslaget i och för sig innebar en särskild förmån för jordbrukarna. För några år sedan hade det kanske varit socialdemokraternas förslag.

Vad gäller vår ställning till samlingsregeringen vill jag erinra kammaren därom, att första gången frågan om samlingsregering bragtes på tal här i kammaren, var det jag, som framförde förslaget. Uppenbarligen har jag sedan dess icke ändrat uppfattning om behovet av en samlingsregering. Jag tror, att den har sådant värde, att vi varken nu eller såvitt man för närvarande kan se framdeles kunna undvara den. Den representerar så stort värde för vårt folk både inåt och utåt, att jag tror det är nödvändigt, att den äger bestånd. Därvid förutsätter jag dock, att medlemskapet i samlingsregeringen icke skall innebära underkastelse utan ett fritt och obundet samarbete. Med dessa utgångspunkter ha vi icke någon anledning önska, att samlingsregeringen som sådan på något sätt skall förändras.

Jag har, herr talman, velat på detta sätt tillmötesgå herr Vougts önskemål att få veta vår ställning till de spörsmål, som han i sitt anförande vidrörde. För övrigt vill jag framhålla, att vi stå eniga kring den utrikespolitik, som regeringen har fört till bevarande av vårt lands frihet och självständighet. Jag understryker också behovet av åtgärderna för stärkande av vårt försvar. Handling visar bättre än ord, vilket värde Sveriges folk sätter på sin urgamla frihet, liksom dess eniga vilja att bära offer därför. Nödvändigheten av att än ytterligare stärka vårt försvar sätter ju särskilt sin prägel på årets budget.

De frågor, som särskilt framträda i trontalet, avse en effektiv beredskap för att bevara vårt oberoende jämväl när det gäller folkförsörjningen. Den allt dominerande betydelsen av dessa problem är och bör numera vara ställd över all diskussion, och den meningsriktning, som vi företräda, har icke heller tvekat att göra vad på den ankommer för att åvägbringa en för vårt folk lycklig lösning därav.

Det ansvar, som påvilar oss jordbrukare för livsmedelsproduktionens trygghet under denna allvarliga tid, gör det naturligt för oss att inför rådande produktionssvårigheter lita till statsmakternas medverkan för skapande av sådana betingelser, att jordbruksproduktionen icke blott kan uppehållas utan även ökas. I nuvarande läge är detta en beredskapsfråga av första ordningen, för vilken statsmakterna icke kunna undandraga sig sin del av ansvaret.

Den starkt beskurna möjligheten att utifrån erhålla produktionsmedel av olika slag har hårt drabbat jordbruket och jämte andra omständigheter bidragit att fördyra och försvåra produktionen. Bristen på bensin och fotogen, liksom knappheten i fråga om gödningsämnen, har här haft icke önskvärda konsekvenser.

I viss mån har även brist på nödvändig arbetskraft till jordbruket verkat produktionshämmande. Vid inkallelser till förstärkt försvarsberedskap och vid den nu föreslagna utökningen av värnpliktsutbildningen bör denna omständighet tagas under beaktande.

Redan under vanliga förhållanden är det importerade fodret i form av tillskottsoder av stort värde för många jordbrukare. I synnerhet i nuvarande läge med reducerade inhemska fodertillgångar skulle det, icke minst för det mindre jordbruket, vara av vital betydelse att på denna väg erhålla bättre

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

möjligheter att upprätthålla produktionen. Vikten av att öka foderproduktionen framstår därför nu såsom en av jordbrukets främsta uppgifter.

Höst- och vårvete har i jämförelse med skörderesultaten under senaste årtionde knappt gett två tredjedelar och rågen mindre än tre fjärdedels skörd, och tillgången på halm har blivit därefter. Även korn och havre ha gett dålig skörd, och höskörden har blivit föga mer än 60 procent av den så kallade normalskörden under senaste årtionde. Nedslaktningen av kreatursbesättningarna har redan tagit stor omfattning. Detta kommer av allt att döma att fortsätta, och även nedgången i fråga om ungdjuren kommer att bli stor. Vad majsens totala bortfallande betyder i fråga om fläskproduktionen behöver jag under sådana förhållanden knappast antyda.

Foderbristen medför också andra märkbara förändringar i vår produktion. Framför allt gäller detta produktionen av mjölk. Enligt en verkställd beräkning har man kommit fram till att minskningen skulle stanna vid för närvarande omkring 25 procent. Teoretiskt kan en kalkyl, grundad enbart på foder tillgången med beräknad rationell användning av fodret, siffermässigt komma till relativt höga produktionsresultat. I verkligheten söka emellertid jordbrukarna att i möjligaste mån behålla sina djur, och en proportionsvis större del av fodret åtgår givetvis härvid såsom underhållsfoder än om fodret utnyttjades till att driva fram en större avkastning med färre djur.

Här anförda faktorer beröra försörjningsläget för landet i sin helhet. För de olika bygderna är dock skördeutfallet mycket ojämnt. Svårast har kanske missväxten drabbat Gotland samt Öland och vissa delar av Kalmar län. Men även på andra trakter i landet med saluöverskott under normala år har skörden slagit mer eller mindre fel. Så är exempelvis förhållandet i Mellansverige och vissa delar av Norrland. Effektiva åtgärder för att här lämna hjälp äro ur produktionens synpunkt nödvändiga.

På tal om den felslagna foderskörden må inom parentes erinras om en annan konsekvens, som berör bränsleförsörjningen. Det är uppenbart, att på grund av foderbristen fara kan föreligga för vår försörjning med vedbränsle, då nuvarande vedpriser icke kunna bära de genom foderbristen stegrade omkostnaderna för vedens utforsling ur skogarna.

Att skördeutfallet nödvändiggör statliga åtgärder även i fråga om fodret är uppenbart. Det måste tyvärr dock konstateras, att åtgärderna kommit för sent. Att nu reglera användningen av en foderskörd, som under så pass lång tid av ägarna fritt disponerats och kanske redan förbrukats, medför givetvis ökade svårigheter. Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att framhålla nödvändigheten av att statsmakterna vid alla tillfällen noga följa det verkliga försörjningsläget för att i tid kunna vidtaga nödiga åtgärder.

Att såsom skett grunda leveranslägganden på den officiella jordbruksstatistiken är en orimlighet. Vi känna ju till hur den statistiken kommer till, nämligen från uppgifter, som lämnas av hushållningssällskapens ombud ute i bygderna. Dessa uppgifter lämnas dels preliminärt på hösten, dels definitivt i slutet av januari. Såvitt jag har kunnat taga reda på saken, grunda sig dessa »preliminära» leveranslägganden endast på de preliminära uppgifter, som ha lämnats av hushållningssällskapens ombud. Jag måste emellertid säga, att den leveransplikt, som det möjligen kan finnas fog för, härigenom har fastställts på mycket lösa grunder. Detta är så mycket mer anmärkningsvärt, som jordbrukarna ha avgivit deklARATIONER. Såvitt man kan förstå, har man emellertid icke tagit nämnvärd hänsyn till dessa. Jordbruksstatistiken bygger ju på medeltalsberäkningar för respektive socknar, och dessa kunna icke, i synnerhet under sådana förhållanden som förra året, vara riktiga, eftersom det förekommit väldiga fluktuationer. En gård kan ha fått relativt god skörd, under det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att en annan, som ligger icke långt därifrån, kan ha fått en väsentligt mycket mindre, en nästan till missväxt gränsande skörd. Denna första uppmaning till leveranser har därför, skulle jag vilja säga, verkat mycket litet uppmuntrande på jordbrukarna att fullgöra sin leveransplikt. Det hade till och med varit bättre att icke alls komma med sådana preliminära leveranslägganden utan att i stället bygga dessa på den verkliga tillgången efter de upplysningar, som förut inhämtats av jordbrukarna, alltså på de verkliga tröskningsresultaten. Inom jordbrukarkretsar har man kanske något missförstått leveransläggandenas betydelse och har trott, att man varit ovillkorligen skyldig att ställa sig dem till efterrättelse. När dylika cirkulär och uppgifter komma ut till jordbrukarna, se de kanske icke så noga på de möjligheter som finnas att erhålla rättelse. Jag tror, att det varit lyckligt, om man hade använt en annan metod för att få fram de leveranser av överskott på foderspannmål, som nödvändigtvis behövas för andra ändamål och andra trakter, där man icke nu har den nödvändiga tillgången på foder.

Med det sagda har jag velat framhålla, att det primära nu måste vara att främja produktionen av för folkhushållet betydelsefulla förnödenheter. Detta gäller framför allt livsmedelsförsörjningen och jordbruket.

För jordbrukets del kan man gå fram på olika vägar för att öka produktionen. Ett sätt vore att underlätta torrläggningen av lämpliga jordar, varigenom man på kort tid skulle kunna få fram skördar av ganska stor betydelse, i synnerhet under nuvarande förhållanden. Även andra former av jordförbättringar måste i nuvarande läge tagas under överbäggande och så långt som möjligt åvägabringas.

Trontalet hänvisar till betydelsen av åtgärder på längre sikt. I detta sammanhang kommer man ovillkorligen att tänka på vad egnahemsutredningen tog upp såsom en mycket viktig del av sitt betänkande, nämligen en komplettering av de många i landet befintliga ofullständiga jordbruken. Detta möter givetvis olika svårigheter, som egnahemsnämnderna måste försöka övervinna. Jag måste emellertid för min del säga, att om det skall bli möjligt för egnahemsnämnderna att fylla sin uppgift icke blott i detta utan även i andra avseenden, är det mycket viktigt, att de kunna disponera icke blott lånelånet utan även premielånelånet. Den nuvarande författningen ger visserligen möjlighet till ökad tilldelning av premielån, men på grund av bristande tillgång på dessa medel har det i verkligheten blivit minskad tilldelning av sådana lån. Jag vill särskilt understryka detta, ty den mindre tillgången på premielånelånet nu jämfört med den tid, då hushållningssällskapen hade hand om egnahems-lånerörelsen, kan annars lätt ge den lånesökande allmänheten den uppfattningen, att förhållandena på detta område blivit försämrade, sedan staten fått hand om låneverksamheten. Jag tror, att denna sak har sådan betydelse, att man bör ägna den all den uppmärksamhet, som i detta fall är av behovet påkallad.

Men jag återgår till frågan om de ofullständiga jordbruken. Otvivelaktigt är strukturen av vårt land sådan, att det aldrig kan lyckas oss att få alla ofullständiga jordbruk kompletterade. Man måste därför självklart icke blott genom förbättrade jordbrukspriser ge dessa småbrukare större möjligheter att existera, utan man måste också söka skaffa dem andra arbetstillfällen. Vi veta ju, att det för dem är nödvändigt att så att säga ha något bredvid. De behöva få arbete utanför jordbruket. Det räcker icke blott med de höjda priserna, utan de måste också få andra möjligheter.

I detta sammanhang vill jag erinra om att jag tidigare har fört på tal de värden, som skulle kunna ernås, om förslaget till verkstadsskolor bleve förverkligat. Genom sådana skolor skulle arbetskraften inom småbruket kunna erhålla en utbildning, som gjorde den yrkes- och hantverkskunnig, vilket skulle

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

bli till nytta icke blott för vederbörande själva utan även för hela den bygd de tillhöra.

För de avlägsna bygdernas folk är icke minst i dessa tider tillgången på elektriskt ljus och elektrisk kraft av största betydelse. Jag tar särskilt upp den frågan därför att den är så betydelsefull och man ute i bygderna nu mer än någonsin följer den med uppmärksamhet. Visserligen lämnade den urtima riksdagen anslag för detta ändamål, men innan man kan få bidrag, skola kostnaderna uppgå till så höga belopp, att vederbörande redan dessförinnan saknar möjlighet att åstadkomma något. Den hjälp, som har lämnats, är därför icke tillräckligt effektiv. Jag hoppas emellertid, att det genom den frihet, som riksdagen lämnade regeringen att avgöra dessa frågor från fall till fall, skall bli möjligt att lämna bidrag även i de fall, då kostnaderna äro lägre än den generellt fastställda gränsen.

En annan fråga, som jag i detta sammanhang anser mig böra beröra, gäller de enskilda vägarna. Vi veta ju, att bristen på elektriskt ljus är störst ute i periferien, i skogarna med de långa avstånden, därför att kostnaderna där bli alltför höga. I sådana trakter uppträder också en annan svårighet, nämligen brist på vägar. Vi ha i varje fall fått löfte om att det av statsmedel skall lämnas visst bidrag till byggande och underhåll av sådana enskilda vägar. I årets statsverksproposition omnämnes, att förra året inkommit ansökningar om statsbidrag till enskilda vägar med en beräknad byggnadskostnad av 8 miljoner kronor, och att sedan dess inkommit ytterligare ett hundratal nya ansökningar. Det visar det stora behov, som föreligger. Jag vill därför uttala den förhoppningen, att riksdagen genom beslut skall kunna åstadkomma, att man i större utsträckning än i propositionen förutsattes skall kunna komma dessa till hjälp. Jag vill understryka värdet av att det finns vägar. Sådana minska icke blott de svårigheter, som Ortsbefolkningen själv möter, utan de ha också en annan betydelse, som jag icke vill underlåta att trycka på. Därigenom att man hjälper vederbörande att bygga mera enskilda vägar ökas nämligen också möjligheten att få fram bränsle. I närvarande stund bör väl icke minst den synpunkten tagas med i betraktande, när man bedömer värdet av det allmännas hjälp till de enskilda vägarna.

Men ej blott det produktiva arbetet bör stimuleras och uppmärksammas. När vi gingo från riksdagens högtidliga öppnande var det någon vid min sida, som sade, att ljuspunkten i trontalet är den ökade hjälpen åt folkpensionärerna. Det är riktigt, att man icke glömmer bort dessa gamla, dessa som troget ha fyllt sin uppgift inom produktionen. Det synes mig därför vara fullt riktigt, att åtgärder vidtagas för att deras förhållanden icke skola försämrats. Den skärpta konsumtionsbeskattning, som genomfördes vid föregående riksdag, och de stegrade levnadskostnaderna synas även medföra ökad skyldighet för det allmänna att tänka på dessa gamla. Den allmänna prisstegringen företer emellertid en sådan likformighet de olika orterna emellan, att det kan ifrågasättas, huruvida det när det gäller dessa tillägg finns fog för en gradering efter dyrt.

På tal om önskvärldheten att utveckla vårt jordbruk bör med all kraft betonas, att om det skall vara möjligt att inte bara underhålla utan även komplettera och rationalisera jordbrukets byggnadsbestånd för att såmedelst underlätta arbetet och skapa trevnad i lanthemmen, krävas ej blott kunniga yrkesmän på detta område utan även att byggnadskostnaderna hållas inom rimliga gränser. Jag vill i detta sammanhang erinra om de av den senaste urtima riksdagen gjorda uttalandena, av innebörd att de nuvarande byggnadskostnaderna kunna förräntas varken av jordbruket eller av de hyror som det arbetande folket har råd att betala. Förutsättningen för att byggnadsverksamheten skall

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kunna fortsättas är, att den fördyring och irritation, som det s. k. *mätningssystemet* framkallar, i synnerhet på landsbygden, undanröjes. Jag tror, att man skall taga detta under mycket allvarligt övervägande, ty annars kommer byggnadsverksamheten givetvis icke att kunna få den utvidgning som man nu möjligen tänker på och som inom loppet av någon tid kan bli alldeles nödvändig.

Den föreliggande statsverkspropositionen präglas, som jag redan berört, starkt av tidens allvar. I detta läge måste samhället kräva, att alla efter förmåga göra sitt för att hjälpa till med att bära de bördor tiden pålägger. Det är härvid självklart, att Sveriges jordbrukare äro villiga att bära sin skäligen andel. Men det synes vara av synnerlig vikt, att dessa bördor avvägas så, att rimlig hänsyn toges till försörjningsbördan och till skattekraften.

I fråga om budgetens balanserande gör finansministern det uttalandet, att en viss balans under vissa förutsättningar skulle kunna åvägabringas. Men, säger han, detta kan ske, »om utgifterna för regleringsåtgärder främst på jordbrukets område kunna hållas inom de i riksstaten beräknade beloppen». Jag citerar, och jag gör det just därför att finansministern tryckt på detta. Jag vill hoppas, att det icke är med avsikt som han särskilt trycker på anslagen till jordbruket utan att han endast anför dessa som ett exempel på svårigheten att i detta fall göra beräkningar.

I detta sammanhang skulle jag vilja fästa uppmärksamheten på ett förhållande som kan vålla ett visst missförstånd. Vi ha ju anslag under nionde huvudtiteln som enligt mitt förmenande mera höra hemma på den femte huvudtiteln, därför att de avse att bringa ned prisläget på livsmedel, så att det skall bli lättare för konsumenterna att kunna köpa desamma. Dessa anslag ha ofta en benämning — det har tidigare från denna plats nämnts ordet *förmalningsavgifter* — som gör, att folk tror, att de belopp som i detta fall redovisas i budgeten innebära en direkt subvention åt jordbruket. Så är ingalunda fallet, utan de avse, som jag nyss nämnde, att underlätta för konsumenterna att skaffa sig dessa livsmedel. Det vore kanske skäl i att man just med anledning av det av mig citerade uttalandet av finansministern — det är därför jag nämner detta i detta sammanhang — på den punkten gjorde klart, att det här icke föreligger något direkt jordbruksintresse i annan mån, än att man kan betrakta detta som en avsättningsfråga. Här är det tydligen andra intressen som nu göra sig gällande. Det är alltså fråga om att jordbruket skall kunna producera så stora kvantiteter livsmedel som det överhuvud taget är möjligt för att fylla det svenska folkets behov av livsmedel.

När finansministern har talat om budgeten, har han i detta sammanhang räknat med de möjligheter som finnas för svenska folket att bära de bördor som här ifrågasätts. Han har räknat på en ökad nationalinkomst. Då måste jag för min del fråga, om finansministern grundar inkomstberäkningen på den i den uppgjorda promemorian förekommande ekonomiska kalkylen och undersökningen angående folkets bärkraft. Om så är fallet, måste jag ju säga, att jag icke är så övertygad om beräkningens hållbarhet. Vid första genomgången äro ju beräkningar mer eller mindre hållbara. Det måste alltid bli så. När man, som finansministern gör, räknar med att om nationalinkomsten ökas så och så mycket under den och den tiden, så skall det svenska folket med denna ökade nationalinkomst bidra till att ge staten skatt eller lån. Då finns ju här en viss osäkerhetsmarginal. Det är på detta område självfallet, liksom på andra områden, mycket svårt att på förhand kunna exakt beräkna någonting. Det är antaganden. Men jag tror, att om man bläddrar igenom statsverkspropositionen och ser på utvecklingen, kan man icke undgå allvarliga bekymmer, och därav följer ju med naturnödvändighet, vill jag säga, att vi

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

måste icke bara räkna på möjligheter att få ökade anslag, utan att vi också måste mycket allvarligt beflita oss om effektiva sparsamhetsåtgärder.

Jag skall icke nämna så många möjligheter på detta område. Jag kan ju i annat sammanhang föra fram förslag i detta avseende. Men jag kan icke underlåta att nämna, att det väckte min uppmärksamhet, när jag gick igenom siffrorna under elfte huvudtiteln och fann det, i förhållande till omfattningen av verksamheten, stora belopp som löner och arvoden representera i denna huvudtitel. När riksdagen förra året skrev till Kungl. Maj:t i detta ämne, så gjorde vi en allvarlig vädjan. Jag vill då särskilt rikta uppmärksamheten på de arvoden och löner som bestämmas av Kungl. Maj:t. Jag undrar, om man allvarligt övervägt grunderna för dessa arvoden. Jag skall icke här nämna några siffror. Det är ju lätt att gå till huvudtiteln och där finna dem. Emlertid måste jag uttala, att jag finner grunderna för dessa arvoden något egendomliga. Jag förstår ju, att man vid startandet av dessa kommissioner ville ha duktigt folk, och vill man ha duktigt folk, måste man ju också betala dem åtminstone de löner som de redan inneha. Men jag finner det underligt, att de anställda skola ha dels ersättning för mistade löneförmåner, dels en viss ersättning för merkostnaden för bostad i Stockholm och dessutom särskilda arvoden. Jag vill icke ingå på något bedömande av beloppens storlek. Men då det nu icke tycks vara fråga om något tillfälligt utan något som kommer att fortsätta, då tror jag, att det vore önskvärt, att det bleve någon ändring på denna punkt, så att vi finge möjligheter att bättre bedöma storleken av de belopp som härvidlag utgå.

Jag vill här tillägga en sak. När vi kräva, att alla svenska medborgare verkligen skola bära sin del av bördorna, så vore det kanske icke förmätet att begära, att högt uppsatta personer med stora inkomster också göra en uppoffring genom att icke kräva alltför höga löner.

Jag har icke kunnat underlåta att i detta sammanhang peka på detta förhållande. För min del är jag övertygad om att vi i fortsättningen måste göra allt vad vi kunna för att begränsa utgifterna på varje område. Även om de belopp, som vi kunna spara, i förhållande till den miljardbudget som vi ha framför oss icke spela så stor roll, så måste vi dock visa svenska folket, att riksdagen vill göra begränsningar på alla områden där begränsningar äro möjliga.

Herr Vougt, som för kort genmäle erhöi ordet, yttrade: Herr talman! Jag har begärt ordet omedelbart för att förklara, att herr Svensson i Grönvik grundligt missförstått mitt anförande i den punkt som avsåg jordbruket och bondeförbundet. Han ville giva intryck av att jag talat som representant för ett stort parti som högmodigt ser ner på ett litet. Den tankegång, som jag försökt ge uttryck åt och som jag hoppas kom fram bättre än som framgår av herr Svenssons i Grönvik tolkning av mitt uttalande, var tvärtom den, att intet parti kunde undandraga sig det gemensamma ansvaret, därför att det var mindre än de andra, alltså fullständigt samma tankegång som kom fram i herr Svenssons i Grönvik anförande, när han sade, att alla partier äro lika värdefulla, vare sig de äro små eller stora.

Nu skall jag icke upptaga någon tvist om omsättningskatten. Jag får möjligen tillfälle att återkomma till den. Jag ber till sist att få uttala min tillfredsställelse med herr Svenssons i Grönvik deklaration i sak.

Härefter anförde:

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Vad som yttrats i dag ger mig icke någon särskild anledning att uppträda i debatten. Jag

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

har icke heller någon avsikt att bidra till kommenterandet av statsverkspropositionen. När jag ändå tar till orda, är det för att på en kort stund göra ett par inkasseringar och understrykningar.

Vad som här av representanter för samtliga de i regeringen representerade partierna sagts rörande vår utrikespolitik innebär ingenting nytt. Det kan dock ha sitt värde att man på detta sätt understryker den fasta föresats som finnes hos hela det svenska folket att till det yttersta bevara sin frihet och skapa sig de nödvändiga medlen för att, om det gäller, hävda denna frihet. Hos den stora delen av det svenska folket finnes säkerligen ingen tvekan på den punkten. Men det har på sina håll i pressen förekommit försök att skapa en viss misstro till hållfastheten i den svenska ståndpunkten. Jag tänker därvid naturligtvis icke på kverulanterna i Göteborg och Eskilstuna. Utan jag tänker på uttalanden gjorda i avsikt att stimulera fastheten men i sådan form att de kunna vara ägnade att skapa misstro. När man t. ex. i en stor Stockholmstidning tar upp frågan huruvida ordningen mellan orden »freden» och »friheten» i trontalet möjligen kan ha någon politisk mening, så måste detta ute bland allmänheten väcka den föreställningen att man till och med på ett sådant håll tvivlar på fastheten i den svenska kursen. De där orden ha aldrig, såvitt jag kan erinra mig, förekommit i annan ordning. Det är ju så, att vår strävan avser att bevara freden. Hela vår neutralitetspolitik måste innebära, att vi vilja tillvarataga alla de rimliga möjligheter som finnas för att hålla vårt land utanför kriget. Men den omständigheten att man betonar bevarandet av freden som den stora uppgiften, kan ju aldrig betyda, att man menar en fred under vilka betingelser som helst. Det har alltid varit klart, att den fred vi ästunda är en fred förenlig med vår frihet och vår självständighet. Det har aldrig brustit i understrykandet av detta. Det är nyttigt att det understrukits ytterligare här i dag, och jag hälsar detta med tillfredsställelse.

För övrigt har jag icke någon anledning att gå in på utrikespolitiska frågor. Förhållandet till främmande makter är gott, och så långt på oss ankommer skola vi göra allt för att bevara detta goda förhållande. Vi hoppas alla, att möjligheter skola öppnas till ett nytt samarbete över hela Norden. När herr Skoglund i dag har erinrat om en fråga som ställdes vid ett slutet riksdagssammanträde rörande den svenska regeringens åtgärder i samband med kriget i Norge, så vill jag gärna använda tillfället att understryka vad jag redan då sade, nämligen att från vår sida icke förekommit någonting som kan giva anledning till det klander rörande vårt förhållande till Norge, som på visst håll framkommit. Jag har emellertid klart för mig, att liksom det under en viss period av den finsk-ryska konflikten inom en del kretsar i Finland uppstod missförstånd rörande svensk vilja och svensk hållning, så måste vi, under de förhållanden som nu råda, även i andra fall finna oss i att icke alltid kunna klara upp sådant som bör uppklaras för att den goda samförståndsandan icke skall lida skada. Vi nödgas avvakta de bättre tiderna för att åter bringa samman det som nu är skilt.

Jag vill även understryka vad som här yttrats om det inrikespolitiska läget. Jag inkasserar med tillfredsställelse partirepresentanternas villighet till fortsatt samverkan. Det var klart redan omedelbart efter höstens val, att man inom partierna hyste den meningen att valutgången icke borde störande påverka det samarbete inom regeringen som dessförinnan hade etablerats. När det i dag understrykes, att det förändrade parlamentariska styrkeförhållandet icke kommer att påverka viljan inom de olika partierna till fortsatt sammanhållning, är det endast anledning att med glädje konstatera detta. Jag har ingen anledning att gå in på en diskussion om förhållandet mellan parti-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.)

erna av den art som här delvis har uppkommit. Det må väl närmast bli partiledarnas sak att klara av detta. Jag förutsätter, att den vilja till samarbete, som finnes, även kommer att medföra en god förståelse partierna emellan och ett gott förhållande mellan riksdagen och den regering, för vilken samtliga partier bära ansvar. Något nytt yttrande om riksdagens och regeringens ställning till varandra känner jag icke behov av att göra. Men när herr Skoglund här uttryckte saken så, att huvudsaken icke vore om den ena eller den andra av dessa mäktiga parter kunde hävda sig på den andras bekostnad, hoppas jag att detta var ett dåligt uttryck för en riktig tanke. Det kan aldrig få bli det förhållandet att den ena av statsmakterna strävar efter att hävda sig på den andras bekostnad. Hela förhållandet mellan riksdag och regering måste bygga på en gemensam känsla av, båda statsmakternas betydelse och att det icke gäller en strid mellan dessa makter utan ett samarbete till det helas gagn. Detta samarbete utesluter enligt mitt förmenande icke fri diskussion och öppen kritik, som kan förekomma både från riksdagen mot regeringen och vice versa. Den folksolidaritet, som en av talarna så starkt framhävde, bör ju komma till synes i särskilt hög grad där folkets representanter äro församlade. Och det bör bli en gemensam uppgift för regering och riksdag att på bästa sätt förverkliga den känsla av sammanhållning som råder inom det svenska folket och som ger oss vår styrka.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Nu ha både regeringen och dess talesmän i riksdagen haft ordet, och det var väl ingen som väntade att det skulle föreligga några större dissonanser. Innan jag går in på själva huvudfrågorna, skall jag göra ett par kommentarer till det som förekommit här i dag.

Först några reflexioner i anledning av herr Vougts konstaterande av att socialdemokratien nu erövat makten i riksdagen. Det borde ju vara så, att om denna maktställning skulle taga sig uttryck i en politik, som överensstämde med det segrande partiets program, skulle, bildligt talat, begravningsklockorna ringa över det borgerliga samhällssystemet. Men när man lyssnade till de borgerligas talesmän — jag tänker då närmast på högerns representant herr Skoglund — kunde man genast göra den iakttagelsen, att det icke var i någon begravningsstämming, som regeringens förslag granskades. Högern är, alldeles oavsett de förändringar som riksdagens sammansättning undergått, lika optimistisk på sin gamla småfolksfientliga linje som den varit tidigare. När herr Skoglund talar om att tiden är sådan, att de som ha två rum och kök böra inställa sig på att övergå till ett rum och kök, kan jag inte undgå att göra den reflexionen, att detta uttalande dock inte är adresserat till herr Skoglunds och högerpartiets väljare. Ty det lär knappast finnas någon politiskt normalt funtad människa som röstar med högern och som har mindre än fyra rum och kök. Herr Skoglunds uttalande kan alltså icke vara adresserat till högerpartiets medlemmar och sympatisörer, utan det riktar sig mot dem som redan förut har det så dåligt ställt, att de icke gärna kunna få det sämre utan att tryckas ned på en nivå, som till och med herr Skoglund, om han ville vara uppriktig, skulle anse omänsklig.

Jag skulle också vilja säga till herr Skoglund, att när han så högljutt varnar för inflation och begär att regeringen skall vidtaga åtgärder för att förhindra dylik, borde han också föreslå några sådana åtgärder. Det finns endast två ting som kunna göras, om man verkligen vill undfly inflationens förbanelse. För det första måste man minska de nuvarande panikröstningarna, och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

för det andra måste man genomföra en effektiv beskattning av förmögenheterna. Men herr Skoglund och hans parti reflektera naturligtvis inte på någon av dessa utvägar. Det enda han hade att rekommendera var ju konsumtionsskatter, alltså skatter på de fattigaste i vårt land. Detta visar alldeles tillräckligt hur mycket allvar det är i hans varning mot inflation.

Folkpartiets talesman har en viss förmåga att finna blomstersmyckade uttryck för ganska triviala ting. Han talade till exempel om »näringens tappra kamp». Nog är det väl så, att man kunde finna ett betydligt lämpligare uttryck för denna strävan att skrapa ihop så mycket guld som möjligt. Att kampen inte varit så värst offerfylld och heroisk komma säkert taxeringarna att utvisa.

Regeringen ställer riksdagen inför en mängd sensationella och upprörande ekonomiska perspektiv. Den vill fortsätta panikrustningarna. Den förutser för detta år ett budgetunderskott på 1.7 miljarder kronor, trots de många och tunga skatterna. Dess linje innebär, att vi nästa år komma att ha en statskuld på 6 miljarder kronor, vilket betyder att bara räntorna komma att sluka hälften av de skatteinkomster som staten hade i början av förra decenniet. Den lovar, att de för de fattiga och barnrika familjerna ödeläggande prisstegringarna skola fortsätta. Den hoppas visserligen, att industriens hjul skola rulla under kommande år, men den uttalar samtidigt sin fruktan för en ekonomisk kris, och den anger som ett särdrag för det nuvarande tillståndet, att »de försvarspolitiska och de försörjningspolitiska synpunkterna flyta alltmer över i varandra».

Det kunde vara frestande att ingå på de statsekonomiska liksom valutakonsekvenserna av den nuvarande politiken, men jag har redan tidigare berört dessa. Jag vill nöja mig med att fastslå, att regeringen, som försöker skrämma arbetarna att godkänna lönesänkningar med hot om inflation, utgör inflationens verkliga organisatör. Ännu för några få år sedan vände sig regeringens socialdemokratiska ledamöter mot en försvarsordning, som skulle kosta 148 miljoner kronor om året, med den motiveringen, att detta skulle omöjliggöra allt socialt reformarbete och överstiga landets bärkraft. Nu föreslår den riksdagen att lägga ut nära den tjugodubbla summan per år, samtidigt som den kommer med en försvarsordning, som måste permanenta gigantiska utgifter för improduktiva militära ändamål. Nu är det inte fråga om det finnes pengar, man bara lånar till höger och vänster, och lyckas man inte låna tillräckligt, är man tydligen beredd att genom en ökning av sedelpressarnas tempo genomföra en tvångsbeskattning genom inflation. Den som önskar den svenska statens bankrutt och undergång, kan ju inte gärna tänka sig ett effektivare redskap därför än den nu sittande regeringen.

Rustningspolitiken är för närvarande en centralfråga för vårt land. Kan man inte åstadkomma en betydande begränsning av rustningarna, och för det behövs tydligen för närvarande en hel revolution, komma vi snart att befinna oss i både ekonomisk kris och en långt gående inflations kaos.

Vi kunna för vår del icke stillatigande finna oss i att priserna oavbrutet stiga och folkets existensvillkor försämras. Det finnes inga orubbliga lagar som nödvändiggöra detta. Regeringen har själv strax före krigsutbrottet föreslagit riksdagen en maximiprislag. I stället för att utnyttja denna, placerar regeringen den svenska storfinansens direktörer i priskontrollnämnden, i industrikommissionen och i alla andra krisorgan. Det enda den vinner därpå, om det nu skall kallas en vinst, är den oavlätliga prisstegringen och att den åtminstone får »sakkunniga» redogörelser för dess »nödvändighet». Vi anse för vår del, att regering och riksdag böra sätta in alla krafter på att göra slut på de nuvarande ödeläggande prisstegringarna.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Regeringen tycks vara bergtagen av den galna uppfattningen, att de militära rustningarna skulle innebära en ekonomisk stimulans. Visserligen stimuleras den verksamhet som äges och förvaltas av dödens köpmän, rustningsindustrien, men det är till priset av att annan produktiv värdeskapande verksamhet lamslås. Tack vare rustningarna har man lyckats lamslå praktiskt taget hela bostadsproduktionen. Tack vare samma rustningar undergräver man marknadens köpkraft, så att, när rustningsbehovet börjar vara tillfredsställt och produktionen åter kan omställas för civilt bruk, kommer densamma att bromsas upp i brist på en köpkraftig marknad. Tack vare samma rustningar ha vi 100,000-tals arbetslösa, och skulle man upphöra med den förstärkta beredskapen finge vi minst 100,000 till, en stormvåg av arbetslöshet för att citera socialministern. När man talar om rustningarna som konjunkturstimulans, erinrar jag mig Maxim Gorkijs roliga novell om mönsterfabriken. Den hade alla tekniska finesser, löpande band och Taylor-system. Och när Gorkij hade vandrat igenom den sinnrika anläggningen, frågade han vad fabriken egentligen tillverkade. Svaret blev, att den tillverkade skyltar på vilka det stod: hissen är obrukbar. Liknelsen är naturligtvis inte fullständig — det är ju för övrigt aldrig en liknelse — ty i det fallet gällde det ju ändå inte att ytterligare desorganisera en redan desorganiserad verksamhet, så som fallet är med rustningsproduktionen. De nuvarande rustningarna fräta som vitriol på marknadens konsumtionskraft och utgöra ytterst ett hot mot själva livskraften hos folket.

Ibland finner man hos det socialdemokratiska regeringsorganet, även efter den så kallade ansiktslyftningen, ett och annat förnuftigt ord. Vi ha överflöd på arbetstillfällen, vi ha pengar disponibla, vi ha ledig arbetskraft, det är dårskap att vi inte skola kunna sätta i gång verksamheten, skriver sålunda Social-Demokraten. Det är som en gammal mö, som begråter sin ungdoms förlorade och outnyttjade möjligheter. Ty visserligen finns det tillräckligt med allt, med undantag av viljan och modet att sätta i gång arbetet. Men när *det* saknas, återstår ju bara för den tidning, som vill vara »mer för familjen» och som i vart fall ger familjen mera skådespel parallellt med de minskade brödransonerna, att övergå från att tala politik till att predika moral. Det är viljan som saknas, viljan att genomföra en sådan förändring av politiken som sätter alla de lediga armarna i verksamhet och räddar det svenska folket från att sjunka ned i den yttersta misär. Men om man ville en annan politik, så skulle man också upphöra med att predika standardsänkningens falska lärosatser för arbetarna och än mera upphöra med att medverka till denna standardsänkningspolitik, samtidigt som kapitalisterna skära guld med täljknivar. Om vi utnyttjat våra resurser, sade en byråchef för en tid sedan, skulle vi redan 1940 kunnat öka nationalinkomsten med 4 miljarder kronor. Men man gör icke detta. Det passar icke storfinansens intresse. Man föredrar den motsatta vägen, att försämma villkoren för det arbetande folket, att frammana stagnation och kris på skilda områden.

När jag ändå är inne på ekonomien, vill jag också säga ett par ord om jordbruket. Det har ställts i förgrunden genom krisen inom bondeförbundet, en kris som naturligtvis ytterst har ekonomiska orsaker. Det är tillräckligt att veta, att fyra femtedelar av Sveriges jordbrukare bara ha en tredjedel av den odlade jorden, att åtminstone hälften av de svenska jordbrukarna snarast förlorar på prisstegringarna, att läget bara blir hopplösare och hopplösare för den svenska småbrukaren, för att förstå anledningen till att en massa bondeförbundare exempelvis revolterar mot omsättningsskatten och att det är oro i bondeleden.

Det föreföll mig, som om regeringen begrep, varom det rörde sig, när den i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

mars 1938 tillsatte den stora jordbruksutredningen och gav densamma många goda direktiv. Men denna utredning har regeringen i största tysthet avlivat, sedan den kostat staten 75,000 kronor. Den passade visserligen på i november i fjol, när valkraschen för bondeförbundet gav ett uttryck för det dova raseri som jäser på landsbygden, att som ett slags kompensationsåtgärd tillsätta en ny sakkunnigkommitté med uppdrag att enbart utreda frågan om jordbrukets skuldsättning. Men detta är ju bara en liten detalj, låt vara att den är viktig.

Regeringen motiverade sitt upprörande beslut med sparsamhetsskäl. Det är möjligt, att regeringen tror härpå. Men i så fall bör den i praktisk handling spara, där man kan spara. För att nu bara hålla oss till kommittéväsendet vill jag erinra om att samma regering, eller i huvudsak samma regering, som 1938 ansåg jordbruksutredningen vara så viktig, att den vidtog åtgärder för att forcera densamma och sedan använde kriget som motiv för att helt avbryta samma utredning, den låter fortfarande sådana sakkunnigutredningar som »utredningen rörande ändring av gällande bestämmelser i fråga om prästutbildningen», vidare »1940 års arkivsakkunniga», »evangelieboksrevisionen», »överbearbetningen av förslag till revision av den svenska kyrkohandboken», »ortnamnskommittén» och »sakkunniga för utredning rörande prästerskapets familjepensionering» o. s. v. arbeta vidare. Jag kan ju förstå, att den nuvarande ecklesiastikministern, som anser, att Wallenberg skall ha sitt, också tycker, att Gud skall ha sitt, men jag hävdar, att de svenska böndernas stora massa också skall ha sitt och att detta är en långt viktigare krisfråga än frågan om prästernas utbildning m. m.

Man igenkänner med tillfredsställelse trontalets »Sveriges förhållande till främmande makter är gott». Det vore ju ändå bättre, om man kunde säga, att främmande makters förhållande till Sverige är gott. Den svenska riksdagen är nog tämligen enig om att Sverige skall genomföra en neutral politik, och var och en inser, att detta kan medföra vissa svårigheter. Men ingen kan övertyga mig om nödvändigheten för regeringen att exempelvis låta den japanska regeringen blanda sig i Ny Dags redigering. Lika litet kan man övertyga mig om nödvändigheten att ge en viss nästan officiell sanktion åt en propagandaverksamhet, som jag förmodar tar sig uttryck i vissa praktiska ting, vars förutsättning är krig mellan våra båda stormaktsgrannar, Sovjetunionen och Tyskland. Jag tänker här mindre på doktor Per Engdahl, som i tidskriften »Vägen framåt» fordrat, att svenska armén skulle överskrida gränsen och besätta hela Finland samt tillsammans med finska armén utgöra ett bålverk mot öster. Allvarigare synes det mig vara, när en återvald medlem av utrikesutskottet kan prestera följande i sin tidning: »En verklig nationell förnyelse, som utlöser de krafter i folksjälens vilka länge slumrat och dövat av välfärds politikens sövande tal, kan dock icke vinnas annat än genom en positiv utrikespolitisk målsättning, som av hela folket kräver vilja till handling och offer. Vad som i dessa dagar skett i Finland, har icke på något sätt minskat Sveriges skyldigheter att medverka till tryggande av Finlands ställning som Nordens bålverk mot öster.» Sedan kommer klimax: »Starka skäl tala för att ett klart och bestämt ställningstagande från svensk sida så långt ifrån skulle missförstås av de övriga östersjömakterna» — säkert icke! — »att det tvärtom skulle betraktas som det naturliga uttrycket för den nordiska gemenskap varom så mycket ordats. Här har Sverige en uppgift, där historisk tradition» — jag undrar om det är Gustav IV Adolfs misslyckande som leker författaren i hågen — »och dagens politiska krav otvetydigt utpeka vägen för vår utrikespolitik.» Nu vet man alltså, var denne medlem av utrikesutskottet har sin själ. Det skulle kanske icke vara så dumt, om regeringen i denna remissdebatt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

litet närmare klarade ut vad som är anledningen till dess, enligt nämnde utrikesutskottsledamot, »ängsliga försiktighet och obenägenhet att förverkliga Nordens andliga samhörighet även i den militära realiteten, vilket är det enda pansar som duger i prövningens stund». Det skulle inte heller vara så illa om statsministern eller försvarsministern tog ställning till denne utrikesexperts huvudtes, att Finland, icke Norge och Danmark, är »den mest utsatta nordiska grannen».

Vi ha en högerprofessor, en stöttepelare i eklelesiastikministerns parti, som i en artikel uttalat sig för en helt ny nordism i stället för den gamla, som han kallar för »bankett-nordismen». Han skisserar i artikeln en förbundsstat som den enda hållbara organisationsformen mellan Sverige och Finland och uppställer följande huvudpunkter:

- 1) Gemensam krigsmakt, innebärande gemensam utbildning, beväpning, befälsföring och dito övningar,
- 2) Gemensamma organ för utrikespolitiken,
- 3) Gemensamt tullväsende (tullunion),
- 4) Gemensamt penningväsende,
- 5) Eventuellt gemensamt post-, telegraf- och telefonväsende samt kommunikationsväsende,
- 6) Gemensam arbetsmarknad,
- 7) Förbundsregering, bestående av de olika ländernas stats- och utrikesministrar, samt
- 8) Förbundsdag.

Det är som synes ett helt erövringsprogram för ett Sverige, vilket som tack för hjälpen i fjol skulle uppsluka Finland. Det skulle inte skada, om högerens talesmän här passade på att ta ställning till denne professors program. I detta sammanhang skulle de också kunna avverka högerens ledare i Stockholm — han blev för kort tid sedan ledare sedan han karakteriserat den nuvarande statsministern som landsförrädare eller något i den stilen. Denne har ungefär samtidigt som den nyss citerade professorn skrivit en artikel i Svenska Dagbladet, där han efter att ha understrukt att »näringspolitiska synpunkter, nationalitet, kultur, tradition och gemensamma ideal äro samhällsskapande och statsbildande faktorer, varav vi människor ha att ta konsekvenserna», frågar »Varför skola vi icke kunna — när nu så många olika faktorer stödja en sådan utveckling — övervinna tveksamheten inför en intimare ekonomisk samordning mot en vidare bakgrund, som vår historiska gemenskap med Finland och vårt obestriddliga beroende av Finlands öde klart tecknar?»

Mina exempel kunde kompletteras, men det är inte nödvändigt. De avslöja ganska bra den mentalitet, som frodas i de kretsar, där man mest högljutt sjöng »Vår Gud är oss en väldig borg» och »Finlands sak är vår» under föregående vinter. Det är precis samma politiska slughuvuden som ville driva Sverige ut i krig och nu tydligen hoppas på tysk, respektive engelsk välsignelse för en svensk erövring av Finland. Den verksamhet som dessa krafter bedriva både i pressen och i praktiken skapar onödiga svårigheter för en regering, som verkligen vill bevara neutraliteten och hålla vänskap med andra länder, alldeles oavsett dessas ideologier. De tala om »nordism», dessa herrar. Bland alla politiska slagord kan man i det sammanhanget inte gärna tänka sig något mer diffust än »nordism», lika meningslöst som exempelvis »europeism». De tala om västerländsk kultur, om frihet och demokrati, men de tänka bara på dividender. Dessa herrar spekulera i att pakten mellan Sovjetunionen och Tyskland skall söndertrasas och att krigets krafter skola lössläppas även mellan dessa väldiga folk. Måste inte vi som svenska medborgare och boende i Sverige erkänna, att denna pakt har räddat freden åt Sverige? Måste vi inte säga oss,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att någon större olycka kunde inte inträffa för Sverige än om dessa våra båda stormaktsgrannar skulle komma i krig med varandra?

Jag har velat understryka detta. Det är både känslotänkande och krasst profittänkande från andra kretsar, som försvarar en verkligt saklig inriktning av den svenska utrikespolitiken. Jag antar, att det är detta som har en skuld i att man ännu icke kommit längre i fråga om handelsutbytet med Sovjetunionen.

Och ännu mindre ha Sverige och svenskarna någon anledning att spekulera i ett framtida svenskt eller svensk-finskt krig mot Sovjetunionen. Utanför våra kuster rasar krig mellan tvenne stormakter, och allt talar för att det kommer att bli långvarigt och kommer att utvidgas. Sverige kan icke ta ställning i detta krig för någondera sidan. Men Sverige känner redan att hälften av den svenska handeln med utlandet har stoppat på grund av kriget, som hotar att lamslå en stor del av den produktiva verksamheten och äventyra folkförsörjningen. För oss måste det ju framstå som en lycka, att vår tredje stormaktsgranne håller sig utanför detta krig och därmed stärker vår egen neutrala position, varjämte möjlighet öppnas för oss både att finna avsättningsmarknad för svenska varor och en leverantör av viktiga förnödenheter. Jag tycker detta är ett så självklart svenskt intresse, att de som försöka provocera till ovänskap och framtida krig med Sovjetunionen skulle behandlas som landsförrädare eller i varje fall inspärras som sinnesförvirrade.

Regeringens åtgärder för att kringskära yttrande- och tryckfriheten ha skapat en mycket stor oro ute i landet, och t. o. m. borgerliga kritiker börja erinra om att det finns något som heter regeringsformens 16 §, tillkommen den 6 juni 1809 och ännu officiellt gällande. Där heter det bl. a.: »Konungen bör rätt och sanning styrka och befordra, vrångvisa och orätt hindra och förbjuda; ingen fördärva eller fördärva låta, till liv, ära, personlig frihet och välfärd, utan han lagligen förvunnen och dömd är, ingen avhända eller avhända låta något gods, löst eller fast, utan rannsaking och dom, i den ordning, Sveriges lag och laga stadgar föreskriva; ingens fred i dess hus störa eller störa låta; ingen från ort till annan förvisa . . .» etc.

Jag har valt denna grundregel för svenska regeringars handlingssätt som utgångspunkt för några kommentarer till vissa ting, som aktualiserats under det verksamhetsår som redovisats i regeringens redogörelse för vad sig i rikets styrelse tilldragit. Jag talar i namn av ett parti, som utsatts för »vrångvisa och orätt», vars medlemmar utsatts för fördärvliga attacker »till liv, ära, personlig frihet och välfärd» utan att vara lagligen »förvunna» eller dömda och utan att ha brutit mot Sveriges rikets lag, ett parti, vars medlemmars fred i deras hus störts genom en polisrazzia utan någon svensk motsvarighet, ett parti, vars medlemmar förvisats från ort till annan eller som berövats sin frihet med regeringens medgivande.

Liksom man alltid talar mest om fred före ett krig, föredrar regeringen att tala om demokrati medan den genomför diktatur. Denna riksdag har sammansatts efter ett val, där de fyra stora samregerande partierna monopoliserat åt sig alla opinionsbildande medel: pressen, radion, filmen och möteslokaler, ja, där man t. o. m. trots bränslebristen medgav särskild bensintilldelning åt de bussar, som skulle frakta folk från landsbygden för att höra enskilda statsråd. Man har skrudad sig i patriotismens och demokratiens kläder och ställde som den gemensamma uppgiften att krossa den enda befintliga organiserade oppositionen, det kommunistiska partiet. Oss hade man, bildligt talat, ställt utanför lagen. I strid mot en 130-årig grundlag hade man med transportförbud stängt den kommunistiska pressens väg ut över landet. Man hade för denna grundlagskränkning åberopat en av de kapitalistiska press-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

monopolen tillsatt nämnd, för övrigt med representanter för den kolorerade veckopressen, som den moraliska rättfärdighetens gudom, en nämnd som funnit den kommunistiska pressen »sårande för allmän anständighet». Man hade med ett jätteuppbåd av poliser brutit sig in i de kommunistiska organisationernas lokaler och i ett tusental svenska arbetares hem för att söka efter bevis för en föregiven landsförrädisk verksamhet. Man fann naturligtvis inga sådana bevis, inte ens anledning till det minsta lilla åtal eller förräderiprocess. Ett sådant fiasko är nog, med kännedom om det lilla som behövdes för förräderiprocessen 1916, minst sagt snöpligt. Man kunde naturligtvis inte heller finna något, därför att Sveriges arbetare och det kommunistiska partiet såsom ett svenskt arbetarparti betraktar försvaret av det svenska folkets frihet såsom en av sina viktigaste uppgifter. Men man nådde målet: att åsätta den kommunistiska rörelsen och dess medlemmar skylten som misstänkta och göra dem fågelfria i den klappjakt som reaktionen igångsatte.

Med regeringens ansträngningar för att genom stränga tryckfrihetsdomar, indragningar, transportförbud, polisrazzior etc. sätta kriminalitetens hallstämpel på vår rörelse var det ju inte att undra på om domaren Lynchs skaror skulle uppväckas ur sin passivitet. Högtstående män organiserade med hjälp av stora penningmedel konspirativa juntor, av vilka den mest bekanta är den som leddes av numera vansinnigförklarade stadsfiskalen i Luleå. Man ville arbeta med lagliga medel, sade man, och ansåg det vara lagligt att i samarbete med militärmyndigheterna upprätta ett särskilt koncentrationsläger...

Här avbröts talaren genom klubbslag av herr *förste vice talmannen*, som yttrade: Jag ber att få uppmana talaren att icke gå för långt i sina beskyllningar mot personer och sammanslutningar.

Herr *Hagberg* i Luleå fortsatte: Jag har ju inte nämnt namn på några personer och talar om vad regeringen tillstätt, och det brukar vara praxis i en remissdebatt och att man alltså har rättighet att göra det här. Eller är det icke så, herr talman?

Man organiserade dessa kommittéer, som sade sig vilja arbeta med lagliga medel, och man ansåg det vara lagligt att etablera samarbete med militärmyndigheterna och upprätta ett koncentrationsläger, i vilket man inspärrar ett halvt tusental kommunistier och andra radikala arbetare. Man ansåg det lagligt att organisera annonsbojkott med de gruvligaste hotelser mot de näringsutövare, som ville annonsera i den kommunistiska pressen. Man ansåg det vara lagligt att försöka i samförstånd med vissa storföretagare avstänga de kommunistiska tidningarna från papper och arbetsmaterial, ja, t. o. m. driva dem i konkurs och att, när inte detta hjälpte, försöka få regeringen att tvångsrekvirera de kommunistiska tryckerierna.

När dessa krafter voro inne på sådana vägar och regeringen tolererade detta, kunde det ju inte förvåna, om enskilda brushuvuden ansågo sig vara i samförstånd med statsmakterna, när de natten till den 3 mars trängde in i Norrskensflammans hus, sprängde maskinerna och brände ned huset jämte fem levande människor, därav två barn. Först då ingrep regeringen. Den tillsatte en särskild utredning av, jag måste säga det, okvalificerat folk och utlovade 10,000 kronor i belöning åt den som kunde lämna uppgifter, vilka ledde till att de ansvariga förbrytarna avslöjades. Det står ingenting i regeringens berättelse, huruvida dessa pengar ha utbetalats, men däremot vet hela svenska folket, att de som dömts för den avskyvärda ogärningen fått högst två års straffarbete, att de friats från mordbrand och mordet och att regeringen tydligen slår sig till ro utan att försöka bringa klarhet i frågan. Det är också en sida av den svenska demokratiens och av regeringsmaktens utövning.

Ett annat exempel. Man har brist på officerare i den svenska armén — i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

varje fall motiverades det förhållandet i pressen, att man låtit folk tjänstgöra som officerare, vilka nu avslöjats som spioner och som man kunde ha anledning misstänka för att ha ett annat Vaterland, med officersbristen. Men man inspärrar svenska arbetarpojkar, som höljt sig med ära som officerare i den spanska folkarméns kamp för demokratin, på ett särskilt fartyg, som inte är något annat än en politisk koncentrationsgalär. Dit skickas de utan dom och rannsakan, bara på misstanken att ha kommunistiska åsikter.

Eller ytterligare ett exempel. Man har upprättat koncentrationsläger i Långmora och Smedsbo, där man inspärrar politiska flyktingar, som trots sig finna en asyl i folkhemmet Sverige. De som komma dit kunna låta hoppet fara. Såvitt jag vet är det bara några socialdemokrater som lössläppts, sedan Baltikums folk störtat de fascistiska regimerna. Dessa baltiska frihetskämpar behövdes i de nya ledningarna för de baltiska folken. Lettlands gamle socialdemokratiska ledare, Ancis Rudewitz, tillhörde dem som fick vandra raka vägen från svenska regeringens koncentrationsläger till ledningen för den lettiska republiken.

Men de som stanna kvar i dessa koncentrationsläger äro hänvisade åt det fullkomliga godtycket. Jag måste brännmärka som en skandal för Sverige när en politisk flykting, därför att han råkat bryta mot husstadgan på Långmora, utan dom och rannsakan på föreståndarens order inspärras på två månader i fängelset i Falun. Jag vägrar att tro, förrän det blivit bekräftat, att regeringen givit direktiv som innebära, att internerad på Smedsbo utan vidare kan berövas sin månadslön, om han råkat resa sig från bordet litet tidigare än föreståndaren själv. När emellertid sådant kan försiggå, visar det ändå hur långt det administrativa godtycket utvecklats i vårt land. Jag har en kamrat som i hela sitt liv, sedan han blev vuxen, tjänat statens järnvägar, erhållit guldmedalj för lång och trogen tjänst och även tillhört den svenska riksdagen, men som utan vidare deporterades från sin hembygd, från sin familj och från den miljö han vuxit in i. Och flera gamla statstjänare, som ha bara ett eller två år kvar tills de skola ha pension, ha behandlats på samma sätt. Dessa statliga förföljelser ha grenat ut sig över hela landet. Enskilda kapitalister ha inte velat vara sämre. Svartprickningarna och åsiktsförföljelserna från arbetarrörelsens barndom ha återuppstått.

Även den reformistiska arbetarrörelsen har dragits in i samma djungel av reaktion. Arbetarklassens fackliga organisationer ha av den högsta ledningen fått direktiv, enligt vilka i realiteten endast socialdemokrater kunna kandidera till styrelser och förtroendeuppdrag. Jesuiterordens gamla bekännelseformulär, »Härmed avsvär jag mig bruket av mitt förnuft», kommer till heders. Man kan inte gärna tänka sig ett lämpligare dokument för att illustrera den andliga mörkläggningen anno 1940 i konungariket Sverige än det uttalande, som föregående år antogs av Göteborgs metallarbetarfackförenings representantskap, där det förklarades att vi ta avstånd från allt som Sovjetunionen hittills gjort och från allt som den kommer att göra i fortsättningen, alldeles oavsett hur den förändrar sin politik.

Jag skulle också vilja anhålla om att det blir slut på det hittillsvarande polisspioneriet. När man 1918 kom underfund med att polisen spionerade på Hjalmar Brantings telefon, blev det ett väldigt oväsen i vårt land. Men nu avlyssnas alla våra telefonsamtal och nu genomsnokas alla våra brev. Ett brev från min riksdagskamrat Senander till mig, som innehöll en enkel fullmakt, behövde för några månader sedan sex dagar för att hinna vägen från Göteborg till Stockholm. En kommunistiskt sinnad arbetare i Landafors öppnade för en tid sedan sitt postfack och fann där ett brev, adresserat till kriminalkommissarie Crispinsson i Gävle. Han förstod att något misstag var begånget

Vid remiss av statsverkspropositionen n. m. (Forts.)

i julbrådskan och räknade ut att kuvertet säkerligen innehöll hans egna brev. I vittnens närvaro undersökte han därför det öppnade kuvertet och fann tre brev — naturligtvis adresserade till honom själv. Jag känner till fall, när brev som skulle befordras en halvtimmes väg hållit på en vecka för att nå bestämelseorten. Det svenska postväsendet, som förr med rätta varit berömt för sin effektivitet och snabbhet, desorganiserar av detta vidriga spionerande på privatpost. Det är på tiden att en ändring sker. Ty inte kommer man att upptäcka något landsförräderi genom att snoka i svenska arbetares korrespondens.

All denna reaktion, alla regeringens antidemokratiska åtgärder har man motiverat med kriget. Det är bara tjugofem år sedan det rådde ett lika förödande och omfattande krig. Visserligen skymfades socialdemokratien då, liksom den tidigare borgerlige statsministern Staaff, som landsförrädare av de krigsaktivistiska äventyrarna, men den dåvarande högerregeringen passade sig ändå för att kompromettera sig så som den nuvarande. Om några av de nu regerande partierna skulle ha utsatts för de förföljelser, som jag nyss givit några detaljer av, skulle de i valet ha ramlat sönder som korthus. Bondeförbundet kraschade ju samman betänkligt, och folkpartiet liksom högern har heller ingen anledning att rosa marknaden trots sina propagandamonopol och sin extra bensintilldelning. Det parti jag representerar ökade trots dessa förföljelser sitt inflytande bland väljarna.

Jag kräver i dessa väljares namn men också i namn av den växande demokratiska opinionen, att det blir slut på den hittillsvarande repressaliepolitiken, att den svenska grundlagens bestämmelser skola gälla för den kommunistiska pressen liksom för den övriga pressen, att regeringen i enlighet med regeringsformens 16 § ser till att hederliga svenska medborgare skyddas till liv, ära, personlig frihet och välfärd, som det står. Jag kräver med andra ord demokratiska fri- och rättigheter även för dem som tänka annorlunda än den för tillfället sittande regeringen. I enlighet med denna uppfattning kan jag naturligtvis inte godkänna de många lagförslag som regeringen framlagt om prolongation av tidigare genomförda provisoriska undantagslagar: lagen om suspension av åttatimmarslagen, om suspension av arbetarskyddslagarna, lagen om tjänsteplikt, lagen om förbud mot vissa sammanslutningar och transportförbudslagen, för att nu nämna de viktigaste.

Man har sagt att den nuvarande regeringen erhållit förtroendevotum i valet. I verkligheten ha de borgerliga partierna lidit nederlag i valet. Ett parti, det socialdemokratiska, som förstått att stödja sig på de proletära massorganisationerna, har vunnit en valseger, men den är i många avseenden ett uttryck för massornas illusion att det är Per Albin Hansson som räddat freden. Så mycket är väl i alla fall säkert, att dessa massor icke ha röstat för sänkt levnadsstandard, för åttatimmarslagens slopande och den svenska demokratiens gravsättning, som regeringen begär fullmakter för, lika litet som de röstat för överlämnandet av den administrativa makten åt storfinsansen genom krisorganen. Dessa massors kärlek till storfinsansens parti är säkerligen inte större i dag än tidigare. En koalition mellan arbetarklassen och överklassen är i det långa loppet en lika verklighetsfrämmande företeelse som vänskap mellan vargen och lammet. Ty klasskampens betingelser kvarstå, liksom motsättningarna mellan rik och fattig, arbetsgivare och arbetare, hyresvärd och hyresgäst. Man kan drömma sig bort från dessa motsättningar, men de finnas där ändå. Man kan fjättra dem tillfälligt med en koalitionsregerings och Saltsjöbadsöverenskommelsers fjättrar, men de komma en dag att spränga dessa fjättrar.

Om de som valts av det arbetande folket vilja bevaka dess intressen, måste de bryta det nuvarande klassarbetet och skapa en regering, stödd på de arbetan-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

de massorna och deras organisationer, en kampregering mot storfinanserna och mot krigsaktivisterna, en regering som ställer som sin främsta uppgift att bevaka de arbetande, de värdeskapande massornas ekonomiska och politiska intressen.

Herr talman! Det behövs enligt min mening rättning vänster i svensk politik, och det har jag velat ge uttryck för.

Herr von Seth: Herr talman! Den kommunistiske representanten från Norrbotten har upptagit kammarens tid en lång stund. Han har mycket lätt för att tala och ännu lättare för att handskas med sanningen. Jag skall icke närmare ingå på hans långa utläggning. Men då han i början av sitt anförande gick till angrepp mot herr Skoglund och de väljare, som representera hans parti, påstod han, att herr Skoglunds parti rekryterades uteslutande av människor, som hade råd att ha bostäder på fyra rum och därtöver. Jag tror, att var och en erkänner, att dylika bostäder hyra nog icke människorna, såvida de ej befinna sig i den ekonomiska situationen, att de ha en inkomst på cirka 10,000 kronor. Jag har i riksdagsbiblioteket lånat Statistisk årsbok för 1940 och på sidan 317 funnit en statistik, som avhandlar svenska folkets förmögenhetsförhållanden. Där finner jag, att om man summerar ihop samtliga landets inbyggare med 10,000 kronor och därtöver i inkomst, kommer man upp till 35,894. När man vet, att högern vid föregående val samlat något över 500,000 röster, torde var och en finna, att detta som så mycket annat, som herr Hagberg säger, är ett ganska vårdslöst handskande med sanningen.

Inför nödvändigheten att stärka vår försvarsberedskap i den alltjämt oroliga tid, som vi leva i, fordras det ju givetvis, att åt den ungdom, som skall fullgöra sin värntjänst, gives en fullgod och allsidig utbildning. För min del får jag säga, att det förslag, som försvarsministern framlagt angående förlängd utbildningstid, hälsas med gillande av alla ansvarskännande medborgare. Den ungdom, som redan varit i försvarets tjänst, har länge insett, att den nuvarande utbildningstiden varit alltför kort. Och dagens svenska ungdom kommer säkerligen, i den mån den är ansvarskännande, att godtaga såväl detta offer, och sålunda utan knot underkasta sig denna långa utbildningstid, som andra offer för att vi skola kunna bevara vår frihet, vårt oberoende och vår fred.

Det är emellertid en sak, som jag gärna skulle vilja bringa i statsrådets och regeringens åtanke. Det är att, även om de till långvarig militärtjänst inkallade med stort jämnmod burit de uppoffringar, som de fått göra under fullgörandet av sina plikter mot fosterlandet, har det dock varit vissa orättvisor förknippade med tjänstgöringstidens längd och annat. Visserligen ha ansträngningar gjorts för att få en utjämning i detta stycke, men resultatet har ännu icke blivit påtagligt. Sålunda äga kvinnor samt de män, vilka av olika anledningar icke inkallats till något slags militärtjänst, markanta fördelar vid civila befattningars besättande framför manliga kamrater, som legat i kronans kläder. De ha under de senares militärtjänstgöring ofta blivit i tillfälle att skaffa sig fördelar såväl vad studier som tjänstetid beträffar. En kompensation i den ena eller andra formen för de inkallade är på sin plats.

Jag erkänner mer än gärna, att problemet är mycket svårlöst. Det är emellertid av vikt, att den ungdom, som i dag ligger inkallad, när fredliga tider en gång komma, ej skall behöva dragas med årslånga svårigheter i sin civila verksamhet på grund av de uppoffringar den gjort under militärtjänstgöringen. Problemet är, som jag nyss påpekade, svårlöst men tar sig givetvis allt mera besvärliga former ju längre världskriget varar. Alla goda krafter måste därför medverka till att få en lösning till stånd på detta område.

Ett annat problem, som den långa värntjänstgöringen för med sig, är fritidens rätta utnyttjande. Beaktansvärda insatser ha gjorts. Försvarsminis-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tern talade vid remissdebatten här i augusti månad om en utökad soldat- och manskapsvård. Härom är ingenting annat än gott att säga, fastän det nog återstår mycket att göra även på detta område.

En företeelse, som efter den nyligen timade sorgliga händelsen på Sibyllegatan, då en konstapel vid Svea artilleriregemente blev skjuten till döds, har kommit i strålkastarljuset, är spritmissbruket bland militären. Jag vill, herr talman, understryka, att förhållandena i detta avseende på sina håll icke äro som de borde vara. Jag tvekar ej att säga, att befälet — även om detta är undantagsfall — i några fall föregått med mindre föredömliga exempel och att det är ett oeftergivligt krav, att de strängaste straff utmätas för dylika förseelser. Jag säger icke denna sak för att rikta något klander mot befälskåren som sådan — jag tillhör själv densamma — utan jag säger det därför, att jag vet, att inom befälskåren själv finnas starka krafter i rörelse för att motarbeta detta spritmissbruk. Jag anser, att det här bör sägas ifrån, att alla krafter böra söka bidra till att stävja detta.

Bland manskapet förekommer fylleri i förläggningarna i alltför stor utsträckning. Men det är många gånger ytterst svårt för befälet att komma till rätta med dessa missförhållanden, då den värnpliktiga ungdomen redan före värnpliktsåldern hemfallit åt alkoholmissbruk. Att det existerar ett sådant ungdomsfylleri är oomtvistligt. Den ursäkten är föga trösterik, att detta tidigare haft större omfattning än nu.

Här gäller det att finna det ondas rot och rycka upp den. Det är givetvis klart, att fylleri kan vara uttryck för en snedvriden livsglädje, som det gäller att vrida rätt igen. Det är i allmänhet ytterst svårt att komma till rätta på detta område. Jag skulle i detta sammanhang vilja erinra om hemmens stora betydelse. Andan hos ett folk i vapen, hos dess armé och marin beror på goda seder och disciplin. Disciplinen kan ej upprätthållas utan tränat och fullgott befäl. Det har under de gångna krigsåren från visst håll riktats klander mot att befälet icke varit tillräckligt utbildat. Det har kommit sig därav, att vi under de år, som föregått den 1 september 1939, icke ha fått tillräckliga anslag för befälets utbildning och övning. De brister, som förekommit, bero icke på fel hos befälet, utan de bero på att de under fredsförhållandena förut icke fått arbeta under sådana förhållanden som nu äro rådande. Därför hälsa vi också med glädje försvarsministerns och statsmakternas beslut att avsevärt utöka de aktiva befälskadrenna.

Vad man emellertid måste bli betänksam mot är att inom vissa kretsar i vårt land och dessutom från vissa tidningsorgans sida man i många fall, när det gäller disciplinstraff för förseelser inom krigsmakten, tar ställning för den dömde och i många fall ger sig in på skriverier, som gå ut på att man skulle vilja lossa på den fasta disciplinens band.

Vi ha i vårt land för närvarande kommit i någon stiltje. Det är givetvis klart, att den långa bevakningstjänsten på många håll blir tämligen enahanda och intresselös. Sådant sätter folkets tålmod på prov. Entusiasmen minskas. Därför måste det konstateras, att ett sådant labilt läge är ganska farofullt för den inre tjänsten.

Världskrigets oroscentra befinna sig för tillfället långt borta från våra gränser. Den gastkramning, som vi kände förra året vid denna tid, har släppt sitt grepp, och svensken har i alltför många fall låtit den gamla sorglösheten komma för mycket fram. Vår neutralitetsvakt måste fostras i den andan, att den när som helst skall kunna träda i funktion och göra sin plikt.

Enligt en artikel, som jag läst i en gårdagstidning, har Kungl. Maj:t gjort en ändring i ett krigshovrättsutslag. I sitt utslag har Kungl. Maj:t avsevärt nedsatt strafftiden för en landstormsfurir, som av krigsrätten vid I 15 dömts

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

för uppmaning till ohörsamhet mot befälet. Av de handlingar, som hittills kommit till offentligheten, verkar det som om Kungl. Maj:t här slagit in på farliga vägar. Jag har alldeles nyss läst André Maurois' bok om Frankrikes tragedi, i vilken författaren, själv fransman och stor patriot, klart och ovedersägligt konstaterar, att andan och disciplinen i den franska armén efter en tålmodsprövande vinter i Maginotlinjens, som man då trodde, ointagliga fort totalt brutit samman på grund av släpphänthet, vällevnad och folkfronts-mentalitetens politiska intriger.

I vårt land böra vi taga lärdom av denna stora tragedi. Statsmakterna måste med alla till buds stående medel upprätthålla manstukt och disciplin bland vår militär. Krigslagarna måste upprätthållas och få icke under vare sig allvarliga eller lugna tider på något sätt eftersättas. Samtidigt må vi också se till, att den demokrati, som vi alla riktiga svenskar äro beredda att försvara, icke blir någon skendemokrati, utan att vi strängt hålla på lag och på rätt.

Tyvärr ha helt nyss i reklamanordningarna kring statsrådinnan Else Kleen-Möller i samband med hennes efter laga dom avtjänade fängelsestraff ingått offentliga möten, vid vilka huvudparten uppträdde i sällskap med Sveriges förutvarande utrikesminister. Förmodligen tro sig vederbörande därmed gagna den rättsordning, mot vilken de rikta sin kritik. Högst betänkligt är, att framstående svenska ämbetsmän — herr Sandler är ju överdirektör — anse sig oförhindrade att figurera i en aktion, som knappast kan bidra till rättsordningens auktoritet och hos menige man i varje fall framkallar underliga reflexioner — särskilt i dessa tider, då det kanske mer än någonsin tillförene talas och skrives om vårt svenska samhälle som ett rättens och lagens samhälle. Fråga är emellertid, om icke det svenska rättsväsendets auktoritet skadas av den omdömeslösa hållningen från dem, som under pomp och ståt slutit upp vid statsrådninnans sida.

»Land skall med lag byggas.» Den satsen är i dag lika omistlig som fordom. Rättsväsendet utgör en av grundpelarna i vårt demokratiska samhälle. Rättsordningens auktoritet måste hävdas. Och de, som sättas att döma eller att handhava lagarnas efterlevnad, få icke smädas, därför att de med oväld hävdad allas likhet inför lagen.

Man må uttrycka den bestämda förhoppningen, att denna — jag använder ordet — skandal icke vidare skall försvaras av ansvariga kretsar eller ansvarig press. För min personliga del anser jag det som ett demokratiens renlighetskrav, att detta fått sägas vid årets remissdebatt.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag har varit tveksam, om jag, utöver det som jag tidigare har avsett att härifrån uttala, även skulle rikta några ord gentemot en föregående talare här från denna plats, och jag har varit så mycket mera tveksam som jag, efter det som nyss skedde ifrån talmansplatsen, skulle kunna sägas vara i någon mån jävig. Men de gensagor, som jag här kommer att resa, hade tagit form i mitt medvetande, innan denna episod utspelades.

Herr Hagberg i Luleå, vilken såvitt jag kan se icke nu är närvarande i kammaren, hade i början av sitt anförande i viss mån lagt om taktiken från i följ och uppträdde nu rent av som vårt finska broderfolks försvarare och riddare. Det är väl ingen, som tar honom på allvar i den attityden — liksom ej heller då han talar om, att de människor, vilka provocera krig mot Sovjet — om nu sådana finnas — borde inspärras såsom landsförrädare eller som sinnesförvirrade.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr Hagberg har i sitt uppträdande sannerligen icke ens ursäkten att vara sinnesförvirrad, även om han, följande den av honom citerade jesuitiska marningen, i vissa hänseenden och vid vissa tillfällen avsvurit sitt förnuft.

Jag tror ej heller, att hans attityd att tala såsom den svenska arbetarklassens talesman eller att spela martyr för egen del eller för kommunisterna gör något starkare intryck. Men då han talade om personer, vilka kunna misstänkas »ha ett annat Vaterland», tillåter jag mig säga, att herr Hagberg i Luleå och hans likasinnade kunna icke blott misstänkas ha ett annat Vaterland utan synas också faktiskt ha det. Men de ha icke dragit konsekvensen därav och tagit sin tillflykt till det mönsterland, som väl enligt herr Hagbergs i Luleå utsago skulle vara så mycket bättre än vårt eget fosterland. Detta om den saken.

Jag kan icke hjälpa, att jag nödgas att med några ord också vidröra en sak, som var föremål för uttalande av den närmast föregående talaren, herr von Seth. Det är med uppriktig glädje nationellt sinnade medborgare hälsa den nyvaknade och tvivelsutan i flertalet fall äkta nationella inställningen bland vida kretsar bland vårt folk, där man tidigare varit rätt oförstående inför våra stora nationella värden. Vi ha också med glädje hälsat att nationella symboler som den svenska flaggan och den svenska nationalsången blivit alltmer en hela svenska folkets egendom. Men jag skulle göra mig skyldig till omanlig försagdhet och ringaktning inför dessa värden, om jag icke allvarligt reagerade mot det sätt, varpå sådana symboler nyligen ha utnyttjats, såsom skedde vid tisdagens konserthusmöte. När detta möte inleddes med Carolus Rex och avslutades med »Du gamla, du fria», måste man finna att dessa nationella symboler vid det tillfället nog blivit missbrukade. Även om man fullt förstår intresset hos den eller dem, som kommit i konflikt med rättsordningen, att rentvå sig från vad denne anser vara orättvis lag och lagtillämpning, måste man rätt allvarligt betvivla det goda omdömet hos personer och sammanslutningar, vilka på sätt, som här påtalats, medverka. Man kunde ha hoppats, att det kända men beklagliga och ej utan framgång samt med stora ekonomiska resurser drivna undermineringsarbete mot vår all aktning värda svenska rättsordning, vilket från visst håll bedrivits inom och utom pressen, bl. a. också vid offentliga möten, skulle få vara en visserligen beklaglig men isolerad företeelse. Allra minst hade man väntat sig likartad agitation iscensatt med den medverkan och på sätt som nyligen skett.

Förstår man då icke eller vill man icke förstå, att man på detta sätt underminerar grundvalarna för »vår vapenlösa trygghet», rättsordningen, dubbelt värdefulla i en tid som denna, då hotet utifrån är starkare och än mera ödesmättat än någonsin tillförne.

Det är svårt att som försvar godtaga sådana uttalanden, som att rättsordningen ingalunda befästes genom att uppenbara brister kvarstå och att ett arbete för bortopererande av dessa brister tvärtom gagnar rättsordningen och befäster rättssamhället. Vi ha svårt att erkänna, att bakom dessa aktioner ligga odiskutabla rättskrav och att de i saken lagförda, som allra minst lära kunna betraktas såsom ojäviga vittnen, och en del till deras hjälp tagna krafter, äro besjälade av en verkligt objektiv rättslidelse.

Det är mig, som jag antytt, icke angenämt att behöva utsäga detta, men det är dock ord, som jag känner mig driven att uttala vid detta tillfälle och från denna plats.

Tider av trångmål och betryck kännetecknas måhända mer än andra av föresatser och paroller, ofta bestickande väl formulerade. Mellan dem och deras förverkligande i levande livet är emellertid allt för ofta ett svalg befäst. Så har även tidens bekymmer utlöst en hel rad slagord såsom »moralisk upprust-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ning», »stramare livsföring» m. m. allt bra och välbehövt, men ack, ännu så fjärran. Jag åsyftar icke att här stå som en moralpredikant blott gentemot andra — må det tillåtas mig deklarerera, att jag anser, att vi alla böra i lika mån gå in för allvarlig självprövning.

Men skulle icke — mina damer och herrar — en något »stramare livsföring» vara på sin plats? Jag lägger icke häri kravet på någon sorts asketism, men kunde ändå icke ett minskat nöjeskonto och kostnaden i stället insatt i produktiv verksamhet till exempel i försvarslånet eller annat, vara en både för den enskilde och för samhället nyttig rationalisering? Skulle ej ett något mindre rikhaltigt eller t. o. m. uteslutet smörgåsbord vara mest i stil med tidens anda och krav? Måhända skulle också något mer än som hittills varit fallet kunna sparas från det ännu relativt »feta» året till det eller de »magra år» som stunda — man må blott hoppas, att det icke må bli ända till »sju magra år». Med hänsyn till återuppbyggande m. m. efter all förstörelse i världen kanske man har anledning befara att antalet sådana år kommer att bli ännu större.

Man har i samband med talet om moralisk upprustning även, och kanske ej utan fog, påtalat det sedliga tillståndet vid våra militära förläggningar. Givet är att lösbrytandet ur den vanliga ordnade miljön och anhopningen av män på särskilda platser, där de dessutom stundom sakna tillräcklig sysselsättning, medför allvarlig moralisk påfrestning, särskilt för våra dagars människor, som mindre än andra fostrats eller fostra sig själva till självtukt. En allvarligare inställning från hemmen, en hemmens samverkan gentemot de moraliska och sedliga problemen, en hemmens moraliska upprustning, är säkerligen mer än någonsin påkallad och skulle bli ej minst vår ungdom till gagn utan att på minsta sätt inskränka på sann livsglädje och sund frihet. Hur många föräldrar och fostrare se ej nu sitt arbete och sin moraliska vilja grusas, därför att en modern tidsanda griper de unga och för dem in på avvägar. Men vad är tidsandan annat än de levande människornas inställning till livsproblemen — en allmännare sund livsinställning hos oss skulle också skapa en tidsanda av annan och bättre art.

Vi skola ej bortse från goda uttryck i tidens ansikte, men vi äro skyldiga vaksam iakttagelse gentemot avigsidorna. Jag kommer härvid osökt in på ett problem, som för några år sedan stod i förgrunden i den allmänna diskussionen, ett problem, som föranledde riksdagsbeslut och vidlyftig utredning samt omfattande och dyrbara sociala hjälpåtgärder. Jag syftar på vårt lands befolkningsfråga.

Jag tillhörde som bekant befolkningskommittén, jag biträdde huvudparten av de förslag, som framlades om hjälp till familj, till barnaföderskor och till barn, men jag hävdade samtidigt och hävdar fortfarande, att kommittén, statsmakterna och vårt folk i stort sett gått förbi frågans kärnpunkt, som jag tillåtit mig formulera sålunda: det är viljan att leva framför viljan att leva gott, som måste teckna vårt folks livslinje. Så har tyvärr ej blivit fallet. Visserligen har i så måtto inställningen till föräldraskapet blivit annorlunda och bättre, att den gravida kvinnan mötes med mera aktning än tillförne och som regel undslipper förut ej sällsynt hån och skämt — men hur är det med föräldransvaret, ansvaret mot framtidens svenska folk?

Jag kan förstå den, som inför tidens nöd — dock allvarligast och hårdast erfaren utanför vårt lands gränser — genom bomber, brand och svält — frågar sig om meningen uti att sätta barn till världen. Men har detta ingen förnuftig mening, då har mänskligheten ej heller någon framtid, då återstår blott Ragnarök. Men så höves det allra minst oss svenskar att tänka och handla. Jag vet också av egen, icke ringa erfarenhet, att det är ojämförligt mycket brydsammare och mera kostsamt att nu sörja för en stor familj än i t. ex.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

min egen barndom eller för blott fyrtio å femtio år tillbaka. När det visserligen var trångt i stugan och smått om brödbitarna, men när barnen som regel sörjde för sig själva, så snart de slutat hos skolläraren och prästen, då var, trots allt, problemet med den stora familjen enklare. Jag har emellertid å andra sidan sett tillräckligt för att inse, att bekymren stundom kunna vara lika stora i enbarns- eller nollbarnsfamiljen som i flerbarnsfamiljen.

Detta får dock ej undanskymma, att de föräldrar, som påtaga sig fostran av flera barn, påtaga sig en större börda — detta gäller ej minst modern — och att man rättvisligen måste kräva större lättnader för dessa och däremot svarande bördor lagda på dem, som leva sitt liv obekymrade om vårt folks regeneration men med kanske desto större omsorg om egen bekvämlighet och njutning. Ty det måste utsägas: det är bekvämlighet, som i ytterst omfattande mån dikterar barnbegränsningen, där man visserligen utlöser moderskaps- och föräldrakänslan i tillkomsten av ett barn, för att, särskilt om detta råkar bli en flicka, tillåta ännu ett att se dagens ljus i hopp, att detta skall bli av motsatta könet, men därefter också undandrar sig ytterligare föräldraplikter. Ofta ingriper man så i naturens ordning, att många, som ville bli mödrar, förlora möjligheten att fullgöra denna kvinnans höga, jag vill för min del säga högsta funktion.

Det är föga mening att tala om vårt fria, härliga land, om vårt rika land m. m., om det i en framtid kommer att bebos av ett släkte, som självviljande förtvinar, vars rum obönhörligen och med en naturlags ofrånkomlighet kommer att intagas av andra folk. Statistiken visar, att vi, trots viss förbättring av födelsetalet, likväl ej ha ett nöjaktigt sådant ens för bibehållande av befolkningsnumerären vid nuvarande siffra. Hur blir det då, när kanske inom kort, kanske på grund av ofrånkomliga omständigheter en vida stramare livsföring påtvingas oss? Kommer då en ytterligare barnbegränsning — ledande till katastrof — att genomföras? Men ett är säkert: vi ha trots perspektivet om knappare levnadsstandard likväl möjligheter till en försörjning, som väl tillåter oss betydligt höjda födelsetal. Jag efterlyser, i den mån min stämma höres och kan något betyda, samhällets rationellt ordnade stöd åt familjeförsörjaren, så att denne verkligen känner stödet, jag efterlyser samhällets krav gentemot den, som undandrar sig försörjningsplikten, jag vill slutligen rikta en allvarlig maning till vårt folk om en i detta stycke som i andra långt mer ansvarsmedveten livsinställning.

Jag har tidigare berört våra inkallelser till beredskapstjänst och vill ett ögonblick stanna vid de offer, som därigenom avkrävas vår manliga ungdom, ej omotiverat att i detta sammanhang beröra, då de inkallades svårigheter kunna både i nuet och framtiden påverka även familjebildningen. Jag undantager givetvis den, som på grund av kroppslig defekt befriats från värnplikten och som därigenom har minskade möjligheter till samhällelig offergåring, men jag tänker på de talrika män, som befriats från värtjänsten, utan att i minsta mån vara handikappade i sin övriga gåring, men som nu unnit en alldeles oförtjänt förmån i arbetet för sin försörjning gentemot de vapenföra.

Så länge extra inkallelser voro okända och övningstiden var relativt kort och kunde fullgöras väsentligen under ferietid, var bördan mindre; när nu beredskapstjänstgöringen tillkommit och den ordinarie övningstiden kommer att kräva ett helt år, vilket betyder minst ett år senare examina och inträde i tjänst, respektive lika lång förskjutning i tillträddande av löneklasser i befordran och i tjänstår, måste problemet ägnas full uppmärksamhet och en rättvis lösning. Likalönsprincipen må vara berättigad eller icke, därom gagnar nu icke att tvista, men det kan å andra sidan icke förnekas, att den genom kvinnornas frihet från värnplikten de facto medfört, att kvinnorna i lönehän-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
seende blivit förmånligare ställda än männen, emedan inget försenande avbrott inträder i deras studier och ett års tidigare inträde i tjänst följaktligen kan påräknas. Beaktas bör därjämte, att för kroppsarbetarna ofta ett olägligt avbrott uppstår i arbetet och att tendenser t. o. m. inom statens inrättningar yppats att företrädesvis anställa värnpliktsfri personal.

Frågan måste finna en lösning, och jag riktar mig alldeles särskilt till vederbörande inom regeringen med en maning att i samband med utarbetande av förslag till ny försvarsordning upptaga detta spörsmål till allvarlig och ingående prövning. Genom viss kompensation vid lönetursberäkning kan exempelvis i rätt stor utsträckning rättvisa skapas, men även andra åtgärder torde böra övervägas. Frågan kan synas svårlöst, men den är av den art att den bör lösas och lösas snart. Den är enligt min mening ingalunda olöslig.

Herr Lundstedt: Herr talman! Ehuru vårt land icke deltagit i kampen för demokratiens bestånd i Europa, ha vi dock visat oss beredda att göra snart sagt hur stora offer som helst för att stå rustade mot den eller de främmande makter, som till äventyrs skulle vilja försöka ställa oss i beroende av en antidemokratisk regim. Hela denna dyrbara beredskap kan dock ha vidtagits helt och hållet förgäves, om vår demokrati får fräta upp sig själv ifrån och gå under såsom ett lättfånget byte för defaitism och antidemokratiska olustkänslor. Vad det här framför allt gäller att uppehålla och stärka är den demokratiska andan. Själva nerven i denna utgöres av känslan för sanning och rätt såsom dominerande krafter i samhällslivet. Om dessa krafter remplaceras av godtycke och maktfullkomlighet, då blir talet om vår demokrati till skorrande fraser i den lyhördes öron och kommer hos många att utlösa stämningar av likgiltighet för statsregimen. I en kulturell artikel lästes helt nyligen, att rättfärdighetskänslan blivit en del av folkkaraktären i Norden. Sviktade rättssäkerheten, så vore detta ett tecken på att allt sviktade. Tyvärr synes den demokratiska andan i vårt land icke vara så vaken och levande, som efter dylika uttalanden kunde förväntas.

Jag skall i det följande belysa detta påstående. Jag är glad att jag har tillfälle att göra denna belysning, ty den bildar delvis, i sak om ock icke i form, en polemik mot slutet av herr von Seths anförande. Herr von Seths uppfattning är icke hållbar, om han tror, att ett rättsväsende stärkes därigenom, att man söker smussa med misstagen inom detsamma, eller om han tror, att domstolarnas auktoritet kan upprätthållas genom osaklighet, d. v. s. med osanna argumentationer.

Inom vår *lagstiftning* synes man ofta sila mygg och svälja antidemokratiska kameler. I det prisvärda syftet att förbättra domarspiranternas praktiska utbildning åstadkom man för en del år sedan tyvärr något helt annat, nämligen deras regelrätta byråkratisering. — På det stora, för den enskildes frihet ödesdigra område, där rätten tagit psykiatrien i sin tjänst, har det s. k. demokratiska reformarbetet mångenstädes blott medfört en byråkratisk skärpning av de frihetsfientliga förhållandena. — Försöken till humanisering av strafflagen och vad därmed står i samband skulle överhuvud ha utmynnat i vida gynnsammare resultat för människorna, om man icke visat en bornerad ringaktning för genomgripande rättsvetenskapliga utredningar, vilkas hållbarhet icke med sakliga grunder kunnat bestridas. — Och hur förhåller det sig väl med vår mångbesjunga tryckfrihet? Glider inte denna in på avvägar av antidemokratisk art?

I fråga om *respekten för gällande lagar* har jag en ganska nedslående erfarenhet från det område, som ligger mig närmast, det akademiska befordringsväsendet. När maktlystnad eller andra ovidkommande intressen här sätta

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

in med kraft, taga de ofta hem spelet på bekostnad av respekten för gällande rättsprinciper. Hannes Sköld utgjorde ett fall, som för några år sedan upprörde de flesta av oss. Jag skulle ytterligare kunna angiva en lång rad av bevis för riktigheten i mitt nyss gjorda påstående. Emellertid har man i behandlingen av tillsättningen av den lediga observatorsbefattningen i Uppsala ett aktuellt exempel på vad jag åsyftar. Detta ärende har jag så mycket större anledning erinra om, som ett aktstycke i detsamma distribuerats till riksdagens ledamöter. Det är en ganska utbredd mening i initierade kretsar, att i dessa akademiska frågor, när vissa intressen komma med, godtycket råder i stället för demokratiska grundsatser. Förhåller det sig på liknande sätt inom andra grenar av förvaltningen — varom jag ej har någon erfarenhet för att kunna döma — då är man inne på för demokratien, särskilt i dessa tider, ytterst farliga vägar.

Under min verksamhet har jag också kommit i kontakt med åtskilliga *rättegångar*, ägnade att väcka olustkänslor ur demokratisk synpunkt. Förräderimålet ligger visserligen numera långt tillbaka. Men jag kan nämna sådana namn i tiden därefter som Hammarbysaken, d. v. s. det tio år efter mordet igångsatta rättsliga så att säga gyckelspelet, Marsjömålet och Mannbyaffären. Och vi ha alla under det nästförflutna året sett, hurusom en sällsynt modig kvinna, vilken gjort det till en av sina livsuppgifter att väcka samhället till känsla av förpliktelse mot dess sämst lottade olycksbarn, i gengäld för denna sin stora gärning har lönats med tvenne straffdomar. Utifrån en av humanitet och rättssäkerhetshänsyn verkligen genomsyrad demokratisk anda synes det mig uteslutet att kunna godtaga någon av dessa domar.

Herr *talman* avbröt här talaren genom klubbslag och yttrade: Jag får uppmana talaren att icke här utöva kritik beträffande tillsättandet av tjänstemän, ej heller rikta kritik mot fällda domar.

Herr *Lundstedt* fortsatte: Herr talman! Självfallet respekterar jag herr talmannens inställning, och det kan ej komma i fråga från min sida att ingå på någon antikritik däremot. Icke desto mindre är jag rädd för att herr talman möjligen missförstått mina ord, i varje fall syftet med mina ord. Jag har verkligen varit synnerligen angelägen om att formulera mina uttalanden så, att de icke skulle kunna väcka herr talmannens anstöt. Jag kritiserar icke domstolarnas handlingssätt. Vad jag velat säga var detta, att hur än lagen är formulerad — jag ber, att herr talman ville godtaga denna min förklaring — synas de fällda domarna icke ur synpunkten av en demokrati, som är besjälad av humanitet och rättssäkerhetshänsyn, kunna godtagas. I varje fall har jag icke med mina ord åsyftat någon kritik — även om sådan kritik vore motiverad — mot domstolarnas handlingssätt. Vad den ena av de nämnda affärerna angår, föreligger för övrigt ännu icke ens en lagakraftvunnen dom. Beträffande själva aktionen i detta fall — alltså talar jag nu icke om någon dom — vill jag säga, att jag tror, att den varit direkt onyttig för samhället. Jag tror, att den varit ägnad att avhålla personer, som eljest därtill kunnat känna sig kallade, från utövande av den sociala kritik, utan vilken vi så småningom skulle hemfalla under ämbetsdiktaturens välde.

Det finns emellertid en rättsaffär, som mera än någon annan, såvitt jag förstår, misskrediterat och alltjämt misskrediterar det svenska rättsväsendet och därmed också den svenska demokratien. Det är, herr talman, så mycket större anledning att här beröra denna sak, som den blivit föremål för ett regeringsbeslut den 20 sistlidne december, ett beslut, som jag dock icke skall upptaga till bedömande. Men lika sant som det är, att respekten för lagarna och dom-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

stolsväsendets omutlighet utgör själva nerven i en demokrati, som ännu ej råkat på fall, lika sant är det, att det tillhör ett parlamentariskt ombud att träda fram och höja ett varningens ord, när han övertygats om, att tecknen tyda på, att det icke är så helt med rättvisans opartiskhet i landet och att risk föreligger för, att förtroendet för dem, som ha hand om lagarnas tillämpning, skall råka på glid. Det förutsättes alltid en viss portion av mod, när man icke tjuiter med ulvarna utan försöker framlägga saksammanhang och sanningar, vilka äro mindre behagliga för dem, som det vederbör och som lyckats få ulvahopen på sin sida. Men man har aldrig beskyllt mig för att sakna mod. Och sannerligen, i detta fall, behöver jag utveckla allt vad jag äger därav. Jag känner mig stå inför en jury — närmast den svenska riksdagen, i andra hand det svenska folket — en jury, bearbetad av fientliga krafter i pressen och inom byråkratien genom mängder av än vrängda än försåtliga framställningar. Det är nu icke fråga om den svarandepart, som dömdes i Högbroforsmålet. Herr talmannen kan känna sig fullkomligt trygg. Jag har ej den ringaste avsikt — tvärtom — att utmana klubban. Jag skall överhuvud taget icke ingå på någon som helst kritik av domen ifråga. Den är till fullo utförd, för längesedan. Det är det landsfördärliga efterspelet till domen genom det falska försvaret för densamma, varå strålkastaren nu framför allt bör riktas. Försöken av en man, som oskyldigt dömts, att vinna rättvisa med hjälp av en rättsvetenskapsmans insatser ha i själva verket lett till en slags anklagelseprocess mot vetenskapsmannen ifråga. Ty det är dennes utredningar, som direkt eller indirekt föranlett dessa skilda aktioner från byråkратиens sida — på våren 1937 och hösten 1940 — aktioner vilka utmynnat i påståenden, att dessa utredningar varit sakligt ohållbara och till sitt syfte ansvarslösa, aktioner av vilka den första åtföljts av en stor del av den svenska pressens ogillande av vetenskapsmannens handlingssätt, ofta under grovt förolämpande insinuationer, vilka upprepade gånger t. o. m. sökt sig fram i riksdagens kamrar.

Förvisso bilda dessa aktioner icke en process av vanligt slag. Anklagelsen utmynnar icke i yrkande på straff. Det är icke heller fråga om en sådan vanära, som följer med straffet. Vad man vill fränkänna den anklagade är hans anseende för vederhäftighet och hans förmåga av sund rättskänsla, allt innefattande den största skymf, som kan riktas mot en rättsvetenskapsman. Och det är ju också tydligt: hade han i denna rättssak gått fram i ogjort väder; förhölle det sig verkligen så, att Högbroforsdomen vore lagligen grundad, trots allt vad han under dessa mer än sex år fört fram emot densamma och emot dess försvarares argumentationer, då vore han icke värdig att inneha det ämbete han förvaltar, och icke heller värdig det förtroende, som befolkningen i hans län har visat honom under en lång följd av år.

Också i denna säregna anklagelseprocess försvinner emellertid intresset för den anklagades person. Ur det allmännas synpunkt knyter sig intresset helt och hållet till arten av materialet för anklagelsen. Detta material har sammanbragts genom det ena försöket efter det andra att missleda allmänhetens uppmärksamhet och omdöme, att göra svart till vitt, att vränga våra lagar, att uppmobilisera en press, som i brist på sakliga argument för sin fientliga inställning icke kunnat repliera på andra argument än sådana, som bäst karakteriseras genom lynchjustisens begrepp.

Gällde det vid förintandet av denna säregna anklagelse blott den anklagades person, funnes ingen brådska. Upprättelsens stund kommer förr eller senare, om blott den demokratiska andan får behålla livet i Sverige. Däröfver kan intet tvivel råda. Men så mycket angelägnare är det för denna andas egen skull, att den oskyldigt dömda varder rehabiliterad. Denna rehabilitering utgör nämligen enda sättet att utplåna den fläck, som här numera satts på

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

svensk demokrati. Och den omständigheten, att min egen rehabilitering blir en följd därav, får icke hindra mig att såsom svar på dessa offentliga aktioner nu inför riksdagen och svenska folket rikta en rekonventionstalan mot de byråkratians män och dessas handgångna hjälpare inom rättsvetenskap och dagspress, som icke aktat för rov att med sina namn eller med sina gärningar eller med både sina namn och sina gärningar söka hallstämpla uppenbara förvrängningar av lagarna, såsom innebure dessa förvrängningar lagarnas rättrådiga tolkning. De, som sålunda agerat, ha numera drivits dithän, att de nödgats bygga hela sin argumentation på en rättsuppfattning, så stupid att envar med förnuftet i behåll måste begripa, icke blott att den står i rak strid med lagen, utan jämväl att dess allmänna tillämpning bleve destruktiv för det allmänna produktions- och omsättningslivet, kort sagt för hela samhällsekonomin. För att dock vindicera skenbar auktoritet åt denna fördärvliga rättsuppfattning har man lyckats engagera landets samtliga tre straffrättsprofessorer. Man skulle ej kunnat tro, att en sådan vetenskapsman sedermera visat sig icke ha haft någon verklig kunskap om det han yttrat sig om, eller, låt vara anonymt, förut i samma sak på det *mest energiska och tveklösa sätt gått in för den dömdes fullständiga ansvarsfrihet*. Finge man tro justitiekanslerns framställning, skall han därvid dock hava handlat mot sin personliga övertygelse. I vad mån detta kan hjälpa upp auktoriteten överlämnar jag till envars eget bedömande. Icke heller skulle man kunna tro, om det icke framginge av handlingarna, att dessa herrar varken undersökt saksammanhanget eller prövat bevismaterialet.

Så ser alltså detta triumvirat av rättssakkunniga ut. Jag har så pass detaljerat uppehållit mig vid denna underliga expertis, enär det möjligen skulle kunna befaras, att principen för dess tillkomst är besläktad med något, som förekommit i statsrevisorernas sista berättelse. Jag syftar på den uppfattning, som här ifrågasatts, nämligen att exempelvis en universitetsprofessor i juridik borde vara lagligen förhindrad att åtaga sig uppdraget att tillhandagå den enskilde med vetenskaplig utredning i dennes rättstvist med kronan. Denna uppfattning är föga genomtänkt. Sannolikt bottnar den i den verklighetsfrämmande föreställningen, att staten vore någonting annat än blott och bart en organisation av de enskilda individerna.

Man kunde nu möjligen, som sagt, befara, att samarbetet mellan justitiekanslern och de tre straffrättsprofessorerna förestavats av samma ytliga tänkesätt. Liksom en universitetsprofessor icke skulle ha *rätt* att tala sanning, om staten därav kunde skadas, så skulle han vara *förpliktad* att tala osanning, om staten därav kunde gagnas! Detta att, när det förmenta statsintresset så kräver, å ena sidan vara *förbjuden* att offentligen befrämja *sanningen* och å andra sidan vara *förpliktad* att offentligen befrämja *lögnen* — detta är en nära nog exakt karakterisering av nutida antidemokratiska regimer, under vilka namn de än må uppträda.

Lägger man emellertid nu till, vad som skedde genom justitiekanslerns utlåtande i höstas, hela den föregående offentliga kampanjen, i vilken man med en dessförinnan näppeligen skådad hänsynslöshet demonstrerat sin likgiltighet för lagars innehåll och för ofrånkomliga sakskäl, och beaktar man därvid jämväl det sensationella men misslyckade försök att försvara domen, som för fyra år sedan etablerades av en domare, understödd av presidenter och andra dignitärer — så torde det påståendet icke kunna betraktas som överdrivet, att en mera cynisk och en rättsväsendets grundförutsättningar värre infekterande rättsskandal än denna aldrig utspelats hos en demokratisk nation.

Herr *talmannen* avbröt här ånyo genom klubbslag talaren och yttrade: Jag uppmanar talaren ännu en gång att icke utöva kritik mot fällda domar. Om ta-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

laren icke rättar sig efter denna uppmaning, kommer han icke vidare att erhålla ordet vid detta plenum.

Herr *Lundstedt* fortsatte: Herr talman! Jag kan verkligen icke finna, att jag kritiserat några domar. Emellertid, jag understryker: hänsynen till den domde, vilka lidanden han än måst utstå genom det oförskyllda straffet och dess biverkningar; och hänsynen till den, som för honom trätt in, vilka offentliga förolämpningar han än måst tåla för att han sökt hävda sanning och rätt i denna sak — dessa hänsyn väga fjäderlätt i jämförelse med vad som här ur statsnyttans synpunkt måste betraktas som kärnpunkten och som kortast kan uttryckas så, att sanningen offentligen och öppet undanträngts av sin motsats och att denna, sanningens motsats, uppehålls genom maktmissbruk, som trätt i rättsgrundsatsens ställe. Jag har alldeles icke någon dom i sikte utan endast och allenast den öppna orättrådighetskampanj, som utgjort efterspelet till domen i fråga. Denna har jag, som förut sagts, icke haft den ringaste avsikt att kritisera.

Om icke i detta fall — där massor av vårt folk i skilda delar av landet ha genomskådat den kris, vari vårt rättsväsende genom denna sak har råkat — om icke i detta fall sanning och rätt bringas till seger över de brutala dunkelkräfterna, så skola de olycksdigra konsekvenserna därav fortplanta sig på ett sätt, som varje ansvarskännande människa med förståelse för rättsväsendets betydelse för ett demokratiskt samhällsliv måste rygga tillbaka för. Icke blott att det redan nu vacklande förtroendet för vår rättsskipning kommer att ytterligare försvagas genom denna manifestering av godtycke och halvsanningar i rätt-rådighetens ställe; icke blott att denna förut antydda, för hela vår samhälls-ekonomi fördärvbringande rättsuppfattning för framtiden skall vara prejudicerande för domstolarna. Utan dessa själva skola, om det går så som jag befarar, vinna ökad näring för godtycke och maktfullkomlighet i medvetandet om att de äro *mäktigare än Sveriges folk och de lagar, som detta folk har stiftat*. Å andra sidan: avgår sanningen, det vill här säga respekten för lagarna, med seger, då har slutligen det svenska rättsväsendet gått stärkt ur denna strid, som då trots allt icke varit förgäves. Viljen I verkligen icke giva Eder medverkan till vinnande av detta mål? Detta är en vädjan. Det är, herr talman, icke minst för denna vädjans skull, som jag i dag har tagit till orda.

Herr *Lindmark*: Herr talman! I skrivelse till den 1939 församlade urtima riksdagens första särskilda utskott framförde det årets riksdagsrevisorer vissa önskemål rörande anordnandet av en särskild kontroll över de kostnader, som föranleddes av försvarsberedskapen och i övrigt vidtagna krisåtgärder. I å grund härav framhöll riksdagen i sin skrivelse till Konungen den 13 december 1939 lämpligheten av att omedelbara åtgärder vidtoges för ernående av snabbt verkande kontroll över de utgifter, som direkt föranleddes av de av den nuvarande krisen framkallade åtgärderna på olika områden, och uttalade även, att detta sannolikt bäst skulle kunna tillgodoses genom ett särskilt revisions- och kontrollorgan. Detta organ skulle verka för att de synnerligen betydande belopp, som anvisades för särskilda krisåtgärder på olika områden, i den praktiska tillämpningen bleve till bästa gagn. Krisrevisionens arbete skulle sålunda omfatta såväl försvarsutgifterna som andra av krisen föranledda kostnader och med huvuduppgift att granska ändamålsenligheten vid medelsanvändningen.

Under februari månad förra året tillsatte Kungl. Maj:t krisrevisionen och utfärdade instruktion för densamma. 1940 års riksdags revisorer ha vid sitt granskningsarbete kunnat konstatera, att de av försvarsmyndigheterna vid-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tagna förvaltningsåtgärderna icke i alla hänseenden uppfyllt den fordran på ekonomisk omtanke och sparsamhet, som skäligen bör uppställas för handhavandet av statens medel. Detta har varit förhållandet särskilt i krisens början och vid de inträffade skärpningarna i det politiska läget, då de militära förvaltningsorganen ställts inför uppgifter, vilka i betraktande av de vidtagna försvarsåtgärdernas omfattning ställt mycket stora krav på vederbörande tjänstemäns organisationsförmåga och förutseende. Det kan inte förnekas, att nu nämnda förhållande, som den stora allmänheten även i viss grad kunnat konstatera, verkat oroande och ingivit tvivel på, huruvida vederbörande myndigheter voro sina uppgifter på ifrågavarande område vuxna. Det gällde ju statens medel, alltså skattebetalarnas, deras egna ofta svårförvärvade penningmedel.

De av krisrevisionen framlagda förslagen och vidtagna åtgärderna för att åvägabringa bättre organisering, där den har visat sig vara mindre tillfredsställande, och åstadkomma besparingar och rationaliseringar ha visat sig väl ägnade att tillgodose statsintresset. Genom sin fortlöpande verksamhet och sina relativt fria arbetsformer ha de skapat möjlighet att snabbt ingripa och åstadkomma ändringar i fall, då i olika avseenden icke ändamålsenliga förvaltningsåtgärder vidtagits av myndigheterna. Betydande förbättring har sålunda kunnat konstateras, och tidigare stundom otroliga föranstaltningar, tydande på bristande ekonomiskt sinne, torde nu ha upphört. Icke förty, trots de stora förbättringarna, bör krisrevisionen med blott ökad skärpa och påpasslighet fullfölja sitt nyttiga arbete och därmed skapa det lugn och förtroende för handhavandet av beviljade anslag för försvaret och övriga krisåtgärder, som allmänheten har rätt att fordra.

Ett område, som krisrevisionen knappast ansett sig äga befogenhet att kontrollera eller kan kontrollera, gäller nykterhetstillståndet vid våra militära förläggningsplatser bland de till beredskapstjänst inkallade. Redan ha tvenne talare berört den saken i dagens debatt, herrar von Seth och förste vice talmannen. Detta är en angelägenhet av högsta vikt, som icke nog mycket kan understrykas. Förhållandet vid dessa förläggningsplatser synes vara mycket olika. Från många förläggningar rapporteras att tillståndet varit gott. I andra förläggningar däremot har onykterhet förekommit i oroväckande grad. Detta omdöme gäller både manskap och befäl. Företrädesvis synes det påtalade spritmissbruket ha förekommit vid landstormsförläggningar. Hemvändande landstormsmän ha haft att berätta om upprörande fall av spritmissbruk. Som redan framhållits — och detta bör ytterligare betonas — gäller detta omdöme icke generellt. Men redan detta att i denna allvarliga tid med hastigt inträffade kritiska situationer vid ett antal förläggningar spritmissbruk kunnat upprepad gång förekomma, är ägnat att inge medborgarna oro och bekymmer. Det måste vara befälets sak att övervaka att god ordning och nykterhet råder i förläggningarna. En första förutsättning härför är givetvis att befälet självt föregår med gott exempel. Med tanke på den utomordentliga betydelsen av att de, som ha att hålla vakt vid landets gränser med uppgift att hindra inkräktare att komma in i landet, äro i högsta spänst och vakenhet, kan det icke nog framhållas kravet på att spritmissbruk icke får förekomma bland dem. Det gläder mig att försvarsministern är i tillfälle att vara med och höra dessa påpekanden.

Med hänsyn till den allt mer ökade knappheten på livsmedel och fodermedel borde snart övervägas, om icke strängare restriktiva åtgärder för begränsning av konsumtionen av alkoholhaltiga drycker nu böra vidtagas. Under förra världskriget vidtogos redan 1914 restriktiva åtgärder, vilka senare allt mer skärptes. Sålunda förbjöds brännvinstillverkning med undantag för mindre

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kvantiteter, som framkommo såsom biprodukter vid pressjästberedning, vilka torde räckt att då fylla den tekniska industriens och vetenskapens behov. Korn-tilldelningen till bryggerierna inskränktes, så att extrakthalten och som följd därav även alkoholhalten i hög grad nedsattes. I ett interpellationssvar år 1918 betecknade dåvarande finansministern Thorsson verkningarna av restriktionerna vara att förlikna vid ett totalt rusdrycksförbud. Några olägenheter av de vidtagna åtgärderna kunde icke iakttagas. De voro tvärt om genomgående goda.

För närvarande gäller det att alla åtgärder vidtagas för säkerställande av vår livsmedelsförsörjning, och om man samtidigt även vinner att spritmissbruket vid våra förläggningar, där sådant förekommer, helt upphör, är det så mycket bättre.

Jag vill sluta med att framhålla önskvärdheten av att regeringen ägnar dessa av mig framförda synpunkter det intresse och vidtager de åtgärder, som tidsläget och sakens egen vikt kräver. Det gäller vår försörjning, vår värnkraft och kan gälla vårt folks frihet och oberoende.

Herr Hedlund i Östersund: Herr talman! Jag hade givetvis inte i morse begärt ordet för att bemöta professor Lundstedts anförande i dag, men det anförande han höll ger mig anledning säga, att aldrig har talmannen rest sig så i hela sin längd som han gjort i dag, när han hotade fråntaga honom ordet.

Jag har aldrig kunnat förstå, att en rättslärdd tillåter sig att år efter år i riksdagen ta upp till kritik fällda domar, som i laga ordning äro prövade. Jag reagerade redan då emot att inte talmannen vid dessa tillfällen använde klubban, men nu håller jag herr talmannen räkning därför att så skedde i dag.

Jag begärde emellertid ordet för en fråga, som står i nära samband med herr Lundstedts domarekritik. Med varje år ökar kritiken — ovederhäftig, för allt i världen — mot våra domstolar. Men alltmer höjas också vederhäftiga röster för rättegångsväsendets omorganisation. 1931 antog riksdagen grunderna för en ny rättegångsreform. Alla voro eniga om att denna reform med det första skulle genomföras. Juridiska sammanslutningar krävde reformen, och inte minst lekmännen krävde att denna reform skulle komma till stånd. Riksdagen antog enhälligt grunderna för en reformering av rättegångsbalken och tillade mycket bestämt, att riksdagen förväntade att med det första den frågan skulle få sin lösning.

Det har nu gått tio år sedan dess, och processlagberedningen har sedan två år tillbaka haft sitt förslag till ny rättegångsbalk färdigt. Denna lagstiftning till ny rättegångsbalk har lagrådet givit sin enhälliga anslutning och tillika liksom riksdagen 1931 förutsatt, ja, lagrådet har krävt, att lagstiftningen skulle komma till stånd utan dröjsmål.

Det är, herr talman, konstaterat, att vårt rättegångsväsende inte är tillfredsställande. Men det är inte riktigt att öva den kritik mot domstolväsendet, som herr Lundstedt gör. Han tycks förutsätta, att vår domarekår inte är kvalificerad för sin uppgift och att den är bunden av byråkrati. Han tycks likaså förutsätta, att vår domarekår inte med oväld sköter sitt ämbete. Det är felaktigt, ja oförsynt, att ens antyda sådant. Men *rättegångsförfarandet* är inte tillfredsställande. Vi ha konstaterat, att den reform, som grundar sig på muntlighet i förfarandet och snabbare handläggning av ärendena, icke minst påyrkats av lekmän inom riksdagen. Det är beklämmande att behöva ana att proposition om en ny rättegångsordning inte skulle komma innevarande riksdag. Vi ha väntat den tidigare, och nu, när den ligger alldeles färdig att läggas fram, hade man hoppats att Kungl. Maj:t skulle ha förebådat proposition. Innebär tystnaden från regeringen att ingen proposition kommer?

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Processlagberedningens förslag kommer inte med några revolterande nyheter. I hundra år ha riksdagen och regeringen varit angelägna om att undanröja alla brister, som vidlåda rättegångsordningen, brister, som ha uppkommit på grund av utvecklingens egen lag. Men som en röd tråd genom alla partiella reformer går att man bygger på den rättsuppfattning och rättsordning, som har urgammal hävd i det svenska samhället.

Visst är det svårt att i en tid som denna påtaga sig reformer, som kanske kosta pengar. Men när det gäller att bevara tilltron till det svenska rättegångsväsendet och att giva det den kärna det behöver, kan det inte hjälpas om det blir offer av pengar. Det kan inte vara annat än ekonomiska skäl, som möjligen skulle avhålla regeringen från att nu lägga fram en proposition. Men inte ens sådana skäl äro bärande. En reform kan beslutas i år, men den träder inte i kraft förrän om något år. Det blir därför under den närmaste tiden ingen egentlig utgift att tala om. Och skulle man, när reformen träder i kraft, börja resonera om ekonomiska ting, så ger reformen i utbyte så stora ekonomiska fördelar, att de kontanter staten får ge ut inte betyda något i jämförelse därmed. Den kommande rättegångsreformen kommer att så förbilliga rättegången både för staten och de enskilda, att man inte får rygga tillbaka för att genomföra den. Det vore beklagligt, om regeringen redan bestämt sig för att inte komma med en proposition vid denna riksdag, och jag tillåter mig att till herr justitieministern rikta frågan: är det verkligen avsikten, att den inte nu skall läggas fram?

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Den föregående ärade talaren har berört en fråga av sådana dimensioner, att den väl kan kallas sekulär. Den är sekulär ur den synpunkten, att den har en mer än hundra år gammal historia. Den är också sekulär så till vida, som dess verkningar helt säkert komma att göra sig gällande ett århundrade framåt i tiden. När Sverige gick ut ur den stora omstörtningstid i Europa, som motsvarar den tid i vilken vi nu leva, den napoleonska tiden, beslöt man att göra en storstilad reform av vårt rättsväsende i syfte att anpassa vårt samhällsliv efter den nya tiden. I detta arbete ingick också bemödandet att åstadkomma en ny rättegångsbalk, som skulle träda i stället för rättegångsbalken i 1734 års lag. Hela detta arbete — utarbetandet av en ny rättegångsbalk däri inbegripet — led skeppsbrott för jämnt hundra år sedan, vid 1840 års riksdag, på grund av bristande handlingskraft hos den då sittande regeringen. Man sökte nästan omedelbart efter katastrofen samla spillrorna. Man upptog även arbetet på att få en ny rättegångsbalk till stånd. Jag tänker icke nu följa gången av detta arbete, som bedrivits i skiftande former och av olika beredningar, ett arbete som kostat stora summor. Som bekant — den föregående ärade talaren erinrade därom — framlades efter långvariga förberedelser frågan för 1931 års riksdag, som fastslog sin ståndpunkt till huvudgrunderna för den blivande rättegångsreformen och uttalade sig för att arbetet på densamma skulle fortsätta, så att ett i detalj utarbetat förslag skulle kunna framläggas för riksdagen. Processlagberedningen, som fick ärendet om hand, lade för två år sedan fram sitt förslag.

Jag skall nu nämnda några ord om hur detta förslag behandlats inom justitiedepartementet och lämna redogörelse för mina åtgöranden och min ståndpunkt till den fråga, som den ärade talaren framställde. För att förhindra, att obeslutsamhetens dammlager skulle lägga sig över frågan, tillgrep justitiedepartementet inte den vanliga utvägen att remittera förslaget för skriftliga yttranden från ett stort antal myndigheter. I så fall hade remisstiden måst sättas mycket lång, då förslaget var oerhört omfattande. I stället bestämdes,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att intresserade fackmän, både inom och utom riksdagen, skulle inbjudas till överläggningar inför justitieministern för att de skulle kunna muntligt få framföra sina synpunkter på förslaget och sin kritik av detsamma. Så skedde också under förra hälften av 1939. Så fort lagrådet blivit färdigt med sitt arbete i fråga om de propositioner, som skulle framläggas för 1939 års riksdag, remitterades processlagberedningens stora lagförslag, åtföljt av protokoll över de yttranden, som muntligen avgivits inför justitieministern, till lagrådet. Efter en jämförelsevis mycket rask behandling av saken avgav lagrådet sitt utlåtande. Det skedde för två månader sedan. Ärendet upptogs härefter omedelbart till behandling inom justitiedepartementet, och det har nu fortskridit så långt, att en proposition blir färdig inom utgången av denna månad. Justitiedepartementet har sålunda gjort allt vad som skäligen kan begäras för att ge detta ärende en så snabb behandling som möjligt, och departementet har bragt frågan i det läget, att det ur rättslig synpunkt inte finns något som helst hinder för att förslag i god tid skall kunna föreläggas denna riksdag.

Som den ärade talaren framhöll, råder det, framför allt bland dem som äro verksamma inom det svenska rättegångsväsendet, en önskan att få en förändring av våra rättegångsregler till stånd, och för min del känner jag plikten mot rättsvärden innebära, att det är min skyldighet att påyrka, att den tunga sten, som nu med oändlig möda har rullats upp för den långa branten, inte skall få ramla ned igen och kanske rulla ända till dalens djup.

Det finns, såsom den ärade talaren antydde, vissa betänkligheter mot att lösa en så stor fråga under denna tid av ekonomiskt osäkerhetstillstånd. Men det är ju på det sättet, att de ekonomiska verkningarna av en rättegångsreform icke kunna göra sig gällande omedelbart. Reformen kan säkerligen inte träda ut i det praktiska livet förrän ungefär om fyra år. Det förhåller sig därtill lyckligtvis så, att ur ekonomisk synpunkt är den en mycket blygsam fråga. Dess ekonomiska verkningar äro, skulle man kunna säga, mikroskopiska. Sedd ur synpunkten av att den är ett led i svenska folkets bemödanden att hålla vårt rättegångsväsende i sådant skick, att vårt folk beredes största möjliga rättvisa, är reformen däremot av den allra största betydelse.

Intresset för denna fråga uppbares inte av en allmän misstro mot vårt rättegångsväsende bland den stora allmänheten. Frågan har i stället kommit upp så, att de som ha att handha rättvisans skipande i vårt land, i främsta rummet domarkåren, känt ett behov att få en bättre arbetsordning, som kan leda dem till att känna större säkerhet att träffa det rätta, när det gäller att avkunna domar. Dömandet är ju i många fall ytterligt svårt. Livet är så oändligt skiftande, och parternas intressen stå ofta mot varandra i oväntade motsättningar. Det föreligger många gånger stora svårigheter att bedöma riktigheten av parternas påståenden på olika punkter. För den som verkligen känner till de svårigheter, som domstolarna kämpa med, ter det sig självklart, att de önska bli befriade från en del band, som binda domaren, när det gäller bevisprövningen, och att få till stånd en rättegångsordning, som ger domaren möjlighet att direkt och omedelbart bilda sig ett omdöme om hur saken ligger till. Muntligheten och omedelbarheten äro därför också grundprinciper i det nya rättegångsförslaget.

Det föreligger inte hos vårt folk något tvivel om att våra domare med oväld och opartiskhet söka utöva sitt ansvarsfulla värv. Det är ett tecken på denna deras strävan efter oväld och opartiskhet, på deras önskan att komma till riktiga avgöranden, att de utan att vara bundna i en förbenad byråkratisk kärlek till formerna nu vilja få till stånd en arbetsordning, som gör det möjligt för dem att komma fram till så rättvisa beslut, som det står i mänsklig makt att åstadkomma.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Regeringen har ännu inte träffat avgörande, huruvida denna fråga kommer att föreläggas den nu samlade riksdagen eller inte. Man kan emellertid inte härav draga den pessimistiska slutsats, som den ärade talaren gjorde, då han menade, att det redan var avgjort, att propositionen inte skulle framläggas. Tvärtom är det min livliga förhoppning, att så skall ske. Jag kan naturligtvis inte utlova det bestämt, eftersom regeringen inte fattat ståndpunkt till saken ännu, men det skulle enligt min mening vara mycket lyckligt, om regeringen och riksdagen, trots dessa tiders vanskligheter, kunde samla sig till ett störcverk som detta att nu åstadkomma en ny rättegångsbalk och därmed visa, att vi för vår del äro beredda att fullfölja det arbete, som sedan därminnes tider på folklig grund ägt rum i vårt land: arbetet på att bereda alla medborgare största möjlighet att få åtnjuta rättvisa.

Herr **Hedlund** i Östersund, som för kort genmäle erhöi ordet, yttrade: Herr talman! Jag tror, att jag vågar göra det uttalandet, att om justitieministern fullföljer saken med samma energi, som han hittills ådagalagt, skall han ha hela andra kammarens erkännande.

Vidare anförde

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Den nuvarande tidens bekymmer hänföra sig inte minst till statens finanshushållning. Den höjd, till vilken statens utgifter stigit, och den därmed följande stegringen av skattebelastningen måste mana till allvarlig eftertanke, huruvida på olika områden en god statshushållning är rådande. Betänksamheten kan endast bli starkare därav, att kommande budgetårs verkliga utgifter förutses komma att växa i en utsträckning, som knappast ens kan approximativt beräknas, och att budgeten till betydande del måste balanseras med lånade medel — så långt det nu överhuvud går att låna, varom man inte i dag kan yttra sig med någon säkerhet. Försvarslånet gick ju bra, och det nya lånet synes också ha fått en god start, men lånebehovet är ju så stort, att man visserligen kan hoppas men inte med någon säkerhet förutsäga, att behovet kan i fortsättningen fyllas på detta sätt.

Finansministern synes dock betrakta läget och utvecklingen med en viss optimism. Han tror, att frågan om möjligheten att skaffa pengar nog kan lösas, och företagna undersökningar skulle också ge vid handen, att nationalinkomsten under det senaste årtiondet vuxit med omkring 2 miljarder eller ungefär statsutgifternas ökade omfattning. Den allmänna levnadsstandarden skulle sålunda kunna hålla sig på en, som finansministern säger, »ganska välkänd nivå». Här anmäler sig dock ett visst tvivel, och det av följande skäl. Nationalinkomstens tillväxt under 1930-talet har skett under en starkt markerad högkonjunktur med fria handelsförbindelser och livlig efterfrågan av våra stora exportartiklar på världsmarknaden. Nu är läget, som vi alla veta, radikalt förändrat. Vi äro avstängda från världsmarknaden och väsentligen hänvisade till begränsade bytesaffärer på den europeiska kontinenten. Även om vi under de nio månader detta tillstånd varat lyckats hålla oss ekonomiskt bättre uppe än vi första tiden kanske trodde skulle vara möjligt, kan man väl ändå knappast i fortsättningen, så länge detta läge varar, räkna med samma höga nationalinkomst som 1938 och 1939. Att förutsäga den ekonomiska utvecklingen under dessa ovissa förhållanden hör väl till det mest vanskliga, men nog torde man hålla sig på säker mark, om man räknar med en temporär betydande minskning av nationalinkomsten.

Emellertid vill jag inte klandra finansministern för att han söker se optimistiskt på de ekonomiska och statsfinansiella möjligheterna. Det torde väl

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
helt enkelt vara nödvändigt att i hans ställning vara optimist. Men även optimismen kan ha sina faror, och det kan säkert inte vara olämpligt att vid ett tillfälle som detta peka på någon eller några av de vanskligheter, som nu förefinnas och som under vissa förhållanden kunna aktualiseras och bli både stora och farliga.

Jag noterar med tillfredsställelse, att finansministern uppmärksammat den fara, som en hotande inflation innebär. Det skulle vara lugnande, om man kunde vara förvissad om att den faran inte skall förbises, när statsåtgärder kunna komma att övervägas, som kunna ha med sig betydande inflatoriska verkningar. I statsverkspropositionen skymtar ett väldigt, men ännu inte utformat program för statliga byggnadsarbeten, avsedda att ge ersättning för att det enskilda initiativet delvis dragit sig tillbaka. Det problem, som här framträder, är av den beskaffenhet, att det förtjänar att ses och övervägas från olika synpunkter. Att riskerna för en inflatorisk köpkraftsstegring genom stora statliga byggnadsanslag äro omedelbart för handen erkännes oförbehållsamt av finansministern, men han menar, att arbetslöshets- och produktionspolitiska intressen böra väga tyngre än de statsfinansiella och penningpolitiska intressena. Härom måste nog meningarna vara delade, och det lär väl inte vara möjligt att fastslå vare sig den ena eller den andra meningen såsom den absolut riktiga. Jag är dock övertygad om att en lössläppt inflation har så ödeläggande verkningar i olika hänseenden, att varje åtgärd, som aktualiserar den faran, bör såvitt möjligt hållas tillbaka.

Men frågan om stora statliga byggnadsanslag har också andra sidor, som förtjäna allvarligt beaktande. Vi känna alla den särskilda lönepolitik, som utvecklats inom byggnadsindustrien och som i många fall tagit former, som närmast kunna betecknas såsom utpressning. Genom omständigheternas makt har detta resulterat i kostnader för husbyggande, som inte ha motsvarighet på något annat arbetsområde i landet och som nu gjort det praktiskt taget omöjligt för arbetare med normala inkomster att skaffa sig ett eget hem eller betala hyran för en liten lägenhet i ett nybyggt hus. Jag minns om den illustration till dessa förhållanden, som för endast ett par månader sedan gavs vid behandlingen av två kungl. propositioner om anslag till byggande av bostäder åt statens egna arbetare och befattningshavare i Motala och Sätenäs och varom riksdagen då hade en del ganska kraftiga ord att säga. Att i dagens läge de fördyrade materialkostnaderna också ha sin andel i svårigheterna att på ett ekonomiskt försvarligt sätt tillgodose behovet av bostäder är ju klart, men den primära orsaken ligger utan tvekan i de mättningsregler och ackordstariffer, som driva arbetskostnaderna upp till en så orimlig höjd och som nu av vederbörande organisationer pressas fram landet runt från övre Norrland till sydligaste Skåne för att ge en viss grupp i samhället en ekonomiskt privilegierad ställning på de andras bekostnad.

De andra ha ju skiftande förhållanden, men hur de i viss utsträckning ha det kan klargöras av en ärad kammarledamot på Kronobergsbanken, en man, som genom sin verksamhet väl känner till och har ett visst ansvar för en kooperativ glasindustri och dess arbetare i Småland. Han kan berätta om hur dessa arbetare i årtal utan hjälp utifrån fått kämpa en nästan hopplös kamp för sitt företags och sin egen existens med veckoförtjänster, som byggnadsindustriens arbetare knappast skulle hålla till godo med för en dag, och hur de sökt tillvarata alla möjligheter bredvid för att hålla sig uppe under vidriga förhållanden. Detta är alltså den motsatta sidan av svenskt arbetsliv, och den är anmärkningsvärd genom den energi, anpassningsvilja och vilja att med egna ansträngningar under svåra villkor klara sig fram, som dessa arbetare visa.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Det är uppenbart, att här har mellan olika arbetsområden uppkommit en olikställighet i arbetsvillkor, i löneanspråk och krav på andra grupper och på samhällets ekonomi, som är av den art och omfattning, att den inte kan få fortfara och ännu mindre växa och förstoras på sätt som nu sker. Det kan inte vara förenligt med statens folkvårdande uppgift att med sina åtgärder bidra till att konservera ett sådant samhällsskadligt tillstånd. Det kan inte heller vara rimligt, att statens medel mot arbetslösheten skall på ett visst område tillgodogöras efter mättningsregler och ackordstariffer, som delvis ge timlöner på upp till mellan 7 och 8 kronor, lika mycket eller mer än vad en stor del arbetare och bönder ute i landet få vara nöjda med som dagsförtjänst. När byggnadsindustriens fackorganisationer vilja vara med om att ställa sig i löneparitet med andra under vanliga villkor arbetande grupper, då lär det också både i stad och på land komma att finnas arbetstillfällen, som av kostnadsskäl nu inte kunna sättas i verket, och då torde statliga hjälpåtgärder på detta område endast i mera begränsad omfattning kunna bli erforderliga. De hjälpåtgärder, som vid sådant förhållande möjligen kunna bli nödvändiga, lära väl då inte komma att vålla större meningsskiljaktigheter. Vad som emellertid inte får eftergivnas är, att då en grupp gör anspråk på samhällets stöd och omvårdnad, måste den också visa hänsyn till andra och till det hela.

De stora och ofrånkomliga offer, som nu krävas för vår yttre trygghet, ha aktualiserat frågan om en strängare hushållning i statens civila verksamhet. En särskild beredning för undersökning av besparingsmöjligheterna i statsverksamheten har ju också tillsatts och börjat sitt arbete. Man finner även nu på olika huvudtitlar en strävan att beskära och pruta ned anslag till olika ändamål. Det har inte gått att på det sättet åstadkomma några i detta sammanhang betydande resultat, men man får ju ge sitt erkännande även åt småsparandet; många bäckar små kunna ju göra en stor å. Men här tror jag ändå, att om man skall komma till resultat av verklig betydelse, måste man gripa sig an med även de stora och besvärliga sakerna, utgifter som tidigare blivit förankrade vid politiska ståndpunkter. Med tillfredsställelse finner man också, att i direktiven för besparingssakkunnigas arbete klart utsäges, att beredningen skall ingå på en prövning även av bidrags- och understödsverksamhetens politiska innebörd. Det är att hoppas, att denna anvisning icke skall bli en tom gest, utan att finansministern och hans besparingsmän skola gå till verket med beslutsam vilja att, obundna av tidigare ståndpunkter och beslut, grundligt och utifrån rationella grunder ompröva värdet och betydelsen av olika stora utgiftssummor.

I detta sammanhang vill jag peka på endast en stor utgiftspost, den subvention till mjölets förbilligande, som kallas förmalningsersättning och som ute i landet tilldragit sig synnerlig uppmärksamhet. Det var ju icke länge sedan vi diskuterade ämnet, men det förtjänar att betraktas också vid denna remissdebatt. En sådan generell subvention för att åt alla konsumenter, även de väl-situerade, hålla ett lägre pris än som annars skulle utgå, måste rimligtvis grunda sig på en föreställning, att den vara det gäller, här alltså spannmålen, skulle stå i ett pris, som vore oskäligt högt i förhållande till priset på andra varor och nyttigheter. Det är mycket svårt att göra jämförelser mellan helt olika ting, men jag tror, att praktiska människor, som ha kännedom om den insats av kapital och arbete, som ligger bakom och måste till för produktionen, icke gärna kunna påstå, att ett spannmålspris av såsom nu 27 öre per kilogram skulle vara orimligt högt i förhållande till priset på andra nyttigheter. Den säkraste bedömningsgrunden får man genom att jämföra prisen på olika nyttigheter vid vissa tidigare mera normala tidpunkter och nu. Det är svårt att under de senaste årtiondenas krig och priser finna sådana normala tider med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

relativ jämvikt; den mest fasta utgångspunkten får man vid tiden före det stora kriget, som började hösten 1914. En annan tid med någorlunda gott jämviktsläge var 1925, ehuru jordbrukets produkter då ansågos vara relativt dåligt betalda.

Om vi alltså göra en jämförelse mellan dessa tidpunkter och nuvarande tid beträffande prisnivån på vete, de totala levnadskostnaderna och arbetslönerna inom industri, hantverk, handel och transportväsen, allmän tjänst m. m., framgå följande indexsiffror. Priset på vete steg från en basiffra av 100 under åren 1907—1913 till 147 år 1925 och till 159 den 1 november 1940, vilket läge alltså gäller. Levnadskostnadsindex hade från 1914 till 1925 stigit till 176 och vid senaste årsskiftet till 204. Löneindex för de arbetarkategorier jag nyss nämnde hade från 1914 till 1925 stigit till 216 och år 1940 till 260. Stegningen har fortgått, särskilt under senare delen av året, och enligt en i socialstyrelsen utförd approximativ beräkning skulle detta index för närvarande ligga vid 267. Även den som ställer sig skeptisk till statistiska jämförelseserier måste nog erkänna, att inte har spannmålspriset stigit starkare än andra varor och nyttigheter, utan det har tvärtom kommit ett gott stycke efter. Man jämföre t. ex. veteprisets stegring från 1925 till nu med 12 enheter och levnadskostnadsindex' stegring med 28 enheter samt löneindex' stegring med 44 enheter enligt 1940 års officiella siffror eller, om man räknar fram till nu, 51 enheter. Det måste då framstå såsom mycket egendomligt, att en generell statssubvention sätter in just här.

Ute i landet har man haft mycket svårt att förstå denna anordning, som väckt både förvåning och löje, och man har därav dragit en del mindre förmånliga slutsatser om statshushållningen i allmänhet. Ingen kan heller undgå att se den brist på konsekvens, som visar sig i att samtidigt med att statsmakterna anse nödvändigt att pålägga en besvärlig omsättningsskatt för att fylla statens trängande behov av pengar och samtidigt generellt fördyra levnadskostnaderna, så skola 34 miljoner kronor slås ut för att subventionera en viss konsumtion, som i förhållande till andra förnödenheter måste sägas vara jämförelsevis billig. Jag tror icke det är lyckligt, att folket ute i landet får anledning till fortsatta betraktelser över sådana underligheter, ty därmed sänker respekten för landets styresmän. Jag hoppas, att denna anordning måtte tagas under förnyad omprövning under det kommande besparingsarbetet. Jag hoppas också, att man skall ha vilja och kurage att till ny och förutsättningslös omprövning upptaga andra måhända politiskt betonade stora statsutgifter av tvivelaktigt värde.

Jag kanske även får säga några ord med anledning av de reflexioner, som herr andre vice talmannen Österström knöt till krisrevisionens verksamhet. Herr Österström efterlyste resultatet av krisrevisionens arbete. Han hade visserligen då och då i tidningarna sett en del redogörelser för dess förhållanden men icke så som han önskade. Han ville veta mera och få nya och intressanta redogörelser. Denna vetgirighet kan måhända vara naturlig för en pressman, men jag tror, att även herr Österström måste inse, att icke allt revisionens arbetsmateriel är av sådan natur, att det kan läggas fram för offentligheten. Överhuvud måste publicitet kring pågående undersökningar ofta vara olämplig. I vad mån de slutliga resultaten och framställningarna kunna ges offentlighet måste bedömas i varje särskilt fall för sig. Jag vill icke yttra mig om huruvida man varit för restriktiv eller icke vid detta bedömande. Att det skulle vara olämpligt att publicera alla revisionens framställningar, hoppas jag att även herr Österström är på det klara med, men en betydande del av dessa framställningar äro offentliga handlingar och tillgängliga för intresserade, varav också pressen fortlöpande begagnar sig. Om det ändå icke i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tidningarna förekommit så mycket av pikanta interiörer eller sensationella avslöjanden, så är detta kanske ingen större olycka. Det kan också hända, att de för framtiden måhända betydelsefullaste resultaten icke väcka så stort publikintresse utan tämligen oförmärkta gå allmänheten förbi även när sådana framställningar läsas i tidningarna. Vad som är av verklig betydelse i detta sammanhang är väl, att läckage ur statskassan kan avhjälpas eller förekommas, icke att det serveras mer eller mindre sensationellt materiel till publicering i pressen.

Men jag upprepar, att alla framställningar, som icke prövas vara av icke offentlig natur, stå till förfogande på samma sätt som i andra statsinstitutioner. Några generella regler beträffande vad som skall vara offentligt eller icke lär det väl vara omöjligt att uppställa, utan det måste väl bero på prövning i varje särskilt fall. Om sedan regeringen anser lämpligt att ge offentlighet åt krisrevisionens framställningar i större omfattning, kan den ju göra det. Och om riksdagen eller dess utskott önskar närmare informationer, så torde detta ej möta några hinder. Så skedde ju då under senaste urtiman krisrevisionens ordförande lämnade vederbörande utskott en ganska ingående redogörelse för revisionens verksamhet.

Jag vet icke, om herr andre vice talmannen är fullt tillfreds med de upplysningar jag lämnat. Jag kan ju endast tala såsom enskild ledamot och säga min personliga mening och ingenting annat.

Herr andre vice talmannen **Österström** erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Persson i Falla visste icke om jag var nöjd med hans förklaring som enskild ledamot av krisrevisionen. Jag kan omedelbart berätta för honom, att jag icke alls är nöjd med förklaringen.

Jag vet icke vad han menade med sitt upprepade tal om att jag krävde pikanterier eller sensationer. Det är oförklarligt, att herr Persson i Falla kunde använda det uttrycket minst tre gånger i sitt anförande.

Jag har begärt att få veta vad som överhuvud taget kan berättas om krisrevisionens arbete. Och därmed jämnt.

Härpå anförde

Herr **Gezelius**: Herr talman! Herr Hedlund i Östersund fäste i sitt anförande nyss uppmärksamheten på en aktuell lagstiftningsfråga, nämligen den väntade rättegångsreformen. Herr justitieministern knöt an till detta herr Hedlunds yttrande i ett anförande, som förtjänar synnerlig uppmärksamhet.

Då jag på grund av min verksamhet måhända med ett visst fog kan sägas representera den rättssökande allmänhetens intressen i denna sak, har jag icke velat underlåta att i det här sammanhanget och i anslutning till herr justitieministerns och herr Hedlunds anföranden framföra några synpunkter på frågan. Av naturliga skäl låter det sig givetvis icke göra att ägna saken den ingående granskning, som den på grund av sin stora betydelse väl förtjänar, utan jag måste tyvärr nöja mig med några korta erinringar.

Behovet av en ändring är, såsom förut framhållits, vitsordat av alla. Senast i november 1938 fäste lagrådet på nytt uppmärksamheten på behovet av att arbetet med en ny processordning finge fortgå utan dröjsmål. Från den rättssökande allmänhetens synpunkt är detta också ett trängande krav. Vår nuvarande rättegångsordning lider av väsentliga brister, som drabba den rättssökande allmänheten mycket hårdare än vad som i allmänhet erkännes och långt mer än som är försvarligt och rimligt. Vad allmänheten har rätt att fordra är framför allt säkerhet och snabbhet i rättsskipningen, nämligen i den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

meningen att man i processen kan nå fram till en så fullständig och riktig bild som möjligt av det saksammanhang, som skall ligga till grund för domstolarnas bedömande. Dessa krav äro med den nuvarande rättegångsordningen icke i tillfredsställande grad tillgodosedda. Underrättsprocessen utvecklar sig, för att ta ett exempel, för närvarande i regel sålunda: sedan käranden instämt sin motpart, svaranden, till domstol, mötas parterna inför rätta. Vid detta tillfälle äro med den nuvarande ordningen ståndpunkterna parterna emellan i regel icke klarlagda. Käranden har visserligen i den skriftliga stämningsansökningen angivit sitt yrkande, men han saknar regelmässigt kännedom om motpartens ståndpunkt och invändningar. Käranden anser sig därför icke skyldig eller finner det icke lämpligt — bl. a. av kostnadsskäl — att förebbringa sin bevisning, förr än han fått svarandens ståndpunkt klarlagd. Därav föranledes uppskov med målet för att bereda käranden tillfälle att framlägga sin bevisning. Sedan denna framlagts, söker och erhåller i regel svaranden uppskov för att förebbringa sin eventuella motbevisning. På detta sätt blir, särskilt i krävande mål, handläggningen uppdelad på en rad sammanträden, ofta med lång tids mellanrum mellan förhandlingarna, och bevisningen föres godtyckligt in i rättegången. Härigenom försvåras i hög grad ett för rättssäkerheten så väsentligt moment som bevisprövningen, vägandet av bevisen mot varandra. Den domare, som har upptagit bevisningen, är ofta icke samme man, som vid en senare tidpunkt har att med ledning endast av de ofta ofullständiga protokollen avgöra saken. Den dömande kommer därför ofta att sakna en fullständig, överskådlig och verkligheten motsvarande bild av det rättsrelevanta saksammanhanget. Kravet på rättssäkerhet innebär dock, att den dömande skall äga en sådan grund för sitt bedömande.

Det förhållandet, att vår underrättsprocess för närvarande saknar nödig koncentration, innebär, sett ur allmänhetens synpunkt, icke endast att rättssäkerheten på sätt som nyss angivits äventyras, utan även faror i andra avseenden. Sålunda medför det nuvarande systemet med de upprepade uppskoven och det godtyckliga och splittrade införandet av bevisningen i förhandlingarna ett fördyrande av processen för parterna. Det innebär också ofta risk för att resultatet av rättegången blir illusoriskt. Den kan nämligen ofta — och det är kanske regel — vara av ett väsentligt intresse för en part att nå ett snabbt avgörande. Han är beroende av rättegångens resultat och kan vara beroende också av att motparten hindras vidtagna dispositioner, som göra verkningarna av domen illusoriska.

Även på ett annat betydelsefullt område är snabb ändring av förhållandena påkallad. Detta gäller vår bevisningsrätt. Kravet på största möjliga garanti för ett materiellt riktigt bedömande påkallar, att domstolen i högre grad än nu är fallet medges fri bevisprövning. Under nuvarande förhållanden är domstolen avskuren från utnyttjandet av värdefulla beviskällor. Detta är uppenbarligen ur rättssäkerhetens synpunkt icke tillfredsställande. Mellan den fria bevisprövningen och en reformering av den nuvarande förhandlingsordningen finns ett oavsligt samband. En fri bevisprövning kräver för att kunna utnyttjas och fylla sin uppgift ett muntligt koncentrerat förförande.

Jag har anfört detta för att visa hur starkt behovet är av en ändring i vår nuvarande rättegångsordning. Mycket vore att tillägga även i fråga om vissa andra föräldrade bestämmelser i vår rättegångsbalk, men jag skall nöja mig med att summera, att det ur allmänhetens synpunkt synes mig vara ett oavsligt krav att de bärande grundtankarna i lagberedningens förslag, på sätt herr justitieministern nyss betonade, nämligen rättsförhandlingens muntlighet och koncentration samt bevisprövningens omedelbarhet, snabbast möjligt realiserar.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Jag har svårt att finna något skäl varför reformarbetet icke skulle kunna ofördröjligen fortsättas. Herr justitieministern har nyss bekräftat, att förslaget innan denna månads utgång kan tänkas föreligga färdigt.

Det är visserligen sant att ett genomförande av reformen kan medföra icke oväsentliga kostnader, men det är lika uppenbart, såsom också herr justitieministern framhöll, att dessa kostnader uppvägas av avsevärda besparingar och förbättringar. Vad det nu närmast gäller är icke ett omedelbart ikraftträdande eller ett beslut om tidpunkten härför, utan ett antagande av lagberedningens förslag avser nu endast att göra det möjligt att omedelbart igångsätta arbetet med övergångsbestämmelserna och följdförfattningarna, ett arbete som antagligen kommer att överspanna flera år. Antagandet skulle också göra det möjligt för domare och advokater och naturligtvis också i viss utsträckning för allmänheten att i god tid före ikraftträdandet kunna tillägna sig de nya rättsreglerna.

Vad som i allmänhetens intresse bör förhindras är att arbetet med den nya rättegångsordningen avstannar. Därför ligger det ett väsentligt intresse i att detta lagförslag framlägges vid årets riksdag.

Den frågan uppställer sig också för mig, om ekonomiska skäl av en storleksordning, som icke nu är angiven, men dock av den art eller beskaffenhet skulle kunna föreligga, att desamma enbart skulle kunna motivera att man icke omedelbart bör gå tillmötes ett allmänhetens krav på något för vårt lagssamhälle så väsentligt som ett tillgodoseende av krav, uppställda i rättssäkerhetens intresse.

Av herr justitieministerns anförande fick jag den uppfattningen, att han för sin del med all kraft kommer att gå in för ett framläggande av förslaget till detta års riksdag. Ja, man fick av början av hans anförande den uppfattningen, att förslaget med säkerhet skulle komma att framläggas. Skulle detta icke bli regeringens beslut, så synes det mig uppenbart, att riksdagen efter den debatt som förekommit i dag bör få tillfälle att ta del av de skäl, som föranlett regeringen till ett sådant ståndpunktstagande. Här föreligger i själva verket endast en verkställighetsåtgärd av ett tidigare riksdagsbeslut i frågan.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare debatten rörande förevarande propositioner till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 4.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 13, till Konungen angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet och utrikesnämnden.

§ 5.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *von Friesen*:

nr 14, om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet;

nr 15, angående viss ökad befogenhet för de kommunala folkskoleinspektörerna; och

nr 16, om anslag till fortsättnings- och repetitionskurser för läkare;

herrar *Lindberg* i Stockholm och *Lindahl*, nr 17, om rätten till övertidserättning för försvarsväsendets civila icke-ordinarie tjänstemän;

herrar *Larsson* i Östersund och *Nilsson* i Kristinehamn, nr 18, angående statens övertagande av större del av kostnaderna för hemvärnsmännens utrustning;

fru *Johansson m. fl.*, nr 19, angående den skolhygieniska verksamheten och läkarvården vid rikets folkskolor m. m.;

herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*, nr 20, om höjning av dagavlöningen till vissa värnpliktiga m. fl.;

herrar *Witzell* och *Lindén*:

nr 21, om begränsning av rätten till avdrag enligt skattelagstiftningen för avgift till viss pensionsförsäkring; och

nr 22, angående statens övertagande av den privata försäkringsverksamheten;

herr *Witzell*, nr 23, angående indragning till staten av vissa opåräknade vinster för försäkringsbolagen;

herr *von Friesen*, nr 24, angående viss ändring i förordningen om erkända sjukkassor;

herr *Witzell*, nr 25, angående rätten till i bankinrättning inestående kapital, vars ägare är okänd;

herrar *Liedberg* och *Norup*, nr 26, om ändring av 39 a § i lagen om ekonomiska föreningar;

herr *Norup m. fl.*, nr 27, om anslag till bidrag till Sveriges utsädesförening;

herr *Norup*, nr 28, om anslag till modernisering av mangårdsbyggnaden vid Ugerups försöksgård;

herr *Nolin m. fl.*:

nr 29, om anslag till jordbrukarungdomens förbund; och

nr 30, om anslag för bidrag till kurser för klubbledare inom jordbrukarungdomens förbund;

herr *von Seth m. fl.*, nr 31, om anslag till bidrag till hushållningssällskapen;

herr *Karlsson* i Granebo, nr 32, om stadgande av rätt för vägstyrelse att utse snöplogfogde; samt

herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*, nr 33, angående utredning om småjordbrukets problem.

Dessa motioner bordlades.

Kammararens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,40 e. m.

In fidem
Gunnar Britth.

Fredagen den 17 januari.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Herr förste vice talmannen anmälde, att debatten rörande Kungl. Maj:ts propositioner, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1941/42 och, nr 3, angående fortsatt giltighet för förskottsstaten för försvarsväsendet m. m. nu komme att fortsättas; och lämnades enligt förut skedd anteckning ordet till

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.
(Forts.)

Herr **Hansson** i Skediga, som anförde: Herr förste vice talman! Den stora, kanske mest brännbara frågan för vårt land är vår livsmedelsförsörjning. Lösningen av den frågan synes också vara så pass osäker, att vi icke kunna veta, om vi icke en dag ha verklig brist i landet. Nu kunna vi emellertid med glädje konstatera, att vi trots all ransonering kunna äta oss mätta och att det finns möjlighet för vårt land att försörja sig. Hur framtiden därutinnan kommer att ställa sig blir ju en stor fråga för vårt land. Såsom gammal jordbrukare får jag för egen del säga, att jag många gånger har undrat över att vi icke bättre taga vara på våra oerhörda resurser vad gäller odling. Det finns icke blott ett tiotusental utan många tiotusentals hektar jord i vårt land, som är av god beskaffenhet och som skulle kunna lämna mycket rikligt både av foder och livsmedel. En uppodling av denna mark skulle också ge arbete med dikning o. s. v., och samtidigt skulle man kanske kunna fylla det länge kända behovet att utöka de ofullständiga jordbruk, som vi ha i hundratusental. Dessa ofullständiga jordbruk ha ju många gånger varit på tal. Om vi skulle torrlägga all denna jord, skulle den frågan säkerligen kunna lösas mycket lätt.

När det gäller jordbruket tycks detsamma många gånger anses vara till enbart för dess egna utövare. Så är emellertid icke fallet. Jordbruket är lika väl som alla andra företag en gren av vårt lands stora näringsliv. Man har emellertid sett otaliga bevis på att man har svårt att fatta vikten av jordbruksnäringen. Jordbruksnäringen har under de senaste årens debatter om jordbruksfrågorna icke mötts med den förståelse, som man kunde ha väntat, utan har behandlats mera som ett styvbarn. Man kan också få se märkvärdiga uttalanden om denna näring. Jag skall be att få citera ett uttalande av en nationalekonom, professor Cassel, som kan vara betecknande för hur man på vissa håll i vårt land ser på jordbruksnäringen och dess problem. Citatet är hämtat från en artikel, som för några år sedan stod att läsa i en tidning, som heter Sunt förnuft. Jag har för min del svårt att tro, att det är rätta namnet, när en sådan artikel kunnat tagas in. Han säger där:

»För närvarande hålla vi här i landet på med att driva upp jordbrukets produktion utöver det inhemska behovet med påföljd att överskottsproduktionen måste exporteras till utlandet till pris, som icke täcka kostnaderna. Ett

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sådant understödssystem innebär uppenbarligen en utomordentlig belastning icke blott av skattebetalarna utan också av den stora massan av konsumenter. Med alla dessa uppoffringar når man ingenting annat än en snedvridning av landets ekonomiska utveckling. Förr eller senare måste ändå läget bli ohållbart, men då kommer man att finna det utomordentligt svårt att inskränka näringar, som man på understödsvägen drivit upp till ett onaturligt omfång. Gentemot hela detta understödssystem gäller det att vinna gehör för den sanningen, att näringarna äro till för samhället och icke samhället för näringarna. Samhällets väl är bäst tjänat av de näringar, som bära sig, och det är en orimlig princip att ta medel från dessa näringar för att ge till dem, som icke bära sig.»

Jag har många gånger, när jag läst denna artikel, undrat, hur lärdomen kan skapa fram sådana resultat. Jag skulle vilja se, hur det skulle se ut i vårt land i dag, om vi icke haft de resurser att falla tillbaka på, som legat i de tidigare goda skördarna, och den beredskap, som detta har givit just vårt lands livsmedelsförsörjning.

En annan professor, professor Osvald, som var med i den kungl. kommitté, som skulle utreda frågan om vårt lands försörjning under en avspärrning, meddelade i ett föredrag i Uppsala, att kommittén kommit till det resultatet, att vi med en medelgod skörd skulle kunna försörja oss nöjaktigt, men att det, om vi icke fingo så pass stor skörd, måste uppstå knapphet. Jämför man detta uttalande med professor Cassels, förvånar man sig över att den förre kan dryfta jordbruksnäringen på sådant sätt, som han gjort. Man borde verkligen ha klart för sig, att jordbruket är en näringsgren av betydelse för hela vårt samhälle.

Hur framtiden kommer att ställa sig för jordbruket är den fråga, som vi kanske mest av allt borde dryfta. Man möter här den stora frågan om landsbygdens avfolkning. Vad skall det bli för förhållanden på landsbygden, när ungdomen undan för undan drar sig från landsbygden till städerna? Det finns i dag gårdar, där det icke finns någon kvinnlig arbetskraft, sedan hustrun i hemmet fallit bort, utan där sönerna på gården få tura om att laga maten. Jag tycker, att framtiden för jordbruksnäringen därför ser rätt dyster ut. Frågan om hur vi skola kunna finna en lösning av problemet att behålla ungdomen kvar vid jordbruket tycker jag är något, som våra politici och fackliga ledare borde diskutera i enrum. Den nuvarande utvecklingen är säkerligen en olycka för landet. Städerna bli överbefolkade och få arbetslöshet, medan det råder brist på arbetskraft ute på landsbygden. Detta måste vara något avvita, som på något sätt måste rättas till.

Vad är då orsaken till att landsbygden avfolkas? Ja, den frågan tycker jag, att vi böra diskutera i riksdagen, ty den borde vi förstå allesammans. Vi ha exempelvis stiftat en lag om semester, men hur skall en småbrukarhustru i vårt land kunna få semester? Det finns ingen, som tager hennes plats, utan hon får gå där år ut och år in utan att kunna få någon lättnad. Semesterlagen kan icke tillgodogöras för sådana som han, utan de få fortsätta sitt tunga arbete till dess de en vacker dag tröttna för alltid. Författaren Viksten läste för något år sedan upp en dikt på Skansen, och jag ber om ursäkt, att jag citerar en bit av denna dikt: »Man stiftar lag om arbetstid, semestertågen ilar förbi ett enkelt bondehem, där hustrun aldrig vilar. Hon tänker på sin arbetsdag, att armens kraft är tömd, men tåget rusar vidare, semesterfolket smilar och hustrun griper an igen och vet, att hon är glömd.»

Jag vill framhålla, att det är fullt klart, att de unga dra sig för att stanna kvar på landsbygden, när de se detta tunga arbete. Här måste vidtagas sådana åtgärder, som både socialt och ekonomiskt kunna lyfta landsbygden.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Hur ha vi det exempelvis bara med det elektriska ljuset på landsbygden? Det finns hundratusentals hem i vår tid, som icke ha något som helst ljus. Hur är det med telefon på landsbygden? Finns det sådan? Man har kanske långa vägar att gå, innan man kommer till ett hem, där det finns telefon. Här i staden finns däremot telefon på vartenda kontor, och här i riksdagen finns det ju telefon i vartenda rum. Även de äro människor, som bo ute i avkrokarna av vårt land, och böra ha telefon. Det är statsmakternas skyldighet att försöka lösa dessa frågor. Och hur är det med vägarna? Det finns massor av gårdar, som ligga avlägset från väg. De ha icke någon väg, på vilken de kunna nå fram till de allmänna vägarna på ett hyggligt vis.

Allt detta är naturligtvis en orsak till att landsbygden allt mer och mer avfolkas. Jag är emellertid säker på att om vi gemensamt försöka lyfta landsbygden till sådan social standard, att den bättre skulle överensstämma med tidens utveckling, så skulle vi icke längre behöva befara denna avfolkning från landsbygden. Hur man än ser på landsbygden, så finns där något stort och värdefullt. Jordbruket är ett yrke och en näringsgren, som skapar en viss trevnad, men denna trevnad är nu icke vad den skulle vara, och därför går det också tillbaka på det sätt, som nu sker.

Vad skulle man å andra sidan vinna, om man kunde hindra avfolkningen från landsbygden? Jo, då skulle arbetslösheten i städerna kanske icke bli så stor. Kunde man hålla ungdomen kvar på landsbygden, skulle man få en lämpligare fördelning mellan stad och land.

En sak, som jag också många gånger har förvånat mig över, när det gällt statsmakterna och lagstiftningen, har varit dyrortsgrupperingen. Jag har själv bott på landsbygden i hela mitt liv, och jag är säker på att dyraste ort i vårt land är den del, som ligger längst bort, fastän det nu räknas som billigaste ort. Anledningen härtill är, mina kamrater här i kammaren, att varje det minsta krav på det socialekonomiska området har fått vika åt sidan. Därför blir det billigaste ort, men i rättvisans namn måste man säga, att det verkliga förhållandet är det motsatta.

Jag har velat säga dessa ord och skall nu icke upptaga tiden längre.

Vidare yttrade:

Herr **Kilbom**: Herr talman! Det har förekommit i dagens debatt ett par händelser, som göra, att man blir tveksam, om man överhuvud taget skall taga till ordet. Ett yttrande fälldes av en man, som i detta ögonblick har en sådan ställning här i kammaren, att jag är högst tveksam, huruvida jag kan polemisera mot honom. Då jag gör det ändå, riktar jag mig mot ledamoten av andra kammaren herr Magnusson i Skövde och icke mot kammarens förste vice talman.

Herr Magnusson i Skövde förklarade under förmiddagens debatt, att den nationella symbolen, den svenska flaggan, samt svensk sång och svenska musikstycken vanhelgades i en propaganda, som enligt hans förmenande var i högsta grad både omotiverad och sakligt oriktig. Jag lyssnade spämt för att få reda på var detta förekommit. Det enda tillfälle, han kunde anföra, var mötet på konserthuset, där man med svenska flaggan som dekoration omkring talarstolen och med en svensk marsch såsom inledningsnummer och en sång om Sverige såsom avslutningsnummer kritiserade en enligt mötesarrangörernas och mötesdeltagarnas mening oriktig rättsordning. Man krävde med andra ord — kan man tänka sig något så upprörande — med svenska flaggan såsom bakgrund och med avsjungande av en svensk sång *rättvisa i Sverige*. Herr Magnusson i Skövde, högermannen, tyckte, att det var något alldeles otroligt.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Det är uppenbart, att herr Magnusson i Skövde är i sin fulla rätt att hävda, att de, som arrangerat konserthusmötet, och de, som förorsakat detsamma, misslagit sig i sin uppfattning om svensk rättsskipning. Det förefaller mig emellertid, som om herr Magnusson i Skövde och alla de, som i dag stödja den nationella enigheten, borde akta sig för att söka monopolisera den svenska flaggan och svenskhetens olika symbolika för sina speciella intressen, ty, herr Magnusson i Skövde, högerns uppfattning angående svensk rättsskipning, angående olika domar och angående kritik av vissa rättsförhållanden, exempelvis i fråga om barn, som intagits på s. k. skyddshem, är icke allmän svensk uppfattning. Det är, herr talman, ingenting mer och ingenting mindre än upprörande att höra, att man ögonblicket efter det man deklarerat något sådant säger »vi som äro riktiga svenskar», såsom en partivän till herr Magnusson i Skövde tillät sig yttra. Jag kan icke från juridiska utgångspunkter avgöra, huruvida fru Else Kleen och f. d. utrikesminister Sandler eller arrangörerna av konserthusmötet i alla avseenden ha rätt i den kritik, som de rikta mot svenskt rättsväsende. Jag kan icke heller juridiskt avgöra, huruvida de domar, som mer eller mindre legat till grund för både konserthusmötet och de skrivelser, som förekommit omkring detsamma, varit riktiga. Jag är icke heller tillräckligt förmäten att fälla ens ett omdöme om den saken, mycket mindre då att åberopa något monopol på svenska flaggan såsom skydd för *min* uppfattning. Vad jag emellertid vet, herr talman, är, att det finns tusentals människor i detta land, som anse sig styrkta i sina tvivel på den juridiska byråkratismens ofelbarhet. Herr Magnusson i Skövde borde åtminstone i vår tid, då vi ändå ha en samlingsregering, och då det är av vitalt intresse för vårt land att inför de påfrestningar, som vi måhända förr än vi tro kunna komma att ställas inför, vara eniga, ställa sig den frågan: Blir det bättre här i landet, för den händelse de, som anse, att rättstillståndet på den ena eller andra punkten icke är hållbart, framträdde utan den svenska flaggan och under avsjungande av andra sånger än svenska? Blir icke följden av den intolerans — för att icke använda ett ännu kraftigare uttryck — som kommit till uttryck i de anföranden, som på förmiddagen höllos av två ledamöter här i kammaren, herrar von Seth och Magnusson i Skövde, att folk kräver rättvisa under andra symboler än de svenska?

Man talar om »riktiga svenskar». Jag har några gånger hävdat den meningen, att ju mer man tar i sin mun uttrycket riktiga svenskar, ju mindre korrespondera ens gärningar både här och i det dagliga livet med vad man i det avseendet måhända kan ha rätt att begära.

Kammarens ledamöter tycka kanhända, att jag blivit upprörd över en bagatell, såsom någon uttryckte sig, som icke borde förekommit i remissdebatten. Gärna det! Men det kan tänkas, att den satsen rinner en i minnet efter alla dessa enighetsdeklarationer från vissa håll, att därav hjärtat är fullt talar munnen. Andra kammarens förste vice talman är icke någon vem som helst. Han, om någon, borde genom sitt uppträdande här i kammaren ge uttryck åt *den nationella enighet*, som håller därför att den är tolerant. Jag har, herr talman, icke yttrat mig under debatterna under de senaste urtima och lagtima riksdagarna angående vissa förhållanden inom vår rättsvård. Jag har merendels befunnit mig på den sidan, som ansett att dessa saker icke varit så klara som professor Lundstedt gjort gällande. Men då det i första kammaren, om jag icke misstager mig, under den föregående lagtima riksdagen med anledning av den nu omtalade saken förkunnades: heder åt den kvinnan, som trots allt som passerat vågar slå vakt om dem, som äro intagna på våra barnhem och våra skyddshem, då har jag ett livligt behov av att här i dag säga ett tiofalt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

heder åt henne, och detta utan att jag kan uttala mig om huruvida hon hade rätt i varje punkt.

I remissdebatten har den av regeringen förda sparsamhetspolitiken varit föremål för några yttranden. Jag behöver väl icke vittna om att jag är intresserad av all sund och naturlig sparsamhet. Var och en av oss försöker väl dock lägga in i uttrycket något eller utnyttja det efter sin politiska inställning. Sparsamhet, som icke förhindrar produktivt arbete och som icke medför en begränsning i våra strävanden att utnyttja våra naturrikedomar för en långt större förädling av våra produkter, all dylik sparsamhet vill jag hälsa med tillfredsställelse. Men den sparsamhet, som sätter stopp även för anslag, vilka ha till uppgift att skapa bättre arbetstillfällen i landet, att bättre tillgodogöra sig svensk mark, svensk skog, svenska berg och svenska vatten, den sparsamheten är fördömlig ur samhällets synpunkt.

Efter dessa allmänna reflexioner kan jag måhända få yttra mig om ett par speciella saker. På förmiddagen har man här i debatten efterlyst riksdagens krisrevision. Jag skall be att få instämma i denna efterlysning men från rakt motsatta utgångspunkter. Det är utmärkt, att riksdagens krisrevision finns och fungerar. Enbart tillsättandet av densamma är ett gott betyg för regeringen, som följde statsrevisorernas förslag. Men har den icke fått ensidig instruktion? Den har blott att se till att ingenting skall slösas bort. Det borde dock också vara en uppgift för den att se till att rättvisa vederfars dem, som nu få sitta emellan under de tråkiga tider, vi befinna oss i. Enligt lag av år 1928 ha statens myndigheter rätt att rekvirera bl. a. offentliga lokaler, vilket också skett under de gångna perioderna, för olika militära behov. Det är emellertid ofattbart, att det icke blivit mera liv om dessa rekvisitioner och deras fullföljande. Krisrevisionen har, såvitt jag icke sett galet, med rätta kritiserat några fall, där det någon gång gällt inköp av cyklar eller rekvisition av lokal för kvarter åt befälet o. s. v. Revisionen har dock icke sagt ett ord, då ägarna till folkrörelsens samlingslokaler i realiteten blivit utan ersättning eller många månader fått vänta på de fattiga kronor, som höga vederbörande slutligen ansett, att de borde få. Jag skall nämna några fall.

På en plats nere i Småland, en stor järnvägsknut, rekvirerade den militära myndigheten förra sommaren icke blott vederbörande Folkets hus utan, såvitt jag vet, större delen av parken med tillhörande område. Ifrågasvarande område användes av de militära myndigheterna från den 15 april till den 12 juni. Det var Älmhult, det gäller. Ersättning utdömdes av den lokala värderingsnämnden allenast för halva tiden. Detta beslut överklagades hos riksvärderingsnämnden, och genom försvarsministerns förmedling fick jag tillfälle att svara för föreningen. Där dömdes att ersättning skulle utgå med 15 kronor om dagen, vilket utgjorde något över 600 kronor — i verkligheten har dock föreningen fått endast något över 400 kronor. Föreningen kunde dock med papper visa, icke blott att dess utgifter vida överstigit detta belopp, utan att dess förluster ännu mera överstigit beloppet. Det dröjde, om jag icke minns alldeles fel, fyra månader, innan man fick saken inför riksvärderingsnämnden. Vederbörande i denna nämnd meddelade mig, att man hört sig för hos den lokala värderingsnämnden och att dess sekreterare sagt, att papperen kommit bort. Sådant kan ju inträffa, men under tiden, som papperen voro borta, fick styrelsen för detta fattiga arbetareföretag, som icke kunnat betala sina räntor och icke heller sina amorteringar, göra en växel på 500 kronor för att hålla de största svårigheterna borta.

Jag vill omedelbart säga, innan jag nämner ett par andra exempel, att ingen av kammarens ledamöter skall tro, att detta är en anklagelse mot försvars-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ministern. Det vore orimligt, om jag skulle rikta en sådan anklagelse mot honom, för det första av det skälet, att han har annat att göra i dessa tider, för det andra också därför att vi genom hans medverkan fått svara för föreningen inför riksvärderingsnämnden och för det tredje av det skälet, att jag verkligen tillrätt vederbörande förenings styrelse — det fanns nämligen ingen annan framkomlig väg att söka hjälpa den — att vända sig direkt till försvarsministern för att få rättelse. Men då jag medger detta inför kammaren, måste jag tillägga den reflexionen; vart bär det hän, om man måste rekommendera alla dem, som komma med sådana här klagomål, att vända sig direkt till försvarsministern? De myndigheter, som äro tillsatta, måste väl ändå själva försöka ordna hithörande saker *rättvist*.

Jag har här ett annat fall. Det gäller en plats — också det en stor järnvägs-knut — intill den norska gränsen, där man rekvirerat en samlingslokal — i detta fall en biograflokal. Man träffade överenskommelse om ersättning för lokalen under den tid, den var tagen i bruk. Men när man återfick den, visade det sig, att stolarna voro i ett sådant tillstånd, att man måste skicka dem till en sakkunnig person för att genom värdering beräkna vad reparationen skulle kosta. Denne förklarade då, att det skulle kosta 3 kronor styck, och man undersökte så om detta var ett oskäligt pris. Såsom kanske några av herrarna veta kosta biografstolar flera gånger den summan, och man kom till det resultatet att priset var mycket billigt. Då vände man sig till vederbörande militära myndighet, men där var det icke möjligt att få något svar. Styrelsens representant gick så direkt till översten, och han svarade: »Jag rekviderar lokalen.» Punkt och slut!

Jag har ett tredje fall som är nog så intressant för den inställning vissa myndigheter ha. Det gäller här Storvik. Här rekvirerade man under förra sommaren utrymmen ända till den 1 juli. Vederbörande lokalstyrelse styrkte med en mängd intyg, att den *förlust*, de haft under denna tid, uppgick till 4,500 kronor. Man begärde ingen hyra för lokaliteterna eller för området i fråga. Den lokala värderingsnämnden fastställde i detta fall en ersättning, som skulle utgå med 1,000 kronor mindre än som begärdes. Vad gjorde då kronans ombud? Jo, kronans ombud länsassessor Klerck vid länsstyrelsen i Gävle förklarade, att han icke vore nöjd med detta beslut, utan kommit att överklaga detsamma, då han ansåg, att det *icke skulle utgå någon ersättning*.

Jag skulle, herr talman, från många andra områden kunna anföra liknande eller ungefär liknande fall. Jag har emellertid icke anfört detta, för att kammaren skall få den uppfattningen, att det överallt är likadant. På många ställen ha de militära myndigheterna — uppenbarligen beroende på vederbörande intendent eller någon annan befälsperson eller på lokala värderingsnämnden — fastställt ett rimligt och rättvist ersättningsbelopp. Men det finns också många fall, där det synes vara hopplöst att komma till rättvisa. Att man företer intyg från platsens myndighetspersoner och sakkunniga människor betyder ingenting. När man icke kan komma ifrån det hela tycks man utgå ifrån att man skall draga ut på tiden för att *trötta ut* klagandena.

Jag vill tillägga ännu en gång, att vad jag här anfört icke får uppfattas såsom ett klagomål mot försvarsministern. Jag har blott velat belysa, huru svårt det kan vara under nuvarande förhållanden. Icke blott folketshusföreningar, godtemplarorden, bondeförbundet och N. T. O. utan även folkhögskolor kunna framlägga precis samma erfarenhet, som jag härvidlag framlagt. Jag tror mig kunna peka på *en* av orsakerna härtill, nämligen den otillfredsställande sammansättning av en del värderingsnämnder, som tydligen är för handen. Jag vill icke yttra mig om deras förmåga att fastställa ersättning för mjölk, skörd, gödsel, diken och sådant, men jag vågar utan att därmed

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

förolämpa någon ifrågasätta vederbörandes lämplighet, deras sakkunskap, kanske t. o. m. deras vilja att fastställa rättvis och rimlig ersättning för samlingslokaler, folkhögskolor eller vad det kan vara för något.

Jag skall gärna se, och jag tror, att man på håll, där berättigad irritation råder, skulle bli mycket glad, för den händelse härvidlag kunde ges några allmänna riktlinjer, som efterföljdes. Av allt att döma efterföljas nämligen icke de bestämmelser, som finnas.

Om någon av kammarens ledamöter sitter och tänker, att detta är väl ändå en bagatell, så har han naturligtvis rätt mot bakgrund av läget ute i världen, men i ett samhälle, där man har en samlingslokal och där det finns några föreningar från låt oss säga en grisuppfödarförening till en, jag höll på att säga mera materiellt betonad förening, fackförening eller vad det nu är, är vad jag här berört stora frågor. Det är av betydelse att vederbörande kunna komma in i sin lokal och åtminstone slippa skriva på växlar för att klara upp affärerna, till dess herrar militära befälhavare äntligen finna för gott att också officiellt skilja sig från lokalen.

När jag är inne på kapitlet om samlingslokaler, vill jag på det livligaste beklaga, att icke statsverkspropositionen utlovar något förslag om stöd åt samlingslokaler. Den föregående ärade talaren klagade över alla de omständigheter, som jagade ungdomen från landsbygden. Han talade med all rätt om att småbrukarhustrurna icke kunna få någon semester. När få arbetarhustrurna semester, herr Hansson? Han talade om att det var brist på telefon och på elektrisk belysning. Han tog till litet i överkant förstås, men det vänjer han sig väl så småningom av med. Han klagade på den väldigt orättvisa dyrortsgrupperingen o. s. v., men han glömde en sak, nämligen att det på landsbygden mångenstädes icke finns någon plats, där ungdomen kan samlas. Vi ha tagit initiativet till att försöka organisera ett samarbete mellan alla de organisationer i landet, som äga samlingslokaler, bondeförbundet och S. L. U., J. U. F., nationaltemplarorden, goodtemplarorden, folketshusföreningar o. s. v. Det finns under dessa huvudorganisationers större eller mindre ledning ungefär 2,500 samlingslokaler, av vilka många befinna sig i ett mycket bedrövligt skick. I denna församling av nästan uteslutande valtalare behöver jag väl icke vittna om den saken. Angår det nu samhället, hur dessa lokaler se ut? Angår det samhället, om det över huvud taget finns lokaler ute i bygderna? Ja, jag tycker, att det gör det. Det förefaller mig, som om folkrörelserna i ett demokratiskt samhälle hade en stor uppgift att fylla, men folkrörelserna kunna knappast arbeta och existera utan samlingslokaler. Det är därför icke heller orimligt, att man begär litet understöd och hjälp från samhället.

Jag fann häromdagen i en tidning en artikel, där det talades om att 92 idrottsföreningar skulle få anslag av tipsmedel. Frölunda socken skulle få 60,000 kronor till en ny idrottsplats och så undan för undan. Det gällde en hel rad idrottsanläggningar runt om i landet, som skulle erhålla bidrag med tillsammans 801,200 kronor. Vare det mig fjärran, herr talman, att på något sätt vara avundsjuk på idrottsrörelsen. All den hjälp idrottsrörelsen behöver skall den ha, ty det spelar stor roll, hur vårt lands ungdom är fysiskt. Jag har emellertid inbillat mig, att i vårt land spelar det en icke mindre roll, hur vårt lands ungdom är *andligt*. Är det så, att staten och samhället anser det vara en plikt att hjälpa till vid ungdomens och det uppväxande släktets fysiska fostran, bör det också vara en plikt att på alla områden hjälpa till med dess *andliga* fostran. Folkrörelserna spela härvidlag en mycket, mycket stor roll. Var skola de samlas, om de icke ha några lokaler?

Jag ser här bland andra, som skola få anslag, olika idrottsföreningar i Väs-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
terbotten. Också de få det med varm hand för mitt vidkommande. Dorotea idrottsplatsförening skall få 15,000 kronor, Granö idrottsförening 5,000 kronor, idrottsföreningen Kamraterna i Hällnäs 2,000 kronor, Lycksele idrottsplatsförening 25,000 kronor, Skellefteå idrottsplatsförening 21,000 kronor. Det var bara två månader sedan, som genom svenska pressen gick en liten notis, att nätt upp i detta Västerbotten hade man sålt ett f. d. folkets hus, på vilket arbetarna lagt ned 20,000 kronor, för 250 kronor på exekutiv auktion, och det skulle nu apteras till ett *cirkelsågverk*. Jag tycker icke, herr talman, att det är riktigt lämpligt avvägt, när sådant förekommer.

Man klagar, delvis med rätta, över att landsbygdsungdomen lämnar landsbygden. Men är det så märkvärdigt? Vart skola de taga vägen på sin fritid? Vistas ute på landsvägarna? Jag fick ett brev från Ångermanland, då vi bildade den förut omnämnda samarbetskommittén, och man skrev där, att i vår by ha vi ingen samlingslokal. Vi ha en arbetarkommun, en ungdomsklubb och vi ha studiecirkel. Förut ha vi hållit till i olika hem. I skolan få vi icke hålla till. Nu ha vi lagt ned studiecirkeln. Ni kunna med all rätt invända, att detta i stort sett är ett undantag. Ja, gudskelov, men det är dock icke något enstaka fall.

Nyligen samlades i närheten av Stockholm ett antal studieledare. De framhöllo, att ungdomsfrågan i mycket är en fråga om samlingslokaler, trevliga, glada, ljusa lokaler, där man kan samlas billigt. Jag ger dem alldeles rätt, och jag ber att få vädja till dem inom exempelvis bondeförbundet, som klaga över att landsbygden avfolkas, att mindre klaga och mera handla för att få behålla ungdomen. Till handlandet hör också, att man försöker se till, att det betalas rimliga löner.

Jag har icke så mycket att tillägga. Jag skulle bara vilja uttrycka det önskemålet, att man om möjligt från regeringens sida litet hårdhäntare sade till vederbörande krisorgan att ingripa mot alla individer, företag och faktorer som medverka till prisstegringen. Jag har hört åtskilliga redogörelser för det arbete som utföres för att förhindra prisstegring, men jag har varje gång haft det bestämda intrycket, att det icke skulle skada med litet snabbare och gärna litet kraftigare ingripande, gärna inför öppen ridå inför svenska folket. Jag tror, att detta alldeles särskilt kan sägas med anledning av situationen på bränslemarknaden och delvis, men också endast delvis, med anledning av situationen på livsmedelsmarknaden. Det är ingen tvekan om att det råder eller börjar framträda missnöje, och det vore både oriktigt och oklokt att genom underlåtenhet eller svaghet låta detta utveckla sig.

Jag skulle också i största allmänhet vilja uttrycka det önskemålet, att allt som kan göras, göres för att påskynda de *arbetsanskaffande* åtgärderna. Jag har aldrig delat deras mening som ha räknat med att vi skulle få en fruktansvärd kris. Men det hindrar icke, att jag anser det nödvändigt, att man vidtager ännu kraftigare åtgärder för att få igång arbeten baserade på svenska råvaror och på en långt starkare förädling av dessa.

Då jag är inne på detta kapitel, vill jag tillägga en sak som icke här förut berörts men som, såvitt jag fattat rätt, ofta framträder i finansministerns yttranden och gärningar, nämligen att man icke skall förbise räntornas roll, då det gäller både arbets- och prisläget. Det var någon talare som på förmiddagen sade, att vi måste se till, att vi sänka lönerna och materialpriserna för att få igång byggnadsverksamheten. Ja, gärna för mig, förutsatt att det förstnämnda icke innebär någon försämring av årslönerna för byggnadsarbetarna, ty det förefaller mig, som om statistiken visade, att detta icke är motiverat. Men varför glömma, herr talman, räntornas roll i fråga om byggnads-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

verksamheten? Måhända äro kammarens ledamöter suggererade av de räntor som staten bjuder för sina lån — i så fall alldeles oriktigt.

Det pågår sedan tämligen lång tid — naturligtvis efter krigets och krisens utbrott — en medveten strävan från penninginstitutet att *driva upp räntan*, en strävan som för övrigt tyvärr i mycket stor utsträckning lyckats. När man t. ex. söker binda ränteläget på fastighetsmarknaden för tio år i fråga om bottenlån vid 5 procent — ja det har till och med förekommit fall med 5¹/₂ procent — så gör man en samhällsskadlig gärning. Vårt prisläge läses fast vid en högre nivå än den som vi tänkt oss skulle hållas. Jag anser det nödvändigt, att riksdagen och statens myndigheter observera hithörande förhållanden. Jag skulle vilja vädja till finansministern, i den mån mina ord kunna nå honom, att göra allt möjligt för att undvika och förhindra en dylik utveckling. Jag kan icke tänka mig annat, än att han i fråga om detta samhällsintresse har riksdagen bakom sig.

Jag har, herr talman, med detta icke velat rikta någon kritik emot regeringen. Den som på sin fritid är ute i landet och träffar folk — för mitt vidkommande företrädesvis arbetare — den vet nog, som jag förut sade, att man kan märka ett spirande missnöje med de i allmänhetens tycke alltför starkt stegrade livsmedelspriserna. I kraft av mitt intresse för ett samarbete mellan bondeförbundet och arbetarna skulle jag f. ö. också vilja vädja till bönderna att icke glömma bort, att när det gäller att köpa och sälja, är det icke bara producenterna som ha att bestämma utan att konsumenterna också reagera. Emellertid när man efter dessa missnöjesyttringar diskuterar med folk och söker få reda på, hur de vilja ha det, så säga de — åtminstone har jag hört dessa ord: ja, det är nog tråkigt att allt blir så dyrt, men när det kommer till kritan, *ha vi det nog ändå bättre än alla andra folk i Europa, och är det bara så, att regeringen kan skydda oss från att komma med i kriget, så skall vi ge den allt det stöd vi överhuvud taget kunna åstadkomma*. Jag tror, att detta utan varje förhåvelse är den stora svenska allmänhetens uppfattning. Jag skulle gärna vilja säga till herr Hagberg på Luleåbanken, att om han inbillar sig, att det finns någon annan mening hos 99.99 % av Sveriges folk, då har han grundligt misstagit sig.

Personligen vill jag tillägga, att jag anser, att den nuvarande regeringen är det naturliga uttrycket för den situation, vari vi råkat utan att vara ansvariga därför, och att det är en plikt för oss här i riksdagen att hjälpa regeringen i den svåra tid, vari vi nu befinna oss. Den sista reflexionen gjorde jag också under urtiman en viss kväll — den har det ju erinrats om här i dag förut — då man sade, att det framlades dåligt förberedda propositioner. Vi ha dock icke en regering och departement tilltagna för en riksdag som arbetar tio månader om året. Det förefaller mig att vi under den riksdag, som nu har börjat, borde erinra oss detta men icke glömma bort svårigheterna också för regeringen. Jag skänker regeringen allt det förtroende den nuvarande situationen motiverar, övertygad om att om den brister sönder, stå vi måhända i en situation, vars konsekvenser ingen av oss kan överblicka.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Den föregående ärade talarens kraftiga salva rörande tillämpningen av rekvisitions- och förfoganderättslagarna föranleder mig till några reflexioner.

Det var nog försiktigast från herr Kilboms sida att göra som han gjorde, att icke vilja tillmäta mig personligen något ansvar för vad som i detta avseende har förekommit. Men jag skulle vilja säga, att samma försiktighet hade bjudit honom att icke använda så starka ord i detta avseende gentemot de mili-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

fåra myndigheterna som han här gjorde. Det är nämligen så, att rekvisitionsförfarandet grundar sig på av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt stiftade lagar, lagar som även herr Kilbom har sitt ansvar för. I dessa lagar finnes det detaljerat föreskrivet, hur det skall förfaras vid rekvisition eller förfogande av egendom, hur ersättningar skola utgå, vem som skall bestämma ersätningarna o. s. v. Bedömandet av ersättningarna skall läggas i händerna på lokala värderingsnämnder. Dessa nämnder äro domstolar. De utses företrädesvis av civila myndigheter. De fälla sina domar, och den som icke är nöjd därmed klagar i laga ordning hos riksvärderingsnämnden, som är högsta domstol i dessa mål. Regeringen har icke någon befogenhet att ingripa i detta rättsförfarande, och det har icke heller de militära myndigheterna.

Det är ju alldeles självklart, att det vid dessa domars fällande kan finnas tveksamma fall, där det kan vara svårt att komma till rimliga och riktiga ersättningar, och i fråga om sådana företag som de av herr Kilbom här berörda, folkets hus och folkparker, som driva en viss verksamhet i form av biograf-rörelse och kanske annan nöjesverksamhet under sommaren, är det givetvis oerhört svårt att komma till ett rättvist bedömande av den ersättning som bör utgå för det militära förfogandet över en sådan plats. Det förvånar mig icke, att det därvid kan fällas domar, som de enskilda kontrahenterna kunna känna sig missbelättna med. Men jag skulle för min del vilja säga, att det lika ofta och kanske ännu oftare förekommer, att det fälls domar som kronan kunde ha anledning att vara mycket missnöjd med. Ja, jag skulle vilja påstå, att det är icke ovanligt, att kvartersvärdar och andra, som få lämna tjänster och förnödenheter till kronan, genom dessa lagar försöka på sitt sätt att sko sig på kronans bekostnad. Jag menar alltså, att det är ganska naturligt, att det med en sådan lagstiftning icke kan vara möjligt att i alla fall träffa den absoluta rättvisan. Ibland kanske kronan slipper för lindrigt undan, ibland kanske kronan får betala för mycket.

För min del vill jag emellertid deklarerera, att denna lagstiftning har visat sig vara behäftad med mycket stora brister. Man kan icke alls vara nöjd med denna lagstiftning. Det är ju en lagstiftning som tillkommit i fredstid, utan att man haft annat än teoretiska beräkningar över vad som kunde komma att inträffa. Det är givet, att när denna lagstiftning blir tillämpad i praktiken, det skall visa sig, att den har skavanker. Det kommer därför inom de allra närmaste dagarna att sättas i gång en omarbetning av hela detta lagstiftningskomplex under beaktande av de erfarenheter som det gångna året har givit oss.

Jag nämnde i början av min replik här, att det icke var försiktigt av herr Kilbom att anklaga de militära myndigheterna, därför att, som jag här påpekat, de militära myndigheterna icke ha någon del i avgörandet av dessa ersättningsfrågor, när de blivit föremål för domstolsförfarande. Man kan naturligtvis säga, att de militära myndigheterna kunde genom överenskommelse träffa ett avtal, som tillfredsställde den andra parten, så att det icke behövdes något rättsförfarande. Men å andra sidan får väl herr Kilbom, som med sådan bravur avlade specimen som högste ombudsman för sin företagsverksamhet, medgiva, att det är de militära befattningshavarnas plikt att vid dessa uppgörelser försöka tillvarataga kronans intresse. Jag kan för min del omöjligt klandra den länsstyrelsetjänsteman i Gävleborgs län som icke förklarade sig nöjd med en lokal värderingsnämnds beslut. Om han ansåg, att ersättningen bestäms för högt, var det ju hans skyldighet att anföra klagomål däröver hos riksvärderingsnämnden. Jag menar alltså, att man icke får anklaga personer som äro satta att tillvarataga kronans intressen för att de icke äro tillräckligt generösa, när man har tillgång till ett domstolsförfarande, som skall döma, vad här rätt kan vara.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Jag anser alltså, att det enda man kan tillvita de militära myndigheterna och befattningshavarna — i detta avseende är väl det åtminstone det väsentligaste — det är, att man kanske icke alltid har expedierat besluten tillräckligt hastigt, att ersättningarna icke ha utbetalats i tillräckligt god tid. Det är beklagligt, att sådant förekommit, men det kan i någon mån förklaras av den oerhörda mängd av ersättningsärenden och andra utbetalningsmål som förekommit, varigenom den militära förvaltningsapparaten blivit överbelastad. Sedan är det klart, att det förekommit individuella fall, där militärer visat sig ogina, onödigt sträva och uppträtt onödigt bryskt. Det är ju beklagligt, att sådant har förekommit, men jag tror icke, att man kan taga detta som ett allmängiltigt uttryck för de militära myndigheternas förfarande. Men som sagt den lagstiftning som gäller är behäftad med brister, och detta bör rättas till. Arbetet härpå skall upptagas inom den allra närmaste tiden.

Herr **Kilbom**, som för kort genmäle erhöi ordet, anförde: Herr talman! Jag skulle kunna förklara mig fullkomligt tillfredsställd med försvarsministerns senaste förklaring. Jag tror också, att om det blir en verkligt objektiv översyn över ifrågavarande lagstiftning och den leder till resultat, och det bör den väl göra, är det icke mera att säga om denna sak. Jag har emellertid sagt till alla som tillfrågat mig eller till dem som jag kommit i kontakt med: ni få *icke* begära för mycket, ni måste *styrka* alla edra krav med verifikationer och intyg o. s. v. Jag tror att om man undersöker saken, skall man i fråga om lokalägande eller parkägande organisationer icke kunna visa upp något fall där det begärts i stort sett för mycket.

Jag anklagar icke de militära myndigheterna därför att de tillvaratagit kronans rätt, och jag bestrider icke på något sätt, att det förekommit fall vid rekvisition, då man försökt sko sig. Men jag bestrider kategoriskt, att det finns något fall där det kan bevisas, att en lokalägande förening begärt för mycket. Däremot har detta väl varit fallet med enskilda, hotellägare och många andra. Om det funnes vilja och förstånd hos alla militära myndigheter, intendenterna t. ex., att göra upp, om de kände hithörande område och visste, vad det är för värden som det rör sig om och vad det är för värden som kunna gå förlorade, skulle många fall aldrig komma ens till de lokala värderingsnämnderna, ännu mindre till riksvärderingsnämnden. Trots att herr statsrådet var nog vänlig att hjälpa oss att komma till riksvärderingsnämnden, ha vi bara dragit ett fall inför den. Vad beträffar det anförda fallet i Gävleborgs län vill jag säga, att vederbörande uppenbarligen har för princip att bestrida *alla* krav, hur rättvisa de än äro.

Härefter anförde:

Herr **Carlström**: Herr talman! Det var en händelse som kanske kan tydas som en tanke, då herr Vougt började sitt anförande här i dag med att påminna om var majoriteten nu är till finnandes i Sveriges riksdag. Och även om han sedan mycket starkt underströk det fortsatta samarbetets betydelse i denna tid och herr statsministern senare i sitt anförande konstaterade partiernas »rätt till fri diskussion och öppen kritik», så kan det dock inte hjälpas, att man känner med sig att man måste vara en smula försiktig, då man yttrar sig i vissa frågor, även om dessa för dagen inte ha mera markerad partipolitisk innebörd.

Jag har inte heller begärt ordet i denna debatt för att mästra regeringen, och jag skulle för övrigt inte ha begärt ordet alls i dag, om inte en del anföranden här i kammaren givit mig anledning därtill. De flesta talarna ha visserligen använt detta tillfälle för att inte bara ge goda råd åt regeringen och för att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tala moral till folket ute i landet, men en sak som man inte allt för mycket uppehållit sig vid är själva budgetläget, en fråga som eljest brukar vara en av de främsta vid remissdebatter under vanliga fall. Ingen har i själva verket vågat sig närmare in på denna. Här har man nämligen att röra sig med sådana för vårt lands vidkommande rent astronomiska tal, att nog litet var känner en viss yrsel vid berörandet av ämnet. Detta kan nu inte heller förvåna, men vad som i stället kan väcka en smula förvåning är — och det är detta som kommit mig att begära ordet — att i samma andedrag som man med en lätt gest eller en retorisk vändning går denna fråga förbi, så tar man upp talet om *sparsamhet*.

Såväl i denna kammare som i medkammaren har en del talare varit inne på denna sak och därvid uttryckt sin förhoppning om att den nu omsider tillsatta besparingskommittén skall taga till »geddesyxan» och rumstera om ordentligt på statens utgiftskonto. Det skulle inte vara oävet — då nu både regeringen och folket fått en del råd om hur det bör handlas — om även dessa besparings-sakkunniga finge några tips om vad det nu är som folket och riksdagen vill ha bort i budgeten och som kan ge *verkliga besparingar*.

Men vad är det nu som skall sparas? Det får förmodligen inte gälla den sociala välfärden. Det får inte gälla de statsanställdas löner. Det får inte gälla jordbrukets livsmedelspriser. Inte heller vårt undervisningsväsende. Och inte vårt rättsväsende, det ha vi ju hört tydligt omvittnas här i dag. Herr Skoglund talade visserligen i sitt anförande om en nedskärning av statens hela förvaltningsapparat, men man kan inte kasta ut ordinarie tjänstemän och arbetare, och även om det på detta område kan sparas en del genom rationaliserings-åtgärder, vilket besparings-sakkunniga säkerligen komma att undersöka, så rör det sig ingalunda här om mångfalden av miljoner. Inför de tusental miljoner, som budgeten nu rör sig om, är det inte så mycket att trösta sig med om man på vissa områden skulle kunna spara någon miljon. För övrigt håller vårt folk på att tappa sinnet för siffrornas valör, och man hör såväl inom som utom riksdagen vissa funderingar över om det är lönt att tala om sparsamhet såsom nu pengarna rulla. Då jag nu en dag efter riksdagens öppnande vägrade att skriva på en motion, som gällde förhöjning av ett anslag på nionde huvudtiteln, fick jag med detsamma det beskedet: vad betyder ett par tiotal tusen kronor i en tvåmiljardsbudget? Och det ligger naturligtvis nära till hands att resonera på det sättet.

Men spara måste vi ju, säger man. Ja visst! Är bara regering och riksdag med ordentligt på noterna, så skall nog besparings-sakkunniga prestera ett ordentligt sparprogram framöver. Men jag har ganska liten tro på att vi bli vänligt bemötta då vi komma med detsamma. Och jag skall tillåta mig att uttrycka den meningen, att om det verkligen skall bli sanning av sagan om sparsamhet, så är det bäst att vi komma överens om den saken *här i riksdagen innan vi besluta om nya och ökade utgifter*. Titta på några av huvudtitlarna, t. ex. femte och åttonde, hur de ha förkovrat sig bara sedan 1935 och tills nu! Men detta ha vi alla gladeligen varit med om, och vissa tongångar här i dag vittna om att man ännu inte känner sig tillfredsställd. Att gå tillbaka är inte så lätt, och det gör man i varje fall inte förrän rena nöden tvingar därtill.

Om vi emellertid nu rädas för hur det skall utveckla sig med statens finanser framöver och vi äro övertygade om att sparsamhet är av nöden, så kan jag inte finna annat än att vi i någon mån också måste hålla oss till herr Sköld. Försvarsministern har emellertid hela folket med i vad han nu än föreslår, och naturligtvis vågar inte heller jag mästra honom i hans åtgöranden. Men jag skulle ändå vilja framhålla önskvärdheten av, att vid uppgörandet av den nya försvarsplanen, som nu lär vara i görningen, han ville tillse, att denna inte blir

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

en klädnad, som vi snart igen äro färdiga med att byta. Det skulle nämligen kunna tänkas att den bleve så tung att vi inte i längden kunna bära den eller vid behov röra oss i densamma. Denna sista synpunkt kan inte vara minst viktig, ty det fordras inte bara pengar för att rusta sig till försvar. Det måste också finnas resurser, om och när försvaret skall tillgripas.

Slutligen vill jag, då en del talare här i dag ha sagt vad de vänta av nya förslag från regeringen, framföra den hälsningen ute från landets bygder, att det också finnes saker, som man *inte* väntar. Säkerligen väntar man inte några mindre nödtvungna reformer, t. ex. omläggning till högertrafik, under det ekonomiska läge som nu råder. Låt oss slippa ifrån onödiga nymodigheter, som kosta pengar, så länge vi nu litet var syssla med att teckna på försvarslån och med all flit betala den ena nya skatten efter den andra. Och jag skulle till sist ännu en gång vilja råda regeringen och riksdagen att medan nu de skilda revisions- och besparingskommittéerna hålla på att se till vad som kan sparas av utgifter, som vi redan påtagit oss, här gå före med gott exempel. Det kommer att stärka modet och lusten hos dem att göra sitt yttersta.

De båda sista talarna före försvarsministern tyckas emellertid ha den uppfattningen, att vi här i landet kunna ha samma anspråk och krav i skilda avseenden, som vi haft tidigare. Jag sade redan i en debatt i urtiden, att jag tror att om vi verkligen vilja komma igenom denna mödosamma tid, så gäller det inte bara att hålla samman, då det är fråga om att besluta om utgifter, utan det gäller också att hålla samman, när det är fråga om att försöka begränsa utgifterna. Om vi icke ha detta klart för oss, kommer allt tal om sparsamhet i fortsättningen endast att bli en gest.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr förste vice talmannen **Magnusson** erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Kilbom har riktat gensagor mot mitt anförande under förmiddagens debatt. Jag önskar icke upptaga någon ytterligare debatt om vad jag i inledningen av mitt anförande yttrade, detta icke av fruktan utan därför att jag anser det vara mindre lämpligt. Men då herr Kilbom säger, att han icke kan avgöra, huruvida Else Kleen, Sandler m. fl. haft rätt i sin kritik av vårt rättsväsen, då måste jag säga, att i så fall saknar han också förutsättningar att avgöra, att jag haft orätt i mitt omdöme.

Härpå anförde:

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Jag hade egentligen icke tänkt uppträda i denna remissdebatt och kommer därför nu att fatta mig ganska kort. Det var ett yttrande av den förste talaren i debatten, herr Vougt, som föranlett mig att säga ett par ord. Han kritiserade bondeförbundets ställning i en viss fråga vid slutet av urtima riksdagen. I sin tidning har han mångfaldiga gånger opponerat sig mot bondeförbundet i samma fråga, och därvid särskilt pekat på mig personligen. Det är därför jag känner mig pliktig att yttra några ord.

Vad först beträffar frågan om bondeförbundets medverkan i regeringen vill jag säga, att jag, då denna fråga varit uppe vid bondeförbundets förhandlingar, varit en av dem som varit mest verksam för att bondeförbundet skulle biträda vid samverkan i regeringen. Men då jag har haft den uppfattningen, att det vore till lycka för vårt land om vi finge en samlingsregering, har jag utgått från, att icke därmed varje medlem av riksdagen skulle vara bunden i sin handlingsfrihet. Har han i någon fråga en avvikande mening, skall han få göra den gällande, om han grundar sin uppfattning på sakliga skäl. Jag

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

anser, att då vi ha ett demokratiskt samhällssystem, skall också varje medlem av riksdagen ha rätt att framföra sina synpunkter och göra sina yrkanden. Det märkliga har också inträffat, att vid ett par tillfällen socialdemokrater gått emot kungl. propositioner. Jag skall endast erinra om några fall. Då propositionen om standardisering av mjölken framlades, gingo socialdemokraterna eller åtminstone flertalet av dem emot propositionen. Socialdemokraternas majoritet gick också emot en annan proposition — framlagd av en bondeförbundare, herr Westman — nämligen då det gällde tillsättande vid krigsfall av styrelser för ideella föreningar. Men aldrig föll det oss bondeförbundare in att därför sätta en pekpinne för socialdemokraterna och säga, att här är en samlingsregering, som man måste lyda. Vi ansågo, att de fingo handla fritt efter sin övertygelse. Och det anser jag vara det enda riktiga med det samhällsskick som vi äga. Vad beträffar omsättningsskatten, så vill jag säga, att den ståndpunkt som bondeförbundets majoritet intog i den frågan, kunna vi med gott samvete försvara, icke bara för vårt eget partis vidkommande utan även om man ser till hela landets bästa. Vår ståndpunkt går ju ut på att skona de sämst ställda, de som ha de minsta inkomsterna och de största försörjningsbördorna, och i stället lägga denna tunga skatt på de mest bärkraftiga, de stora inkomstagarna. Jag tror, att den ståndpunkten gillas av folket ute i bygderna, och därför skämmas vi inte för den.

Herr Vougt berörde också den uppgörelse som i slutet på föregående år träffades med jordbrukarna, och man kunde i hans tonfall märka en viss missunnsamhet mot jordbrukarna då det gällde det stöd de fått. Jag vill då erinra om att dessa stödåtgärder vidtogos för att giva jordbrukarna kompensation för det dåliga skörderesultat, som flertalet av dem råkat ut för. Ser man på konjunkturinstitutets berättelse över det ekonomiska läget, finner man att det är ungefär hälften av inkomstminskningen som kompenseras genom dessa stödåtgärder. Man har alltså icke fått kompensation i sådan utsträckning att man bibehållits vid den gamla inkomstnivån, utan man har fått nöja sig med betydligt mindre. Under sådana omständigheter är det ju helt naturligt, att vi, då det gäller stödåtgärder för andra grupper i samhället, taga vara på vår rätt och anse att även dessa böra vara med och bära en viss del av bördorna som drabbat hela samhället. Av en bilaga till statsverkspropositionen framgår, att av den samlade nationalinkomsten kommer på jordbrukarna blott en sjundedel, medan jordbrukets utövare utgöra ungefär en tredjedel av befolkningen. Jordbrukarna äro alltså, trots de stödåtgärder som vidtagits, betydligt eftersatta i förhållande till andra grupper i samhället. Jag vill säga till en annan kammarledamot på Skånebanken, att denna statistik icke kan bero på felaktiga deklamationer av jordbrukarna, såsom han velat göra gällande i sin tidning. Ty konjunkturinstitutet bygger sina beräkningar icke endast på deklamationerna utan har gått efter hela nettoförsäljningen. Trots detta har man fått ett så magert resultat.

Det har i debatten talats om att man skall försöka hindra inflation. Även vi jordbrukare vilja medverka till förhindrande av inflation. Men jag vill framhålla, att denna hindras inte enbart genom att priserna på jordbruksprodukter hållas nere. Det finnes en hel del andra omständigheter som medverka till inflation. Herr Kilbom nämnde nyss ränteläget, och jag vill understryka detta. Stegringen av ränteläget är någonting som man kan bekämpa, och den grupp jag företräder kommer att medverka därvid.

Då vi strax före jul behandlade frågan om ändrade regler för indexberäkningen, framhöll jag att man bör försöka åstadkomma så rättvisa regler som möjligt härvidlag. Indexberäkningen spelar en betydande roll för arbetskostnaderna i detta land, sedan man genomfört ramavtal för snart sagt alla in-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

komsttagare. Därför förordade jag att den kommitté, som man tänkte sig skulle biträda socialstyrelsen vid dessa utredningar, skulle få så opartisk sammansättning som möjligt, alltså att man icke valde sådana personer som framför allt voro berörda av dessa indexberäkningar. Jag tänkte då på tjänstemännen. Man svarade mig då, att det är mycket svårt att få sådana personer som icke på ena eller andra sättet beröras av indexberäkningarna. Man pekade på, att även arbetsgivarna äro berörda av desamma. Man tänkte sig då förmodligen, att när regeringen sedermera skulle tillsätta ledamöterna i denna kommitté även arbetsgivareparten skulle bliva representerad. Men så blev icke fallet. Det är endast tjänstemannaorganisationer som blivit företrädade. Jag har därför för min del inte så särskilt stort förtroende för den indexsättning som kommer att följa.

Ser man nu litet närmare på den budget som är framlagd, finner man att av den sparsamhet, om vilken man i dessa kritiska tider borde lägga sig vinn, inte finns så värst mycket. Man finner visserligen en redogörelse av finansministern om vilka åtgärder i besparingssyfte han tänkt sig, men jag tror, att om man vill komma till något resultat, duger det inte att låta sparsamheten bliva bara en läpparnas bekännelse, utan den måste även föras ut i det praktiska livet. Ser man på försvarshuvudtiteln, är det inte utan att man baxnar inför de stora utgifterna. När man ser att försvarsministern föreslår en utbildningstid av ett år förutom repetitionsövningar, förstår man att en tung börda kommer att läggas på det svenska folket. Detta gäller särskilt våra unga män. Jag måste i detta sammanhang säga — även om jag riskerar att strålkastaren på Skånebanken kommer att explodera — att det hade varit önskvärt att man utmätt en något högre avlöning åt våra värnpliktiga. Det är visserligen sant, att det kostar mycket pengar, men då man vet vilken betydelse det har för de värnpliktigas vilja att försvara sitt land, att de icke ställas i alltför dåliga villkor, måste man förstå att det skulle vara väl använda pengar. Jag tror, att det skulle vara möjligt att på andra områden spara in så mycket att det bleve pengar över till att giva de värnpliktiga något högre avlöning.

En sak, som jag tror, att hela Sveriges riksdag och hela svenska folket äro nöjda med, då de läst den kungl. propositionen, är förslaget om höjda pensioner åt svenska folket. Men jag vill uttala den meningen, att den svenska landsbygdens folk varit mera glatt, om dessa tillägg varit lika stora för landsbygdens folk som för städernas. Vi från bondeförbundshåll ha alltid bekämpat dyrortsväsendet såsom någonting oriktigt både då det gällt dyrortsgrupperingen i lönehänseende och då det gällt dyrortsgrupperingen i fråga om skatteavdragen. Denna vår kamp komma vi heller icke att släppa, utan vi komma att fortsätta med densamma till dess det blir dragligare förhållanden för landsbygdens folk.

Då man i försvarspropositionen bebådar åtgärder för arbetslöshetens bekämpande, vågar jag försäkra, att det parti jag tillhör kommer att vara villigt att hjälpa de arbetslösa så långt det är möjligt. Men jag skulle vilja förutskicka, att man därvid önskar, att de arbetslösa kunna användas för nyttiga ändamål så långt det är möjligt. Då man nu gör denna försvarsberedskap, som är oundgängligen nödvändig, tycker jag, att man därvid bör kunna anlita så många arbetslösa, som ha utbildning för att utföra denna beredskapstjänst. Dessutom anser jag, att om man skall anslå medel för arbetslösheten, skall det vara för nyttiga ändamål, som kunna främja produktionen, framför allt avdikningar och dylikt, för att skapa produktivt jordbruk.

Jag nämnde för en stund sedan, att man bör vidtaga kraftiga besparingsåtgärder i det finansiella läge, som vi för närvarande ha. Jag tror också, att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

det kan vara nödvändigt. Då vi före jul behandlade förmalningsersättningsarna, påpekade jag det orimliga i att man i samband med omsättningskatten å ena sidan tog ut pengar av det stora flertalet av folket men å andra sidan lämnade bidrag för att därmed öka köpkraften. Jag ansåg, att detta var irrationellt och föga lämpligt.

I dag ha vi i denna remissdebatt hört flera talare, som varit av samma åsikt. Jag tror verkligen, att på denna punkt skulle det kunna gå att spara åtskilligt.

Dessutom vill jag säga, att reglerna för smörrabatten äro av den art, att enligt min mening många skulle kunna undvara dessa rabatter utan att ändå bli nödlidande.

Jag och mitt parti vilja gärna hjälpa dem, som äro i stor nöd och ha det dåligt, så att de slippa vara lidande. Men däremot kunna vi ej vara med om att lämna ut bidrag till sådana, som kanske ha 5,000, 6,000 eller 7,000 kronor i inkomst. Dessa tycker jag skulle kunna reda sig utan bidrag. På det sättet skulle man också kunna spara en hel del.

Villkoren för moderskapspenningen, som nu utgår enligt ganska generösa regler, där även sådana, som ha 7,000. till och med 8,000 kronor i inkomst, kunna få denna moderskapspenning, tycker jag också är en sak, som går att reglera på bättre sätt, så att de, som äro i behov därav, kunna få denna hjälp, men icke de, som ej behöva densamma.

Det, som för närvarande kanske för vårt samhälle är av den största betydelsen, är att skapa betingelser för att vår livsmedelsproduktion hålles i gång, så att nödiga livsmedel skapas för det svenska samhället. Jag vill därför vädja till regeringen, att när den skall överlägga om åtgärder för stimulerande av produktionen på jordbrukets område, man gör detta på ett sätt, som verkar så, att man frambringa den största möjliga produktion.

Jag skulle också i detta sammanhang vilja säga, att då livsmedelskommissionen, som fått regeringens fullmakt att ordna med vissa regleringsåtgärder, vidtager sina åtgärder, böra dess åtgärder och dess påbud vara så förnuftiga som möjligt och basera sig på verkliga fakta, så att icke fallet blir detsamma som med det påbud, som nyligen skedde angående foderransonering, där jordbrukarna ålades att skörda mängdubbelt mer än vad de producerat. Många fingo alltså lämna mer än vad de hade.

Sådana förordningar väcka ingen tilltro till de styrande myndigheterna utan tvärtom: det måste ses till att tilltron till de styrande, som är nödvändig i dessa tider, icke undanryckes.

Jag är medveten om, att det ställes stora krav på landets jordbrukare; men jag vet också, att landets jordbrukare komma att, såvitt på dem beror, göra allt vad de kunna för att trygga den produktion, som är nödvändig. Men vi fordra naturligtvis också att icke bara jordbrukarna skola bära bördor utan att dessa bördor fördelas på alla. När jag uttalar detta, vill jag också uttala den förhoppningen, att Sveriges jordbrukare även här i riksdagen få bli bemötta som fria medborgare, då vi befinna oss i ett demokratiskt samhälle, och detta även om vi skulle i vissa frågor hysa en annan uppfattning än den, som förefinnes hos de maktgäande.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Det är med stor tvekan jag begär ordet i en remissdebatt, i all synnerhet efter den överhaling vi från det parti jag tillhör fick av herr Vougt och kanhända också efter uttalandet av herr Kilbom, när herr Kilbom sade, att vi litet var, när vi upptråda, hålla valtal.

Om jag hörde herr Kilboms uttalande riktigt, sade han som replik till herr

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Hansson i Skediga, när denne klagat över, att landsbygdens ungdom och folk ville draga sig från landsbygden till städerna: »Giv dem riktiga löner, så fly de icke landsbygden!» Jag tror, att jag uppfattade herr Kilboms anförande riktigt. Att på detta sätt kasta ut en sats här, att ger man dem bara ordentligt betalt, stanna de nog på landsbygden, är lätt. Men det är ett råd otänkbart att följa, ehuru väl vi kunna säga som arbetsgivare och som lantbrukare, att vi önska ingenting hellre än att kunna giva våra arbetare så mycket betalt, att vi i detta fall hade någon rimlig möjlighet att konkurrera med de arbetstillfällena, som finnas i städer och samhällen.

Flera talare ha berört såväl den uppgörelse, som träffats mellan statens representanter och jordbrukarna, såväl som de uppgörelser, som träffats mellan arbetsgivare och arbetare. Det har sagts å ena sidan, att vi lantbrukare få kanske för mycket betalt eller att vi äro grundligt kompenserade; å andra sidan har framhållits, att vi ha icke fått tillräckligt. Vidare har framhållits — jag tror det var herr Vougt som gjorde detta först — att arbetarna icke äro kompenserade mer än till 50 procent för den dyrtid, som nu kommit på grund av kriget.

Nu kan man naturligtvis ha olika uppfattning om detta. Det kanske icke är någon anledning att draga upp en lång strid om denna sak. Men jag vill i alla fall endast göra den erinran, att frågan om kompensationen på grund av dyrtiden, huruvida det blir full kompensation, huruvida det blir 75 procents kompensation eller 50 procents, sammanhänger väl med andra förhållanden. Om det är så som vi väl få antaga, att många söka ändra sin livsföring och söka rätta sig efter omständigheterna och kanske köpa andra billigare förnödheter än tidigare, blir icke levnadskostnadernas stegring så stor. Då tror jag också ur den synpunkten, att det kan vara så, att de få mera än denna 50 procents respektive 75 procents kompensation för dyrtiden.

Det var emellertid icke för detta som jag begärde ordet, utan det var för vissa speciella saker, som gjort sig kännbara eller påmint i den trakt jag kommer ifrån. Här har förut berörts leveranserna av fodersäd. Det har tidigare framhållits, senast av den förre talaren, att de förordningar, som komma från livsmedelskommissionen, äro ganska otydliga och svåra att efterleva och ofta komma ut litet hastigt o. s. v. I detta fall gör jag endast den lilla erinran, att det vore verkligen önskvärt, om det kunde komma litet mera restriktiva bestämmelser från livsmedelskommissionen. Jag skall gärna erkänna, att det kan vara svårigheter, ja oerhörda svårigheter, som livsmedelskommissionen har att kämpa med. Men jag har i min hand en bestämmelse från livsmedelskommissionen till kristidsnämnderna. Den gäller tilldelning av fodersäd till de jordbrukare, som ha mera än 10 hektar. De, som litet grand syssla med detta, ha tagit reda på, att det är vissa bestämmelser, som gälla tilldelningen. Det är vissa kilogram per svin, det är vissa kilogram per häst, ko eller höns o. s. v. Så kommer det en annan bestämmelse, som säger, att vidare få kristidsnämnderna utan avseende å storleken av vederbörandes åkerareal bevilja tilldelning av fodersäd i sådana fall, där behov av fodersäd för nyssnämnda tid oundgängligen måste tillgodoses.

Nu är det klart, att det kan vara svårt att säga att det skall vara vissa bestämmelser också för detta fall. Man kan naturligtvis anföra, att det måste ligga i kristidsnämndernas hand. Men det är detta jag vill peka på. Det kan förorsaka oerhörda svårigheter för kristidsnämnderna, ty det är klart, att vem det vara må, då han begär tilldelning, för sin del anser, att den är oundgängligen nödvändig.

Jag skulle särskilt med hänsyn till att här i kammaren finnes ett par verk samma ledamöter av livsmedelskommissionen vilja framhålla önskvärdheten

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
av att det bleve klarare bestämmelser, när de skickas ut till kristidsnämnderna.

Vidare har det påpekats här i debatten — jag tror det var herr Svensson i Grönvik, som i första hand tog upp detta — att det är oerhört viktigt att den elektriska energi, som anskaffas för landsbygdens folk, kan erhållas på rimliga villkor. Det erinrades i detta sammanhang, att urtima riksdagen anvisat 5,000,000 kronor till framdragande av elektriska ledningar, och vidare 1,500,000 kronor till installationer o. s. v. Därmed skulle den elektriska energien bli mera tillgänglig för landsbygdens folk. Men det är en annan sak, som jag vill fästa uppmärksamheten på och som jag tror, att det icke är så många av kammarens ledamöter som tänkt på. Det är de stora variationerna i priset på kilowattimme eller på den elektriska energi, som vi förbruka. Det gäller nämligen icke bara att draga fram elektriska ledningar och installationer. Det gäller också att betala den elektriska energien. Det finnes t. ex. priser, som variera mellan 5 öre i de allra gynnsammast ställda orterna och högre belopp. Om jag tar exempel från vårt län, är det billigaste pris jag känner till 5 öre. Men sedan går det upp till 12 öre, 18 öre, 25 öre, 36 öre och 40 öre. Det mest markanta är, att det billigaste priset 5 öre gäller på D-ort, en tämligen hög dyrort, medan priset 40 öre gäller å billigaste ort eller A-ort. Detta är ett eklatant exempel på, hur oriktigt denna dyrortsindelning, såsom också tidigare omtalats i debatten, egentligen kan verka.

Nu är det också, såsom kammaren mycket väl har reda på, så, att denna elektriska kraftförbrukning, framdragandet av elektrisk energi, tilldelningen av densamma o. s. v. har varit föremål för otaliga behandlingar i riksdagen. Det är många av kammarens ledamöter, som ha motionsledes, genom interpellationer o. s. v. fört dessa frågor på tal. Frågan är, hur det rimligtvis skall vara möjligt att få rättvisa till stånd här. Jag skulle för min del knappast tro, att genom detta lappande hit och dit med anslag till framdragande av elektriska ledningar, hjälp till installationer eller på annat sätt vi kunna komma till botten med detta problem. Jag tror, att det ligger så till, att skall det verkligen bli någon rättelse här och skola vi kunna ordna med dessa förhållanden på ett riktigt sätt, så måste staten ingripa riktigt ordentligt.

Jag skulle, herr talman, vilja starkt ifrågasätta, om icke detta är en angelägenhet, som verkligen borde förstatligas lika väl som mycket annat. Det framhålles med all rätt från förbrukarna i orterna, att våra vattenfall och det vatten, som rinner i dessa, böra vara en allas egendom. Kan det verkligen vara riktigt och kan det vara förenligt med full rättvisa, att de, som ha makten, alltså de som för penningar köpt rätten till vissa vattenfall och anlagt dessa stora kraftverk, genom detta också få koncession på respektive bygd och bli suveräna och få göra som de vilja? Jag tror, att det vore en verklig angelägenhet, som riksdagen borde taga upp, om det icke vore möjligt att förstatliga våra vattenfall och förstatliga hela den elektriska distributionen.

Man har i debatten efterlyst lagförslag, som ligga hos Kungl. Maj:t. Det har påpekats, att det vore önskvärt, om de komme fram. Det är särskilt en viss lagstiftningsfråga, där jag också vill rikta en vädjan till Kungl. Maj:t, huruvida icke Kungl. Maj:t skulle vilja taga upp denna fråga snarast och lägga den på kammarens bord. Jag har för fem år sedan tillsammans med en del medmotionärer fört fram frågan i riksdagen. Jag har motionerat om en allmän revision av den s. k. nyttjanderättslagen, med ett annat ord benämnd arrendelagen. Riksdagen ansåg, att detta var riktigt. Det blev tillsatt en utredningskommitté. Denna kom omsider fram med sitt förslag och överlämnade det till Kungl. Maj:t. Om jag ej är fel underrättad, har det också varit föremål för överarbetning i departementet, men sedan har det fått bero.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Det har sagts mig, att det icke kommer fram, därför att under sådana förhållanden, som nu råda, är det ej lämpligt att framlägga detta lagförslag.

Jag vill icke alls diskutera tiden, huruvida den är lämplig eller ej. Vad jag vill framhålla är, att, genom att detta lagförslag ligger, kanske det skapar en viss irritation såväl från arrendatorernas som från jordägarnas sida, därför att de icke veta, hur detta nya lagförslag kan komma att se ut. Det är klart, att därigenom bli de icke så angelägna om att träffa nya avtal och om så sker på ganska kort tid. Jag tror därför, att det vore önskvärt, att detta lagförslag så fort som möjligt kommer fram och om möjligt redan vid innevarande års riksdag.

Det är endast dessa reflexioner till dagens debatt, som jag, herr talman, velat framföra.

Herr Mosesson: Herr talman! Det är icke angenämt att nödgas angripa en kamrat, som har den vanan eller ovanan att avlägsna sig omedelbart efter de yttranden, som uppkalla en, men vad skall jag göra, då herr Lundstedt har denna ovana?

Kan det tänkas ett bättre bevis för, hur ofullkomligt vårt tänkande är än det faktum, att herr Lundstedt bekänner sig till demokratin och friheten och säger sig genom det inlägg, han gjorde i förmiddagens debatt, ha velat komma den hotade demokratin till undsättning, medan åtskilliga andra, och jag är en av dem, av kärlek till samma demokrati och samma frihet måste anse honom och hans sympatisörer vara demokratiens likbärare. Med vad jag nu sagt, har jag icke velat misstänkliggöra herr Lundstedts syfte. Det må vara lovligt. Jag anser, att det är en plikt att icke tyst beklaga utan öppet reagera emot hans skriftställerier och hans muntliga argumentation. Om vi oavbrutet gå österut, komma vi icke åt väster, bara därför att vi säga, att vi vilja åt väster. Vår fria författning gagnas icke av att man undergräver grundvalarna för densamma. För egen del betraktar jag det som en förutsättning för rättssäkerhet, frihet och kultur, att vi ha en fri press, som ohämmad får röra sig inom det tillbörligas ramar, att våra blivande ämbetsmän och domare icke under sin utbildning likriktas utan fritt konfronteras med olika åsikter och få bilda sig en självständig uppfattning om vad som är rätt och lämpligt i teoretiska och praktiska frågor, att icke som villkor för anställning i allmän tjänst fordras bekännelse till en viss skola eller ett visst parti, och att ämbets- och tjänstemän i sin verksamhet inom samhället icke förpliktas att tala och rösta äldre eller högre befattningshavare till behag utan fritt få motivera sina vota och såsom föredragande eller bisittare få sin mening antecknad till protokollet. Alla veta vi, att dessa garantier för rättssäkerheten och för bevarande av personlig frihet finnas i vårt land. Naturligtvis har var och en av oss insett den fara för självständigheten, som kan ligga däri, att en underordnad person så kan vänja sig vid att lyssna till sin husbondes röst, att han icke är tillräckligt självständig, då han når en sådan ålder, att han på eget ansvar får handlägga ärenden och fatta beslut, men i den mån staten kan göra något för att garantera personlighetens rätt och för att värna sig emot likriktningens faror, så har detta gjorts. Envar av oss vet, att ämbetsverk och domstolar icke äro några kopior av varandra. Jag förstår icke, herr talman, hur vårt samhälle skall bete sig för att bättre garantera frihet, personlighet och rätt än som skett. Jag har också med glädje förnummit, att regeringar av olika politisk kulör uttryckt sin tillfredsställelse med vår ämbetsmannakår och våra domare. Vi ha också över dem satt granskande myndigheter. Påvisbara missgrepp beivras. Pressen, som jag redan talat om, är minsann också vaksam.

Jag anar, att det för den, som — efter att ha verkställt anbefalld utredning

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

och efter att ha handlagt en angelägenhet under ämbetsmannansvar — inför offentlig myndighet framlagt allt sitt material, måste kännas oerhört bitert, att en rättslärdoman och en ungdomens fostrare från andra kammarens talarstol beskyller honom för okunnighet och kväljer dom. Talmannens klubbslag torde vara bevis nog för mitt påståendes riktighet, och detta påståendes riktighet motbevisas icke av herr Lundstedts skrudevade förklaringar.

Som ledamot av konstitutionsutskottet begärde jag vid den sista lagtima riksdagen in handlingarna i ett utnämningssärende, som herr Lundstedt alluderade på. Jag visste väl om den uppmärksamhet, detta ärende hade tilldragit sig. Jag läste in handlingarna i ärendet och sökte komma till en säker uppfattning om, huruvida orätt hade blivit begången. Jag har nämligen lärt mig att skilja på fall, där beslutet berott på en omdömesfråga, och sådana fall, där uppenbara rättskränkingar förekommit. Jag kom till den åsikten, att skäl till anmärkning icke fanns.

Enda förklaringen till herr Lundstedts uppträdande måste vara, att herr Lundstedt, i olikhet mot vetenskapsmän i allmänhet och enkelt folk som jag, icke räknar med möjligheten, att en sak kan förhålla sig annorlunda än han säger. Ju oftare han blir motsagd, desto ivrigare ropar han: byråkrati! Jag har läst herr Lundstedts skrifter och åtskilligt annat i ett omtalat mål. Jag har ju ingen juridisk bildning och kan sålunda icke yttra mig om den rättsliga sidan av saken. Andra ha gjort det och under ämbetsansvar sagt sin mening. Tretton ledamöter av Högsta domstolen ha prövat ärendet och ytterligare sju komma väl snart med ett yttrande in frågan. Jag vet givetvis ingenting om det resultat, till vilket de sistnämnda skola komma, men jag förmodar, att herr Lundstedt icke kommer att visa en större veneration för dem, som i framtiden komma till en uppfattning, som står i strid emot den, för vilken han satt sin vetenskapliga ära i pant, än den han beskärt dem, som redan förut kommit till annat resultat än han. Dessa män må vara för vettigt folk i vårt land människor med heder och kunnsighet, vad betyder det för denne vår kamrat, som är självvald överdomare? Jag är fylld av djup smärta över att oförvitliga ämbetsmän och domare, som icke bett om att få handlägga ett ärende, utan som anbefallts att handlägga det och som handlat efter landets lag och efter bästa förstånd och samvete, skola vara fågelfria inför denne min kammarkamrat. Mot honom personligen hyser jag icke den ringaste ovilja, men jag betecknar det såsom ovärdigt, att han från denna plats anställer klappjakt på personer, som icke ha rätt att här försvara sig. Herr Lundstedt må angripa mig och mina kamrater för vad vi yttrat, men låt oss åtminstone i andra kammaren slippa äreröriga uttalanden. Sådana böra vi undvika, om vi vilja bevara anständigheten och skydda landets demokrati.

Herr Lundstedt väddade till oss såsom jurymän. Såsom en enkel medlem av hans jury ber jag honom hövligt men bestämt, att icke, som han gjorde i förmiddagens debatt, inför denna kammare uppträda i den flerdubbla rollen av svarande, av advokat, av åklagare och av domare.

Herr Vougt: Herr talman! Det är med en viss tvekan, jag tar till orda så här sent, men jag anser nödvändigt ägna några ord åt det anförande, som herr Hansson i Rubbestad nyss höll. Jag vill nämligen icke gärna framkalla den föreställningen, att jag på något sätt skulle vilja förkväva någons självständighet eller frihet eller att jag skulle vilja vända mig emot oppositionen, i den mån oppositionen grundar sig på verkligt friska, sunda och starka faktorer inom folket. Vad jag berörde i förmiddags, var emellertid någonting i viss mån annat. Nu säger herr Hansson i Rubbestad, att han vid olika tillfällen verkat för regeringssamverkan, men, tillägger han, var och en kan ju

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

icke vara bunden. Det låter ju som allmän princip mycket förnuftigt och riktigt, men för ett rätt bedömande måste man gå tillbaka till det konkreta fallet. Hur var läget i frågan om omsättningsskatten? Läget var sådant, att efter mycken, ganska orolig diskussion i pressen och bland allmänheten regeringen hade beslutat framlägga ett förslag till allmän omsättningsskatt, som skulle komma att belasta konsumenterna ganska hårt. Sedan proposition i ämnet framlagts i riksdagen, väckte herr Hansson i Rubbestad och, efter vad jag vill minnas, några av hans kamrater en motion, däri såsom ett alternativ framlades förslag om införande av en direkt skatt av en ny form. Denna motion prövades mycket omsorgsfullt av utskottet. Som ni, mina damer och herrar, erinra er, sysslade utskottet med frågan om omsättningsskatten i två månaders tid. Jag fick den uppfattningen, att därvid även herr Hanssons i Rubbestad uppslag prövades mycket noga. Det underkändes av utskottet. Bland dem, som förklarade sig icke kunna förorda det uppslag som herr Hansson i Rubbestad hade kommit med, befunno sig hans egna partivänner inom utskottet. Icke desto mindre samlade herr Hanssons i Rubbestad linje vid behandlingen här i kammaren i sista stund en majoritet inom bondeförbundsgruppen.

Jag skall något litet beröra själva sakfrågan. Herr Hansson i Rubbestad gör nämligen gällande, att han kommit med ett förslag, som i själva verket för de fattigaste människorna i landet skulle inneburi en mindre hård beskattning än omsättningsskatten. Nu är det emellertid så, att den av herr Hansson i Rubbestad föreslagna direkta skatten — detta var något egendomligt och alldeles nytt — skulle drabbat den taxerade inkomsten. Det är alldeles uppenbart, och detta är säkerligen herr Hansson i Rubbestad villig att erkänna, att skatten icke alls eller endast mycket lindrigt skulle drabbat skattskyldiga, bosatta å orter, tillhörande de lägre ortsgrupperna, under det att den skulle mycket hårt drabbat dem, som bott å orter, vilka tillhörde ortsgrupperna III—V. Detta förslag vilade för övrigt på en helt ny skatteprincip. Utskottet ansåg sig icke kunna i en handvändning vid slutet av urtima riksdagen föreslå riksdagen att införa en sådan nyhet. I detta sammanhang förklarade herr Hansson i Rubbestad, att man enligt hans åsikt skulle kunna åstadkomma besparingar genom att minska statens utgifter. Så till exempel skulle man genom att slopa förmalningsersättningen kunna spara 34,000,000 kronor. Jag kanske får med några ord erinra om vad som i det sammanhanget yttrades av finansministern, som var minst lika indignerad över herr Hanssons i Rubbestad uppträdande, som herr Hansson i Rubbestad i dag är över mitt. Herr Wigforss säger: »Det var en sak i herr Hanssons i Rubbestad yttrande, som förvånade mig ännu mera, och det var det starka understrykandet av att man icke skall lägga bördor, som icke taga hänsyn till bärkraften. Det hade varit lämpligare, om detta kommit fram, innan den stora uppgörelsen med jordbrukarna kommit till stånd, en uppgörelse, som i största utsträckning innebar, att man med tillhjälp av prissättningen hjälper alla, oberoende av deras ekonomiska ställning. När herr Hansson i Rubbestad tillfogade, att man borde kunna få en del av dessa pengar genom att taga bort den subvention, genom vilken vi försöka mildra höjningarna av jordbrukspriserna för människorna, genom att göra mjöl och bröd billigare, skall jag alldeles låta bli att göra några kommentarer alls.» Herr Hansson i Rubbestad får ursäkta mig, att jag säger, att det klander emot denna politik, som sedermera framkommit, varit ett eko av den irritation, som många här i kammaren kände. Då uppkommer frågan: är en sådan plötslig omsvängning inom en grupp förenlig med lojalitet mot samlingsregeringen? Det är klart, att en av alla godkänd moralkodex för dylika fall kan man omöjligt konstruera fram. Men jag

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

skulle vilja rekommendera herr Hansson i Rubbestad att taga under övertä- gande, hur det skulle gå, om socialdemokraterna, som utgöra kammarens fler- tal, ofta gjorde på det viset. Det skulle ju betyda, att man, rätt som det är, kunde vänta, att ett viktigt regeringsförslag fölle under bordet, därför att den socialdemokratiska riksdagsgruppen i sista minuten vägrade. Små grupper ha visat benägenhet att göra extraturer, när de vetat, att deras hållning icke kunnat ha någon inverkan på riksdagens beslut. Jag har ansett mig böra var- na herr Hansson i Rubbestad för dylika extraturer. Jag upprepar, vad jag i förmiddags sade till herr Svensson i Grönvik, när han talade om, att jag, som representant för ett stort parti, med ett visst högmod såg ned på ett litet parti. Jag anser mig böra, närmast för den grupp, herr Hansson i Rubbestad representerar, framhålla, att vi alla, stora och små, böra sträva efter samma mål, nämligen efter att bibehålla enigheten. Jag kunde likaväl ha vänt mig till herr Hansson i Rubbestad personligen. Det var ju vid det av mig tidi- gare åsyftade tillfället i december förra året icke nödvändigt, att han fram- ställde yrkande om bifall till den av honom väckta motionen. Herr Hansson i Rubbestad erinrade i detta sammanhang om, att den socialdemokratiska riks- dagsgruppens majoritet bragte regeringens förslag om mjölkstandardisering på fall. Jag vill framhålla, att frågan om mjölkstandardiseringen var en oändligt mycket mindre fråga än frågan om omsättningsskatten. För övrigt framfördes förslaget om mjölkstandardisering icke av jordbruksministern Pehrsson-Bramstorp utan av socialminister Möller, och det var följaktligen han, som fick bakläxa av den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Herr Hansson i Rubbestad vädjade till folksolidariteten. Jag är mycket glad över det. Är det så, att jag missförstått hans avsikter, är det så, att någon tagit allt för hårda ord i pennan, och att herr Hansson i Rubbestad och and- ra övriga medlemmar av bondeförbundsgruppen äro besjälade av samma öns- kan som vi andra att göra det bästa möjliga, så försäkrar jag, att det i varje fall icke blir jag, som i framtiden kommer att söka störa sämjan.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Jag begagnar tillfället att uttala ett tack till herr Vougt för hans löfte att bättra sig. Jag deklarerade, då jag talade från talarstolen, att hela bondeförbundet har den uppfattningen, att samförståndet såvitt möjligt bör bevaras. Men det är klart, att detta icke får ske på vilka villkor som helst. Om vi finna en lösning av en fråga vara för- delaktigare än en lösning, som förordas av en annan partigrupp, så anse vi oss ha rätt att framföra vår mening. Herr Vougt beklagade, att jag fram- fört yrkande om att man i stället för omsättningsskatten skulle införa en ny, direkt skatt. Det ligger mig varmt om hjärtat att skydda de små i sam- hället, som komma att drabbas synnerligen hårt av omsättningsskatten. In- förandet av omsättningsskatten medför stora svårigheter bland annat med hän- syn till kontrollen. Jag ansåg, att det vore mycket bättre med en direkt skatt än en omsättningsskatt. Den av mig förordade direkta skatten hade visserli- gen kanske drabbat många redaktörer och andra stora inkomsttagare hårdare än omsättningsskatten, men den hade varit lindrigare för små inkomsttagare med många barn. Därför kunde jag icke underlåta att förorda den direkta skatten.

Herr **Vougt**: Herr talman! Efter det sus av munterhet, som nyss drog igenom kammaren, avstår jag från att replikera.

Vidare yttrades ej. Ifrågavarande propositioner hänvisades till statsutskot- tet, varjämte propositionen nr 1 hänvisades, såvitt den avsåg pensionsväsendet

日期	姓名	性别	籍贯	民族	年龄	文化程度	职业	备注
1945	张	男	山西	汉	45	小学	工人	
1946	李	女	河北	汉	35	初中	教师	
1947	王	男	山东	汉	25	高中	干部	
1948	赵	女	河南	汉	15	小学	学生	
1949	孙	男	浙江	汉	55	小学	工人	
1950	周	女	湖南	汉	45	初中	工人	
1951	吴	男	湖北	汉	35	小学	工人	
1952	郑	女	四川	汉	25	初中	工人	
1953	陈	男	广东	汉	15	小学	学生	
1954	林	女	广西	汉	55	小学	工人	
1955	徐	男	福建	汉	45	初中	工人	
1956	黄	女	江西	汉	35	小学	工人	
1957	刘	男	安徽	汉	25	初中	工人	
1958	周	女	江苏	汉	15	小学	学生	
1959	吴	男	浙江	汉	55	小学	工人	
1960	郑	女	湖南	汉	45	初中	工人	
1961	陈	男	湖北	汉	35	小学	工人	
1962	周	女	四川	汉	25	初中	工人	
1963	吴	男	广东	汉	15	小学	学生	
1964	林	女	广西	汉	55	小学	工人	
1965	徐	男	福建	汉	45	初中	工人	
1966	黄	女	江西	汉	35	小学	工人	
1967	刘	男	安徽	汉	25	初中	工人	

以上所列人员均为本厂职工，特此说明。

1967年12月27日
张 三

herr		under 4 dagar	fr. o. m.	den	18 jan.,	
	<i>Mattsson</i>	» 2	»	»	18	»
	» <i>Wallén</i>	» 2	»	»	19	»
	» <i>Olsson i Kullenbergstorp</i>	» 3	»	»	21	»
	» <i>Andersson i Göteborg</i>	» 5	»	»	18	»
	» <i>Gezelius</i>	» 4	»	»	18	»
	» <i>Bergström</i>	» 3	»	»	18	»
	» <i>Sundström i Vikmanshyttan</i>	» 9	»	»	20	»
	» <i>Lindén</i>	» 4	»	»	18	»
	» <i>Holm</i>	» 6	»	»	23	»
	» <i>Barnekow</i>	» 8	»	»	20	»
	» <i>Larsson i Östersund</i>	» 3	»	»	19	»
	» <i>Nilsson i Kristinehamn</i>	» 2	»	»	20	»
	» <i>Ryberg</i>	» 4	»	»	18	»
	» <i>Lindberg i Umeå</i>	» 3	»	»	18	»
	» <i>Törnkvist</i>	» 6	»	»	22	»
	» <i>Hagberg i Luleå</i>	» 4	»	»	17	»
	» <i>Nilsson i Spånstad</i>	» 2	»	»	19	»
	» <i>Norup</i>	» 6	»	»	20	»
	» <i>Karlsson i Granebo</i>	» 4	»	»	20	»
	» <i>Hagård</i>	» 3	»	»	20	»
	» <i>Larsson i Mörlanda</i>	» 7	»	»	21	»
	» <i>Söderdahl</i>	» 4	»	»	22	»
	» <i>Rosander</i>	» 2	»	»	20	»
	» <i>Witzell</i>	» 4	»	»	21	»
	» <i>Svensson i Grönvik</i>	» 2	»	»	20	»
	» <i>Hallberg</i>	» 4	»	»	18	»
	» <i>Nolin</i>	» 5	»	»	21	»
	» <i>Mäler</i>	» 5	»	»	19	»
	» <i>Pettersson i Hällbacken</i>	» 3	»	»	19	»
	» <i>Gustavson i Västerås</i>	» 3	»	»	18	»
	» <i>Olovson i Västerås</i>	» 3	»	»	18	»
	» <i>Lindahl i Laxå</i>	» 3	»	»	18	»
	» <i>Jansson i Hällefors</i>	» 4	»	»	18	»
	» <i>Berg</i>	» 3	»	»	20	» och
fru	<i>Linderoth-Andersson</i>	» 6	»	»	20	»

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 9.47 e. m.

In fidem
Sune Norrman.